

Berghof atışma
Dönüşümü Kavram Dizini
Teori ve uygulamaya yönelik 20 kavramlaştırma

Berghof atışma Dönüşümü Kavram Dizini

Teori ve uygulamaya yönelik 20 kavramlaştırma

Berghof Vakfı (haz.)

Berghof Foundation Operations GmbH
Mart 2018
ISBN 978-3-941514-34-8

© Berghof Foundation Operations GmbH
Altensteinstrasse 48a
14195 Berlin
Almanya
www.berghof-foundation.org
İlk baskı (İngilizce) Mart 2012
Tüm hakları saklıdır.

Katkıda bulunan yazarlar: Beatrix Austin, Anna Bernhard, Véronique Dudouet, Martina Fischer, Hans J. Giessmann, Günther Gugel, Javaid Hayat, Amy Hunter, Uli Jäger, Daniela Körppen, Ljubinka Petrovic-Ziemer, Katrin Planta, Nadine Ritzi, Anne Romund, Norbert Ropers, Barbara Unger, Luxshi Vimalarajah, Oliver Wils, Oliver Wolleh, Johannes Zundel

Süreç boyunca kavram dizininin maddeleri üzerine yürüttükleri yoğun tartışmalar nedeniyle Berghof takımlarının tüm üyelerine teşekkür ederiz.

Editöryal ekip: Beatrix Austin, Hans J. Giessmann, Uli Jäger, Anne Romund
Mizanpaaj: Edenspiekermann, Christoph Lang
Çeviri: Nisan Alıcı
Dil düzeltisi ve son okuma: Mesut Yeğen, Yasin Sunca, Selin Aksoy

İçindekiler

Giriş

- 1 Bağışçılar & Fonlama
- 2 Barış Bileşenleri
- 3 Barış Desteği – Yapılar ve Süreçler
- 4 Barış Eğitimi – İlkeler
- 5 Barış Eğitimi – Yöntemler
- 6 Barış ve Çatışma Dönüşümü Araştırmaları
- 7 Barış, Barış İnşası, Barış Yapma
- 8 Çatışma
- 9 Çatışma Dönüşümü
- 10 Çatışma Önleme, Çatışma Yönetimi, Çatışma Çözümü
- 11 Diyalog
- 12 Geçiş Dönemi Adaleti & Geçmişle Hesaplaşma
- 13 Güçlendirme
- 14 Güvenlik
- 15 İtibar & Güven
- 16 Kolaylaştırma, Arabuluculuk, Müzakere
- 17 Pratiğin Üzerine Düşünme: İzleme, Değerlendirme & Öğrenme
- 18 Sistemik Çatışma Dönüşümü
- 19 Şiddet & Şiddetsizlik
- 20 Toplumsal Cinsiyet

Ekler

- I. Fotoğraflar
- II. Kısaltmalar
- III. Berghof Vakfı
- IV. Berghof Vakfı'nın Tarihindeki 10 Dönüm Noktası
- V. Berghof'un Son Yayınlarından Bir Seçki

Giriş

Bu kavram dizini, Berghof Vakfı'nın çalışmalarında kullanılan çatışma dönüşümüne ilişkin 20 temel terimi tanımlamakta ve tartışmaktadır. Peki neden yeni bir kavram dizini ve özellikle de çatışmanın dönüştürülmesi alanında bir kavram dizini?

Öncelikle, “çatışma dönüşümü” kavramı, çatışma ve barış inşasına dair küresel söylemin hala nispeten yeni ve ayrı ve bir ayağıdır. Çatışma dönüşümü, çatışmaların varlığını toplumsal değişim ve gelişmenin kıymetli ve hatta vazgeçilmez bir parçası olarak görür, fakat şiddeti çatışan taraflar arasındaki ilişki ve etkileşimlerin kaçınılmaz bir parçası olarak algılamaz. Bu yüzden çatışmaların “çözümünü” uğraşının en önemli ve nihai amacı olarak görmez. Daha ziyade, çatışan özneler arasında yapıcı ilişkiler kurmayı ve kalıcı barış için gereken mekanizmaların oluşturulmasına yardımcı olmayı amaçlar. Bunu, sürdürülebilir şiddet-içermeyen stratejileri üstün kılabilecek şekilde, çatışmaların temel nedenlerine nüfuz ederek yapar.

İkincisi, çatışma dönüşümü kavramı, çatışmaların birbirine bağımlı boyutlarını ve dinamik doğasını hesaba katan sistemik ve kapsayıcı bir yaklaşımı temel alır. Bu bakış açısı, barış inşası dili içindeki, görünüşte ortak akla dayanan kavramların toplumsal değişim ve dönüşüm olgularını tanımlamak ve tarif etmek için kullanılma biçimini etkiler. Çatışma dönüşümü alanında doğru terminoloji, çatışmaların ve barışın temel nedenlerini ve doğasını daha iyi anlamamızı sağlar. Aynı zamanda barışa dair teorik ve kavramsal yaklaşımları şekillendirmeye ve uygun siyasi ve toplumsal stratejiler geliştirmeye yardımcı olabilir.

Üçüncü olarak, bu kavram dizini dostlarımıza, ortaklarımıza ve müşterilerimize Berghof Vakfı'nın çatışma dönüşümü vizyon ve politikasını sunmaktadır. Bizim bakış açımıza göre, “dönüşüm” çatışmanın esas sebeplerini ve öne çıkan çatışma dinamiklerini ele almalı ve değişimin dinamiklerini adil ve barışçıl bir top-

lum doğrultusunda cesaretlendirmeli ve güçlendirmelidir. Kullandığımız çatışma dönüşümü kavramı, dönüşümün karmaşık zorluklarını layıkıyla ve sistemik olarak ele alabilmemizi sağlayacak şekilde, araştırma, uygulama, eğitim ve hibe oluşturma alanlarından biraraya getirilen ortak bilgi, yetenek ve metodolojilerden esinlenmiş ve onların üzerine inşa edilmiştir. Dolayısıyla, bu kavram dizininin dili, bütün bu farklı uğraşı alanlarından edinilen (ve git gide gelişen) kendi anlayış ve bilgimizi yansıtmaktadır.

Berghof Vakfı kendi misyonunu çatışma dönüşümü alanlarının yaratılmasına katkı olarak görür. Bu alanların güvenli, güvenilir, uzun dönemli ve farklı kulvar ve seviyedeki özneleri güçlendirir nitelikte olması gerekir. Bu alanlar, çatışan taraflar ve bu taraflar ile hükümet ve STÖ'ler gibi ortakları arasında gelişebilecek yapıcı ve şiddet-içermeyen etkileşimler için yeni fırsatlar sunar.

Böylesi fırsatlar yaratmak, araştırma, ortaklarla uygulamaya dayalı iş birliği ve başarılı modellerin karşılaştırmalı olarak öğrenilmesi ve yayılması gibi bütün faaliyet alanlarımızda temel bir zorluktur. İster çatışmaya taraf olanlar, isterse de iyi niyetli araçlar, bağışçılar, ortaklar, arabulucular, kolaylaştırıcılar, eğitimciler ya da gazeteciler olsun, tüm ortakların kolaylıkla anlayabileceği bir dil kullanmak, çatışma dönüşümünde kapsayıcı ve iyi düşünülmüş politikalar geliştirmenin ön koşuludur. Bizim kavram dizinimize rehberlik eden de budur: Alanımızda iletişim, strateji geliştirme ve politika uygulama için sağlıklı bir platform geliştirmeye katkıda bulunmak. *Berghof Çatışma Dönüşümü El Kitabı* gibi, *Berghof Çatışma Dönüşümü Sözlüğü* de araştırmacılar ile uygulayıcılar arasında fikir alışverişi başlatmak için bir fırsat sunuyor.

Bu kavram dizini nasıl kullanılmalı?

Kavram dizini, ekibimiz tarafından 40 yıllık alan çalışması deneyimimiz esas alınarak seçilen 20 temel kavramı içermektedir. Kavramlar alfabetik bir sırayla sunulmuştur ve anlamlarına dair

anlayışımızı derinleştirmeyi ve sonraki araştırmalarda, uygulamada ve eğitimlerde peşine düşülecek eleştirel soruları tespit etmeyi amaçlamaktadır. Keza, her maddenin sonunda, geçtiğimiz 40 yılda Berghof'ta biriken kaynaklara odaklanarak ek okuma önerileri ve çevrimiçi kaynaklar listesi sunmaktayız. Küçük oklar → kavram dizini içindeki çapraz göndermeleri belirtmektedir. Bu kitapçığı süsleyen fotoğraflar Barış Önemlidir (*Peace Counts*) projesi tarafından sağlanmıştır, telif sahipleri Ekler kısmında görülebilir. Ekler kısmında aynı zamanda bir kısaltmalar listesi, Berghof Vakfı'nın profili ve dönüm noktaları ile Berghof'un en son yayınlarının bir seçkisi yer almaktadır. Kavram dizini basılı olarak ve çevrimiçi kolay linklerle vakfın web sitesi olan www.berghof-foundation.org adresinden ulaşılabilir.

Tartışmayı sürdürmek ...

Alanımızdaki araştırma, uygulama ve eğitim faaliyetlerinin çoğu en iyi örnekleri belgelemeye ve yaymaya ya da çözümler tasarlamaya çalışmaktadır. Net bir şekilde tanımlanmış terminoloji kullanımı bu bağlamda kilit bir rol oynamaktadır. Fakat kavramlar betondan yapılmamıştır. Gerçekliğin geniş kitlelerce paylaşılan bir algısını yansıtabilirler; fakat aynı zamanda, farklı bakış açıları temelinde ve bağlamın değişmesi durumunda, eleştirel bir yeniden değerlendirmeye de konu olabilirler.

Bu nedenle bu kavram dizini bir sözlük değildir. Daha ziyade, günlük çalışmalarımızda karşılaştığımız temel terimlerin ekibimiz tarafından ayrıntılı tartışılmasıyla elde edilmiş ön bulgularını sunmaktadır. Okuyucularımızı bu tartışmaya dahil olmaya ve çatışma dönüşümü dilini geliştirmeye yardımcı olmaya davet ediyoruz (geribildirim için bizimle şu adresten irtibata geçebilirsiniz: info@berghof-foundation.org). Bu kitapçığın böyle bir sürecin parçası olmasını temenni ediyoruz.

Berlin, Mart 2012

1 Bağışçılar & Fonlama

Yapılacak çok şey var.

Georg Zundel

Şiddeti bitirmek ve barışı inşa etmek sadece sabır ve deneyim değil, finansal kaynaklara sahip olmayı da gerektirir. Fakat çatışma dönüşümüne şiddet-içermeyen yaklaşımlarla ilgili fonlamanın tamamı, dünyadaki askeri bütçelerle kıyaslandığında çok küçük bir meblağdır. 2010'da SIPRI (*Stokholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü*) dünyadaki askeri harcamaların, en geniş payı askeri bütçesi 689 milyar ABD doları olan Birleşik Devletler hükümetine ait olmak üzere, 1630 milyar ABD doları olduğunu tahmin etmekteydi. Buna karşılık, *Küresel Politika Forumu*'na göre, Birleşmiş Milletler'in ve ona bağlı tüm ajansların bütçesi yıllık yaklaşık 30 milyar ABD dolarıdır – küresel askeri harcamaların sadece %1.8'i. Benzer şekilde, OECD (*Ekonomik*

Kalkınma ve İş Birliği Örgütü) ülkeleri tarafından 2010 yılında kalkınma desteği için tahsis edilen fonlar 129 milyar Amerikan dolarıdır ve küresel askeri harcamaların %8'inden azdır. Bu sayılar bize devletlerin, konu kendi uluslararası çıkarlarını korumaya gelince, gerekli durumlarda askeri araçları kullanma becerilerini korumaya kararlı olduğunu hatırlatıyor. Askeri bir güvenlik paradigmasına şiddet-içermeyen alternatifler üretmek hükümetlerin öncelikler listesinin tepesinde değilse de, devletlerin barış inşasında bir role sahip olduğuna şüphe yoktur. Devletler, çatışmaların çoğunda paydaşlardır ve çözüm için gereken kaynakların önemli bir kısmını da kontrol ederler.

Barış inşasına ayrılan kamu fonu ne kadar mütevazı görünse de, özel fonlarla kıyaslandığında, kamu fonları daha büyüktür. Ne yazık ki, dünyanın çoğu yerinde bu konuda güvenilir istatistiklere ulaşmak oldukça zordur. Silahların kontrolü ve çatışma çözümü gibi tipik konu alanları için fon veren Birleşik Devletler'deki vakıfları inceleyen *Barış ve Güvenlik Fon Sağlayıcıları Grubu* (PSFG) tarafından yayımlanan rapor bu konuda bir istisna oluşturmaktadır. Rapora göre, barışla ilgili fonlar 2008 ve 2009'da toplam 257 milyon Amerikan dolarıdır ve bununun 67 milyonu (%26.3) şiddet-içeren çatışmaların önlenmesi ve çözülmesi için kullanılmıştır. Bu miktar, aynı zaman aralığında sosyal fayda için yapılan genel filantropiyle¹ kıyaslandığında neredeyse ihmal edilebilecek düzeydedir. Buna karşılık, barışın daha kapsamlı bir tanımından başlanarak, insan hakları ya da belki kalkınma yardımı gibi alanlara yapılan fonlamanın da bu hesaba dahil edilmesi gerektiği iddia edilebilir. Her halükârda, görünen o ki, barışla ilgili konular filantropi faaliyetleri yürütenlerin gündeminde hükümetlerinkinden daha yüksek sıralarda yer almıyor.

Çatışma dönüşümü – filantropik bir zorluk

Barış ve güvenlik ortamlarının fon sağlayıcılara sunduğu zor-

1 (ç.n.) Türkçe literatürde yeni yeni yaygınlaşmakta olup, sosyal fayda sağlamak amacıyla stratejik ve planlı olarak yapılan bağışçılığı ifade etmektedir.

luklar düşünülduğünde, barışla ilgili konuların filantropi dünyasında en iyi ihtimalle küçük bir rol oynayabilmesi şaşırtıcı değildir. Çatışma dönüşümünün de bu konuda istisna olmadığı ortadadır, ancak diğerlerine göre özellikle zor bir alan olarak öne çıkmaktadır.

Öncelikle, → çatışma dönüşümü, eğer kapsayıcı olmanın peşindeyse, genellikle yasaklanmış gruplar gibi kamusal alanda yaf-talanmış aktörlerle çalışır. Bu, halk tarafından oldukça tartışmalı görülme riskini taşımakla kalmaz, özellikle 11 Eylül sonrası dünyada hukuki açıdan da sorunlu olabilir. Büyük ve kurumsal vakıfları bilhassa sakınmak isteyecekleri bir risk olarak suçlamalara ve olumsuz bir halkla ilişkiler etkisi bırakmaya hazırlıklı olmak zorunda bırakacağından, yasal belirsizlik ne STÖ'ler ne de fon verenler açısından çalışmaya elverişli bir ortam sunar. İkincisi, çatışma durumları çok girift olduğu ve doğrusal olmayan uzun dönemli bir zamansal çerçeve izlediği için çatışma dönüşümünün etkisini ölçmek bilhassa zordur. Fon verenlerin çok azı kısa dönemli sonuçları belirsiz alanlara yatırım yapmaya hazırlıklıdır. Ayrıca, sosyal girişimciliğin artan popüleritesi ve iş dünyasına has yöntemlerin filantropi bağlamına uygulanmasıyla, üstesinden gelmesi kolay olmayan yeni zorluklar ortaya çıkmaktadır. Son olarak, çatışma dönüşümü deneyim, kültürel duyarlılık ve ilgili aktörlere ulaşmayı sağlayacak iyi bir ilişki ağına sahip olmayı gerektirir. Daha da önemlisi, bunlara ek olarak ısrar, ikna ve düzenli gerilemelerle başa çıkacak kuvvet gereklidir.

Bu zorluklara karşın, çatışma dönüşümüne yapılan özel fonlamanın çok büyük faydaları olabilir. Çoğunlukla paydaşlara ve onların ilişkilerine odaklanan ilkelere göre hareket eden özel fon sağlayıcılar devlet dışı aktörlerle ve genel olarak sivil toplumla daha güvenilir bir şekilde etkileşime girebilir. Buna mukabil, kamusal fon sağlayıcılar devletin çıkarlarını ve standartlarını merkeze alan öncelikleri takip etmeye meyillidir. Bunları sahadaki çatışmanın gerçeklikleriyle uzlaştırmak zor olabilir ve bu durumda çatışmanın devlet dışı paydaşları ciddi bir dezavantajlı

pozisyona girer. Özel fonlanan girişimler olmasaydı, bu aktörler çoğunlukla kendi başlarına kalırdı ya da çatışmanın daha güçlü tarafının etkisi altına girerdi. Geniş bir aktörler topluluğuna ulaşmayı ve aralarında köprüler kurmayı daha kolayca yapabilen özel fonlu girişimler, barış inşasının başka türlü ulaşılmaması zor olan imkanlarını işleterek bugünün etno-politik çatışmalarını çözmek için gerekli olan kapsayıcı barış süreçlerini oluşturmaya yardım edebilir. Bunun anlamı, özel fonlamaların gerçekten de önemli bir role sahip olduğudur, fakat son tahlilde tüm bu özel girişimlerin başarısı devlete ulaşarak kısıtlı kaynakları güçlendirmelerine bağlıdır. Bunu yapabilmek için ellerinde araştırma, eğitim ve bilginin sağlanmasından, insanların STÖ'ler ve özel diplomasi vesilesiyle doğrudan katılımına kadar uzanan bir dizi faaliyet vardır. Bu araçlar yeterli ve eşgüdümlü bir şekilde uygulanırsa küçük ölçekli girişimler bile büyük ölçekli değişimlere yol açma potansiyeline sahiptir. Böylesi kamu-özel sektör ortaklıkları kaldıraç etkisi görme bakımından büyük imkanlara kapı açabilir. Fakat bunlar, çatışmanın tarafları arasındaki çatışma dönüşümü girişimlerinin gerçek ya da algılanan sağlamlığına zarar verebilir. Bu nedenle STÖ'ler kendi ilkelerinin fon verenleriyle uyumlu olduğundan emin olmalıdır. Son ve çok önemli başka bir nokta ise, filantropi kaynakları planlı bir şekilde uyguladıklarında, tam da fon kaynaklarının fark edilen etkisi saha-

Berghof Vakfı, bağımsız, hükümet dışı, kar amacı gütmeyen; araştırma, uygulama ve eğitim aracılığıyla sürdürülebilir barışa ulaşma çabalarını desteklemeye adanmış bir örgüttür. 1971 yılında Profesör Georg Zundel tarafından, insanların barışçıl ilişkiler sürdürdüğü ve şiddetin üstesinden gelebilecek bilgi, beceriler, mekanlar ve kurumlara sahip olduğu bir dünyaya katkıda bulunabilmek amacıyla kuruldu. Profesör Georg Zundel yalnızca 2. Dünya Savaşı'nın korkutuculuğuna dair kişisel deneyimden değil, bir girişimci ve sanayici olarak şiddetin ekonomik götürülerini iyi bilen büyükbaşısı Robert Bosch'un mirasından da yola çıktı.

da büyük değişiklik yaratabileceğinden dolayı, bu gibi girişimlerin başarısında çok belirleyici olabilir.

Almaya değer bir risk

Dünyadaki askeri bütçenin çatışma dönüşümü ve barış inşası için sağlanan fon miktarını gölgede bırakması fon verenlerin cesaretini kırmamalıdır. Aslında, kullanılabilecek daha fazla fırsat olduğundan, az fonlanan bir konudaki potansiyel etkinin daha yüksek olması beklenebilir. Aynı zamanda, kamusal ihtilaflarla yüzleşme iradesi, ısrar ve bir o kadar da kamusal ve özel kaynakları birbirini destekleyecek şekilde biraraya getirme kabiliyeti gerektirdiğinden, bu fırsatların iyi bir şekilde kullanılması zor da olabilir. Bu, fon sağlananlar için, ilkelerinden ve buna bağlı olarak alandaki avantajlarından uzaklaşmamak için, faydaları ve onunla beraber gelen algıları idare etmek zorunda kalacakları anlamına gelir. Gerçek başarı öykülerine az rastlansa da böylesi girişimlerin elde edebilecekleri potansiyel etki çok büyüktür. Şiddet-içeren çatışmaların zorluklarıyla başa çıkmak insanların acısını hafifletmekle kalmaz, daha faydalı bir kullanım için ayrılabilir çok büyük kaynakları da kullanıma sokabilir.

Referanslar ve Ek Okumalar

- Hudson Institute Center for Global Prosperity (2011).** *Index of Global Philanthropy and Remittances 2011.* Washington, DC: Hudson Institute Center.
- Peace and Security Funders Group (2010).** *Peace and Security Grantmaking by U.S. Foundations, 2008–2009.* Charlottesville, VA: PSFG.
- Stockholm International Peace Research Institute (2011).** *SIPRI Yearbook 2011. Armaments, Disarmament and International Security.* Oxford: Oxford University Press.

Çevrimiçi Kaynaklar

- Global Policy Forum,** www.globalpolicy.org
- Institute for Economics and Peace,** www.visionofhumanity.org/gpi-data/
- OECD,** www.oecd.org
- SIPRI Yearbook 2011,** Summary Version, [www.berghof-foundation.org](http://www.berghof-foundation.org/Publications/PeaceEducationResources) > Publications > Peace Education Resources [İngilizce ve Almanca]

2 Barış Bileşenleri

Düşünceli ve adanmış vatandaşlardan oluşan küçük bir grubun dünyayı değiştirebileceğinden hiç şüphe etmeyin. Hatta değiştirebilecek tek şey budur.

Margaret Mead

“Barış bileşeni”, barış inşası çalışmalarlarıyla haşır neşir olan ağlar ve bireylerin tamamına karşılık gelen bir terim haline gelmiştir. Bu etkinlikler şiddetin tırmanmasını önlemeyi, sıcak çatışmalarda şiddeti bitirmeyi veya savaş sonrasında uzlaşma çabalarına dahil olmayı hedefler. John Paul Lederach tarafından kullanıma sokulduğundan beri, bu terimin çeşitli türevleri ve farklı çağrışımları olmuştur. Fakat, toplumsal değişim süreçlerine dahil olan yerel aktörlere öncelik ve önem veren, “yerelin sahiplendiği” barış inşası etkinlikleri önermesi çeşitli tanımların odağında yer almaya devam etmiştir. Thania Paffenholz’a göre, “bu yak-

laşım ile daha önceki sivil çatışma yönetimi [yaklaşımları] arasındaki temel fark, çatışmanın olduğu ülkede çeşitli önlemlerle dışarıdan desteklenebilecek yerel aktörlere odaklanmasıdır”.

“Barış bileşenlerinin” üyeleri

Başlangıçta, → güçlendirme, kültürel duyarlılık ve uzun dönemli taahhüt, barış bileşenleri oluşturmanın üç kurucu ayağı olarak belirlendi. Paffenholz barış bileşenlerinin gövdesini oluşturan aktörleri daha çok önemser ve barış bileşenlerinin “barışçıl çatışma yönetimi peşinde olan silahsız, örgütlü sivil toplum aktörlerinin” tamamını kapsadığını ileri sürer. Normatif bir çerçeve kullanan Norbert Ropers ise, barış bileşenlerinin “ne devlete ne de bir siyasi partiye bağlı olup, şiddetsizlik vaat eden ve toplum odaklı amaçlara bağlı ve dolayısıyla etno-politik ya da dini olarak bölünmüş bir toplumda denge kuran aktörlerden oluşan canlı bir ağ” olduğunu iddia eder. Bu tanımlardan açıkça anlaşılan, amaçlarına ulaşmak için şiddet kullanan devlet aktörlerinin ve siyasi partilerin (ya da diğerlerinin) barış bileşenlerinin dışında kaldığıdır. Buna karşın, son yıllarda stratejik birlikteliklerin sivil toplumun ötesine genişleyerek, devlet mekanizmalarından ve siyasi partilerden aktörleri de dahil etmesi gerektiği fikri ortaya çıkmıştır. Bunun için neyin barış bileşenini oluşturduğuna dair daha geniş bir tanıma ihtiyaç vardır.

Barış inşasının yerel aktörlerini seçme kriterleri

Şayet daha sürdürülebilir şekilde barış inşa etmek için yerel aktörlerin, bunların ağlarının ve ittifaklarının güçlendirilmesi gerektiği varsayımı doğruysa, kime destek verilmelidir – başka bir deyişle, kim desteklenmeye “layıktır”?

“Liyakat” kriterleri “bahsi geçen ülkede yerleşik olmak”, inisiyatif almak, halihazırda örgütsel altyapıya sahip olmak ve toplumsal çeşitliliği (toplumsal cinsiyet açısından dengeli, çok etnisiteli, vs.) yansıtmaktan, demokratik ilkelere ve şiddet-içermeyen çatışma dönüşümüne açıkça bağlılığa kadar değişebilir.

Genel itibariyle sivil toplum aktörleri barış bileşenlerinin öncü aktörleri olarak düşünülür. Burada konuyu karmaşıklaştırırsa “sivil toplum” teriminin, üzerinde ortaklaşmış bir tanımının hala yapılmamış olmasıdır. Martina Fischer’in dikkat çektiği üzere, bazıları bu terimi analitik bir kategori olarak kullanırken başkaları daha normatif bir anlamda kullanır. Bir yoruma göre, “sivil toplum” bireyle devlet arasındaki siyasi alana işaret eder ve bu alan STÖ'lere, toplumsal gruplara ve başka örgüt ve ağlara üyelikle şekillenir. Bunlar hem boyut hem de birbirleriyle ilişkili olmak derecesi bakımından çeşitlilik gösterebilir.

Sivil toplumun analitik tanımını takip edenler sıklıkla sivil toplum aktörlerinin çatışmayı körükleyerek ve yönlendirerek olumsuz bir rol de oynayabileceğine dikkat çekmiştir. Ruanda'daki sivil toplum aktörlerinin dikkatsiz rolüne atıfta bulunan araştırmacılar, çökmüş/çökmekte olan devletlere karşı “otomatik” bir önlem olarak sivil toplum aktörlerini güçlendiren “çatışma körü” yaklaşıma karşı uyarmıştır. Bu yaklaşım, batık devletleri daha da zayıflatmak ve çoğunlukla demokratik hesap verebilirlikten yoksun olan paralel yapılar yaratmak gibi ters tepen sonuçlara yol açabilir. Sivil toplum örgütleri, yetkilileri eylemlerinden ötürü hesap verebilir kılarak düzeltici bir sistem işlevi görmelerinden ötürü önemli olsalar da, bir devletin yerini tutamaz ve tutmamalıdır. Dahası, sivil toplumu güçlendirmek veya barış bileşenleri oluşturmak yeni STÖ'ler yaratmak anlamına gelmez, daha ziyade önde gelen yerel sivil toplum yapılarını (geleneksel toplumsal gruplar gibi) tanımak ve geleneksel çatışma çözümü mekanizmalarını korumaya yardım etmek anlamına gelir.

Barışın “oyunbozanları” ve “teşvikçileri”

Eğer barış bileşeni diye bir şey varsa, kesinlikle savaş bileşeni diye bir şey de vardır. Savaşın doğrudan yararlanıcıları (ya da kar sağlayanları), silah ticareti, doğal kaynakların sömürülmesi ve uyuşturucu kaçakçılığı gibi savaş ekonomilerine dahil olanlardır. Savaş bileşeni savaşın uzamasından çıkar sağlar ve ayrıcalıklı konumundan kolayca vazgeçmez. Olumsuz bir kuv-

vet olarak hareket eder ve barış süreçlerini etkin olarak sekteye uğratar. Bu durum, pek çok bilim insanını yalnızca kendini barış bileşenleri olarak tanımlayanları destekleyerek, bu aktörleri dışarıda bırakmayı savunmaya yöneltti. Fakat pek çok örnekte barışın “oyun bozanları” (*spoiler*)¹ ile “teşvikçileri” arasında keskin bir ayırım bulunmamaktadır. Bazen aktörler (eş zamanlı olarak) hem barışın “oyunbozanı” hem de “teşvikçisi” olur ve genellikle “oyunbozan” tarafta barışçıl seçenekleri keşfetmek isteyen aktörler de bulunur. Öyleyse barış/savaş bileşenlerinin, toplumsal değişim süreçlerinin dinamik doğasını dikkate almayan sabit bir tanımını yapmak dar görüşlülük olacaktır.

Örneğin, Luxshi Vimalarajah ve R. Cheran’ın gösterdiği gibi, hem diaspora toplulukları hem de iş dünyası, zaman zaman barışın hem oyunbozanı hem de teşvikçisi olmuştur. Özellikle Kürtler, Tamiller ve Filistinliler gibi çatışma nedeniyle oluşmuş diasporalar isyancıları fonlayarak kendi ülkelerindeki çatışmayı körükledi. Fakat bu diaspora grupları aynı zamanda, isyan hareketleri barış çabalarına dahil olduğunda da büyük barış amacına ulaşmak için bilgi aktarımı ve uzmanlık sağlayarak onları destekledi. Savaş zamanlarında bile isyancıların kontrolü altındaki alanlarda yaşayan nüfusun acil ihtiyaçlarını karşılamaya dönük rehabilitasyon tedbirleri için gereken fon sağlandı. Bunun isyancıların mevkilerinin varlığını devam ettirmesini sağlamak yoluyla savaşı körüklemek olarak mı algılanması gerektiği, yoksa insanların acısını azaltacak, dolayısıyla da barışa dönük bir önlem olarak mı görülebileceği tartışmalıdır. Benzer şekilde, yerel iş dünyası topluluğu çoğunlukla savaştan kar elde etmiş gibi görünse de, barışı teşvik eden etkinliklere de destek olmuştur.

1 (ç.n.) İngilizce metinde spoiler olarak kullanılan kelime, barış çalışmaları literatüründe, barış ihtimalinin kendi gücünü, çıkarını ya da savaştan sağladığı avantajları tehdit ettiğini düşündüğü için süreci genellikle şiddet kullanarak bozmaya çalışan aktörleri ifade etmek için kullanılır. Türkçe literatürde oturmuş bir karşılığı olmayan terimi, ‘devam eden bir süreci sekteye uğratan’ çağrışımından ötürü oyunbozan olarak çevirmeyi tercih ettim.

Kavramı genişletmek için öneriler

Özetle, uzun yıllar boyu savaş ve yıkımdan kaynaklı acı çekmiş ülkelerde barış inşa etmek azımsanacak bir meziyet değildir. Çatışma dönüşümüne dışarıdan dahil olan grupların, bağışçıların ve yerel nüfusun uyum içinde çalışmasını gerektirir. Özellikle sonuncusunun barış inşası çabalarına dahil olması uzun süreli çözümler elde etmek için zaruridir. “Barış bileşeni” kavramı dışarıdan desteklenen barış inşası çabalarında yerel sahiplenmenin önemini vurgulamaya yardımcı olur (→ sistemik çatışma dönüşümü). Ancak, gerçekte, yerel nüfusun hem içerik hem de uygulama açısından müdahale stratejilerini ne ölçüde sahiplendiği ve karar sürecine ne kadar katıldığı çoğunlukla sorgulamaya muhtaçtır.

Yaklaşımımızda mütevazı isteklere duyulan ihtiyacın farkında olmak ve “barış emperyalistleri” gibi davranmak ya da görünmekten kaçınmak önemlidir. Eğer “barış bileşeni” anlamlı bir kavram olacaksa, yerel aktörler de şu soruları cevaplamaya katılmalıdır: Barış bileşeni nedir? Hangi aktörler bu kategoriye dahildir? Neden bazı aktörler yerel barış bileşeninden dışlanır? Paylaşılan barış vizyonu nedir?

Referanslar ve Ek Okumalar

Lederach, John Paul (1996). *Preparing for Peace: Conflict Transformation Across Cultures*. Syracuse: Syracuse University Press.

Paffenholz, Thania (2002). *Strengthening Peace Constituencies*. Eschborn: GTZ.

Ropers, Norbert (2000). *Die internen Akteure stärken! Krisenprävention und Konflikttransformation durch Friedensallianzen*, in: Tilman Evers (Hrsg.). *Ziviler Friedensdienst. Erfahrungen – Konzepte – Aufgaben* içinde. Opladen: Leske+Budrich, 68–77.

Çevrimiçi Kaynaklar

- Martina Fischer (2011).** *Civil Society in Conflict Transformation: Strengths and Limitations.* *Berghof Handbook for Conflict Transformation*, çevrimiçi versiyon, www.berghof-foundation.org > Publications > Berghof Handbook
- Hannah Reich (2006).** “Local Ownership” in Conflict Transformation Projects – Partnership, Participation or Patronage? (Berghof Occasional Paper No. 27), www.berghof-foundation.org > Publications > Conflict Research Publications
- Luxshi Vimalarajah & R. Cheran (2010).** *Empowering Diasporas: The Dynamics of Post-war Transnational Tamil Politics.* (Berghof Occasional Paper No. 31), www.berghof-foundation.org > Publications > Peace Support Resources

3 Barış Desteği – Yapılar ve Süreçler

En güçlü savaşçılar sabır ve zamandır.

Leo Tolstoi

Soğuk Savaş sonrası dönemde gerçekleştirilen, uzun sürmüş çatışmaları önleme, sonlandırma ve dönüştürme çabalarından edinilen en temel içgörülerden biri bu çatışmaların geri dönülemez bir noktaya gelmesinin birkaç yıl değil, çoğunlukla birkaç on yıl gibi uzun bir zaman aldığıdır. Çoğu örnekte “ne savaşla, ne barışla” geçen uzun ve acılı süreçler yaşanır, bu sırada uluslararası toplumdan aktörler ve sahadaki barış aktivistleri barışçıl değişimi başlatmak ve desteklemek için ne yapılması gerektiği sorusuyla uğraşır.

Bu sorunun cevapları giderek daha çok “barış desteği” terimi altında özetlenmektedir. Bu terimin anlamı son 20 yılda değişmiştir; ancak bugün esas olarak, iç ve dış aktörlerin, savaşanları çatışmaları durdurmak ve dönüştürmek için cesaretlendirme çabalarında kapsamlı bir şekilde yüreklendirilmeleri, desteklenmeleri ve güçlendirilmelerine duyulan ihtiyacın vurgulanması anlaşılmaktadır. Başlangıçta esas olarak seçim gözlemciliği ya da uluslararası arabuluculuk gibi kısa dönemli ve süreçlere özgü destek çalışmaları için kullanılmışsa da, artık Ulusal Diyalog gibi dönüşüm süreçleriyle birleştirilmiş, uzun dönemli yapıların oluşturulmasını da kapsamaktadır.

Bir kavramın evrimi

“Barış desteği” öncelikle 1990’larda diplomatik topluluk içinde, BM sivil desteğine ve diğer uluslararası barış yapma ve barış destekleme çalışmalarına duyulan ihtiyacı ifade etmek için kullanılan “barış destek operasyonlarının” (*peace support operations*, PSO) kısaltılmış versiyonu olarak popüler oldu. Barış destek operasyonları, askeri olmayan aktörlerin, Soğuk Savaş boyunca hatırı sayılır hiçbir rol alamadıkları güvenlik sektöründe önemli roller alabilmelerini mümkün kıldı. Buna ek olarak, insan haklarını koruma ve hukukun üstünlüğü ile çok partili demokrasinin teşvik edilmesi gibi başka sivil görevler de barış koruma operasyonlarına dahil edildi.

Terimin başka bir kökeni ise, barış yapma ve önleyici diplomasiye dair geleneksel diplomatik alandaki araç ve yöntemlerin, özellikle de BM çerçevesi kapsamında genişletilmesine dayanır. 2006’da Barış İnşası Komisyonu (*Peacebuilding Commission*, PBC) BM yapısı içindeki barış yapma çabalarının desteklenmesindeki en üst kurum haline geldi. Bu kurum Genel Kurul’a, Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi’ne (ECOSOC) ve Güvenlik Konseyi’ne rapor veren bir danışma organıdır ve başka iki yeni kurumdan daha yararlanabilir: Barış İnşası Destek Ofisi (*Peacebuilding Support Office*, PBSO) ve Barış İnşası Fonu (*Peacebuilding Fund*, PBF). Bu kurumlar aslen çatışma sonrası (fiiliyat-

ta: savaş sonrası) barış inşasına odaklansa da, BM arabuluculuk kapasitesini de güçlendirmiştir. 2007’de, BM Siyasi İşler Dairesi (DPA) bünyesinde Arabuluculuk Destek Birimi (*Mediation Support Unit*, MSU) kurulmuştur ve kaynakları içinde bir Arabuluculuk Uzmanları Destek Ekibi (*Standby Team of Mediation Experts*, SBT) bulunmaktadır. SBT, “özel temsilciler” gibi, çatışan taraflar ve uluslararası topluluk arasında olduğu gibi, çatışan taraflar ya da “arkadaş grupları” arasında da doğrudan ve gizli bağlantılar kuran diğer BM destek mekanizmalarını tamamlar.

Bu çok taraflı ve BM merkezli gayretlere paralel olarak, – çeşitli ulusal kriz yönetme deneyimleri ve sivil toplum kavramlarından etkilenen – daha yeni söylemler ulusal “barış mekanizmaları” (*peace infrastructures*) ya da “barış destek yapılarına” odaklanır. Çatışmaya meyilli ve bölünmüş toplumlarda, krizleri yatıştırmak, → diyalog, müzakere ve arabuluculuk alanları yaratmak ve tarafları kendi çıkarlarını şiddet-içermeyen bir yöntemle savunabilmek için → güçlendirmek amacıyla daha kalıcı ağlar ve/veya kurumlar oluşturmak gerektiğine vurgu yaparlar. Bu ağlar/kurumlar 2002–2006 arasında Sri Lanka’da müzakere eden tarafların kendi “barış sekreteriyalarını” kurması örneğinde olduğu

2010’da Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından Kenya, Naivasha’da düzenlenen, Afrikalı uzmanların katıldığı bir toplantı Barış Altyapılarını (I4P) “... bir toplumda çatışma önleme ve barış inşasına katkıda bulunan birbirine bağımlı yapılar, mekanizmalar, kaynaklar, değerler ve becerilerden oluşan dinamik ağ” olarak tanımladı. Berghof Vakfı ise kendi çalışmalarında barış destek yapılarını şöyle tanımlar: “... tarafları, süreci ... ya da müzakere, diyalog veya arabuluculuk sürecinin sonuçlarının uygulanmasını desteklemek niyetiyle, çatışmanın taraflarından en az biri tarafından resmi barış görüşmelerinden önce, görüşmeler esnasında ya da sonrasında kurulan ve yetkilendirilen kurumsallaşmış yapılar ve organizasyonlar”.

gibi sürece dahil olan her bir taraf için ayrı ayrı ya da 2011’de oluşturulan Gana Ulusal Barış Konseyi örneğinde olduğu gibi kapsayıcı bir yapı ve süreç olarak örgütlenebilir.

Barış süreçleri için (ortak) alanlar

Çeşitli barış destekçisi yapı ve süreçlerin oluşmasına, barış inşacıları ve çatışma dönüşümü uzmanları arasında, çalışmalarıyla “artan” bir etkiyi nasıl sağlayacaklarına ve uzun sürmüş çatışmadan uzun süren barışa doğru “sistemik değişim” için sürdürülebilir süreçleri nasıl yaratacaklarına dair artan bir ilgi eşlik etti. Dahası, çatışma dönüşümüyle bağlantılı konuların çokluğuyla baş edebilmek için, barış süreçlerinin iyi düşünülmüş, uzun dönemli ve üzerinde hemfikir olunmuş “alanlara” ya da “koridorlara” ihtiyaç duyduğu konusunda bir anlayış oluştu. Bu konulardaki tartışmalar, çatışma dönüşümü teorisini ve uygulamasını

Barış destek yapılarının sayısız örneği bulunmaktadır:

- ≡ Barış Bakanlıkları (örn: Kosta Rika, Nepal, Gana, Kenya, Güney Sudan)
- ≡ Barış anlaşmalarının uygulanması ve barış çabalarının sağlamlaşmasına yönelik komisyonlar (örn: Guatemala, Afganistan, Sierra Leone)
- ≡ Kapsamlı ve kapsayıcı barış sekreteryaları (örn: Güney Afrika)
- ≡ Partili barış sekreteryaları ve danışma organları (örn: Sri Lanka, Filipinler)
- ≡ Ulusal diyaloglar ve bunlara destekler (örn: Benin, Nijer, Afganistan, Lübnan)
- ≡ Yerel barış forumları (örn: Güney Afrika, Nikaragua, Kuzey İrlanda)
- ≡ Uzmanlaşmış komisyonlar ve görev güçleri (örn: ateşkes izleme & uygulama, eski savaşçıların görevden alınması & yeniden topluma kazandırılması, hakikat & uzlaşma komisyonları, siyasi reform komisyonları)

önemli ölçüde geliştirebilecek bir dizi içgörü kazanılmasını ve çeşitli dersler çıkarılmasını sağladı.

Kazanılan içgörülerin ilki yerel ve ulusal olarak müzakere edilen ve sahiplenilen yapı ve süreçlerin önemiyle ilgilidir. Uluslararası ajanslar ve diğer dış aktörler bu etkinliklere ilham verme ve teşvik etmede önemli bir rol oynayabilse de, verili toplum içinde sağlam bir yer edinmiş olmalıdır. İçerideki barış arabulucularının esaslı rolüne benzer şekilde, barış inşası ve çatışma dönüşümü için daha kalıcı mekanizmalar da içeriden destekçilere ve yerel ve ulusal kültürle uyumlu olmaya ihtiyaç duyar.

İkinci bir içgörü ise destek yapılarının kapsayıcılığına ilişkindir. Pek çok örnekte taraflar arasındaki ayırım öyle derindir ki, ancak ayrı barış sekreteryalari ve danışma organları gibi partili destek mekanizmaları öngörülebilir. Orta ve uzun vadeli hedef ya bu araçları birleştirmek ya da onları sistematik bir şekilde birbiriyile ilişkilendirecek mekanizma ve zeminler oluşturmak olmalıdır. Bu destek mekanizmalarının dönüştürücü imkanlarından en iyi şekilde yararlanmanın yolu, problemlerin ortak çözümü için sürdürülebilir ortak alanlar oluşturmaktır.

Oluşmakta olan üçüncü bir dersler ve içgörüler kümesi ise çeşitli yapı, süreç ve mekanizmaların nasıl birbirlerini en çok destekleyip tamamlayan hale getirilebileceği sorusuna ilişkindir. Farklı kulvarların bir aşamada otomatik olarak “işe yarayacağını” uman birinci kuşak çatışma çözümü aktivistleri için bu sorunun cevabı çok kulvarlı yaklaşımı eklemektir. Bir süre sonra bu iyimserliğin yerini doğrusal olmayan barış süreçlerinin karmaşıklığı (→ sistemik çatışma dönüşümü) şeklindeki daha iddialı bir kavram aldı ve barış destek yapıları buna göre uyarlandı.

Referanslar ve Ek Okumalar

Kumar, Chetan (2011). *Building National “Infrastructures for Peace”: UN Assistance for Internally Negotiated Solutions to Violent Conflict*, in: Susan Allen Nan, Zachariah Cherian Mampilly & Andrea Bartoli (haz.). *Peacemaking: From Practice to Theory* içinde, Volume 1. Westport, CT: Praeger, 384–399.

Odendaal, Andries (2010). *An Architecture for Building Peace at the Local Level: A Comparative Study of Local Peace Committees*. New York: UNDP Bureau for Crisis Prevention and Recovery.

van Tongeren, Paul (2011). *Infrastructures for Peace*, in: Susan Allen Nan et al. (haz.). *Peacemaking: From Practice to Theory* içinde, Volume 1. Westport, CT: Praeger, 400–419.

Çevrimiçi Kaynaklar

Berghof Peace Support (2010). *Strengthening Support Structures for Peace Negotiation, Mediation and Dialogue*, www.berghof-foundation.org › Publications
› Peace Support Resources

CDA Collaborative Learning Projects, Cumulative Impact Studies, www.cdainc.com

4 Barış Eğitimi – İlkeler

Madem ki savaş insanların zihninde başlar, öyleyse barış savunması da insanların zihinlerinde inşa edilmelidir.

UNESCO

Barış eğitimi şiddeti azaltmayı, çatışmaların dönüştürülmesini desteklemeyi ve bireylerin, grupların, toplumların ve kurumların barış kapasitelerini ilerletmeyi amaçlar. Barış eğitimi insanların öğrenme kapasiteleri üstüne bina edilir. Beceriler, değerler ve bilgi geliştirir ve böylece küresel ve sürdürülebilir bir barış kültürü oluşturulmasına yardımcı olur. Barış eğitimi hayatın tüm aşamalarını ve toplumsallaşma sürecinin tüm kademelerini ele alır. Bağlama özgüdür, fakat dünyanın her bölgesinde ve çatışmanın tüm aşamalarında şarttır ve uygulanabilir. Barış

Barış eğitiminin barışçıl birarada yaşam açısından önemi, hükümetler, hükümet dışı örgütler ile ulusal ve uluslararası düzeyde birlikler tarafından çok sayıda bildiride vurgulanmaktadır. UNESCO sözleşmesinin önsözünde şöyle yazar: “Madem ki savaş insanların zihninde başlar, öyleyse barış savunması da insanların zihninde inşa edilmelidir.” Bu ifade – ve bunun eleştirel değerlendirilmesi – barış eğitiminin kavramsal gelişimini şekillendirmiştir. Bireysel barış kapasitesi konusunda şüpheye yer yoksa da, şiddetin sebep ve çeşitlerinin karmaşıklığı barış eğitiminin de siyasi etki yapmak ve toplumsal yapıların dönüşümünü desteklemek için uğraşması gerektiği anlamına gelir. “Dünya Çocukları için Barış Kültürü ve Şiddetsizlik için Uluslararası On Yıl” (2001–2010) ilan edildiğinde Birleşmiş Milletler barış eğitimi için ek bir uluslararası referans çerçevesi geliştirdi. “Barış kültürü” kavramı barış eğitimi için küresel olarak tanınan bir referans noktası haline geldi.

eğitimi resmi ve gayriresmi pek çok düzlemde gerçekleşir: günlük öğrenme ve eğitimde, seçilen hedef gruplarıyla profesyonel projelerin hazırlanması, uygulanması ve değerlendirilmesinde ve çatışmaya duyarlı eğitim sistemlerine sunulan destekte.

Barış eğitimi tek tipleşmiş bir kavram değildir ve bu konudaki uluslararası söylem hala emekleme aşamasındadır. Ortak bir kavrayışa erişebilmek için, sistematik tartışmadaki farklı gelenekler ve yoğunluk seviyesi ile ulusal barış eğitimi uygulamalarının yanı sıra, çeşitli toplumsal, siyasi, ekonomik, tarihi ve kültürel bağlamlar dikkate alınmalıdır.

Esaslar

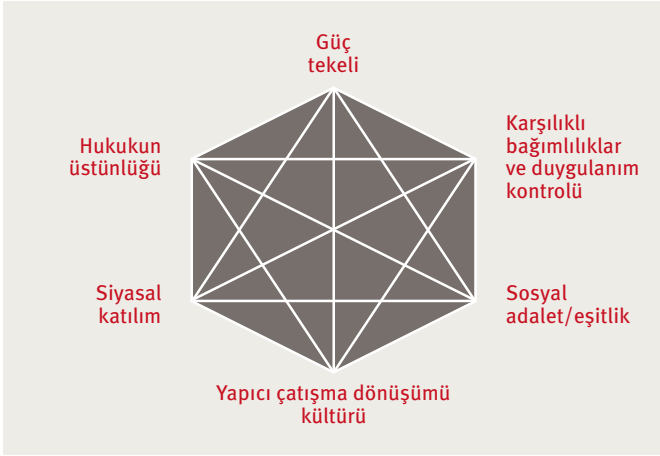
Barış eğitiminin yukarıdaki tanımıyla uyumlu olarak bir dizi esas sıralanabilir:

1. Barış eğitimi şu hedeflerin peşindedir: (1) savaşı bitirmek, (2) ailede, toplumda ve siyasette şiddeti azaltmak, (3) çatışmanın olumlu değişim yönünde bir fırsat olarak algılanmasını sağlamak ve son olarak (4) dünya halkları arasında, etnik köken, din, toplumsal cinsiyet, kültürel ya da toplumsal arka plan gözetmeksizin barış ve dayanışma vizyonları geliştirmek ve bu vizyonların gerçeğe dönüşmesini sağlamak.

2. Barış eğitimi çatışma, hasımlık ve düşman tahayyülleri, şiddet ve savaş gibi barışın önündeki temel engellerle sistematik olarak mücadele etmek zorundadır. Bu konuda barış ve çatışma çalışmalarının konuyla ilişkili bulgularına bakmak zaruridir. Çatışmaları yapıcı bir şekilde ele almak ve tırmanmalarını önlemek istiyorsak, onları tüm karmaşıklıkları içinde anlayıp analiz etmemiz gerekir (→ çatışma, çatışma dönüşümü). Şiddetin pek çok işlevini detaylıca düşünerek şiddete dair daha iyi bir kavrayış geliştirebilir ve risk unsurlarını ve önleyici önlemleri belirleyebiliriz. Barış durağan bir koşul olarak değil, şiddeti azaltan ve adaleti artıran bir süreç olarak algılanır. Ayrıca barış bir istisna değil, tercih edilmiş kural olarak görülür. Bu nedenle hem normatif bir amaç hem de eylem için pragmatik bir yönelim işlevi görür. “Uygarlık altıgeni (*civilisatory hexagon*)” gibi modeller, rehberlik edip, normatif istekler arasındaki bağların görselleştirilmesini kolaylaştırmak vasıtasıyla bu konuda derin düşünmek için bir temel sunabilir. Bu anlamda barış eğitiminin vatandaşlık ya da insan hakları eğitimi gibi yaklaşımlarla önemli kesişim noktaları vardır.

3. Barış eğitimi, toplumsal ve siyasi öğrenme süreçlerini başlatır ve destekler. Bu süreçlerde olumlu toplumsal davranış, empati ve şiddet-içermeyen iletişim kapasiteleri geliştirebilir (barış kapasitesi); barış, savaş, çatışma ve şiddet hakkında bilgi alınabilir (barış yetkinliği) ve kamusal cesaret gösterme ve barış

Uygarlık Altıgeni

Kaynak: Dieter Senghaas 2007

için çaba sarfetme isteği (barış eylemi) teşvik edilir. Barış eğitimi ailedeki, okul öncesindeki, okuldaki ve gayriresmi alandaki eğitime yönelik pratik öneriler sunar. Toplum içindeki çatışmalar gizlenmemeli, aksine barış eğitimi çerçevesi kapsamında görünür kılınmalıdır. Son olarak barış eğitimi toplumsal ve siyasi öğrenme süreçlerini biraraya getirmeyi amaçlar.

4. UNESCO'nun "Herkes için Eğitim" (EFA – *Education for All*) kavramı barış eğitimi için önemli bir temeldir. Başarılı olması için temel gereklilik, eğitim vermek için araç olarak kullanılan her türden fiziksel ceza, şiddet ve psikolojik baskıdan feragat etmektir. İnsanlar deneyimleyerek öğrenir ve multimedya temelli ve diyalog odaklı uygun yöntemler içeren ilham verici öğretme ortamlarından faydalanırlar. Duyular ve hislerin tamamı ve aynı zamanda mizah, öğrenme düzenlemelerini tasarlamada önemli bir rol oynar. "Öteki" ile karşılaşma, ister savaş sonrası toplum-

lardaki çatışan tarafların üyeleri, azınlıklar ve çoğunluklar arasında, isterse de yerliler ve göçmenler arasında olsun, vazgeçilmezdir.

5. Dünyanın her tarafındaki insanlar barışı öğrenip deneyimleyebilecekleri alanlara ihtiyaç duyar – hem aile ve günlük yaşama dair mikro düzeyde, hem de toplum ve uluslararası siyasete dair makro düzeyde. Tescillenmiş bir barış eğitimi yaklaşımı, başarılı barış inşası örneklerinin ve önde gelen aktörlerin tartışılmasıdır. Şiddetsizlik ilkelerini teşvik eden özgün rol modelleri önemli ölçüde yardım sağlar. Önde gelen eğitimci ve şiddetsizlik savunucuları (Maria Montessori, Paolo Freire, Mahatma Gandhi, Martin Luther King) uzun süredir barış eğitimi teorisi ve uygulaması için ilham kaynağı olmaktadır. Her biri dünyanın ilgili bölgelerinde barış eğitimi kavramı ve tahayyülünü kendilerine özgü yöntemlerle şekillendirmiştir.

6. Barış eğitiminin verilme şekli, bu eğitimin yararlarına ikna etmede tıpkı barış mesajının özü ve güvenilirliği kadar önemli bir rol oynar. Eğitim yöntemleri değişen toplumsal ve teknolojik ortama uyum sağlamalıdır. Günümüzde (internet de dahil olmak üzere) yeni medyanın yaygın kullanımı eğitim süreçleri için yeni fırsatlar sunmaktadır. Şiddet ve pornografinin tasviri, düşmanlık içeren dünya görüşlerinin ve siber savaşın yayılması barışçıl birarada yaşama tehdit oluşturabilse de; yeni medya katılımı, bilgi paylaşımını ve ifade ve bilgi özgürlüğünü kolaylaştırır. Barış eğitimi bu yeni medyayı kendi imkanları için yoğun olarak kullanmak, çevrimiçi materyallerin ve medyanın erişilebilir olmasını sağlamak ve ağlar yaratmak suretiyle bu fırsattan yararlanmalıdır.

7. 21. yüzyılda barış eğitimi bütünsel, birbirine bağlı, sistemik düşünceye dayalı, çok kulvarlı bir süreç olmak zorundadır. Deneyimler, barış eğitiminin sürdürülebilir olması için farklı düzeylerden aktörlerin dahil edilmesi gerektiğini göstermektedir. Barış eğitimi öğretmenlerin, gazetecilerin, STÖ çalışanlarının, çatışan tarafların üyelerinin, topluluk önderlerinin ve siyasetçilerin barış

yapılarının ve samimi bir barış kültürünün gelişmesini destekleyeceği öğrenme alanları öngörmektedir. Bu, eğitim imkanlarının tarihi kullanmak ya da tahrif etmek ya da nefret ve şiddet amacıyla istismar edilmesini engelleyen, çatışmaya duyarlı eğitim sistemlerinin yaratılmasını da içerir. Kapasite geliştirmeye katkı olarak barış eğitimi müfredatının geliştirilmesi, uygulanması ve yaygınlaştırılması çoktandır bekleyen bir görevdir.

Referanslar ve Ek Okumalar

- Harris, Jan M. (2004).** *Peace Education Theory*, in: *Journal of Peace Education*, Vol. 1, No. 1, 5–20.
- Salomon, Gavriel & Ed Cairns (haz.) (2010).** *Handbook on Peace Education*. New York / London: Taylor & Francis Group.
- Senghaas, Dieter (2007).** *On Perpetual Peace. A Timely Assessment*. New York, Oxford: Berghahn Books.

Çevrimiçi Kaynaklar

- Culture of Peace Manifesto 2000**, www3.unesco.org/manifesto2000/default.asp
- Interview with Gavriel Salomon (video)**, www.berghof-foundation.org > Glossary > 13 peace education principles
- Interview with Christoph Wulf (video)**, www.berghof-foundation.org > Glossary > 13 peace education principles [Almanca]

5 Barış Eğitimi – Yöntemler

Deneyim gerçekliği belirler.

Ernst von Glaserfeld

Araştırmalar öğrenme modellerinin başarısının büyük ölçüde seçilen eğitim yöntemine bağlı olduğunu göstermiştir. Başka bir deyişle, öğretme ya da kolaylaştırma sürecinin kendisi, öğrenme çıktılarının olumlu olması için kilit önemdedir. Aynı şey barış eğitimi ve çatışma dönüşümü için de geçerlidir. Yöntem kelimesinin İngilizce karşılığı olan “*method*” sözcüğü Yunanca *methodos* kelimesinden gelir ve “bir yolu takip etmek” anlamındadır. Dolayısıyla yöntemler, istenen sonuca götüren öğrenme yolları ya da öğrenme kavramlarıdır. Bunların uygun şekilde planlanması, hazırlanması ve uygulanması gerekir. Seçilen yöntem(ler)

in istenen sonucu tamamlaması ve desteklemesi barış eğitimi (ve → çatışma dönüşümü) açısından özellikle önemlidir.

Peki neden belirli yöntemler barış eğitimi ve çatışma dönüşümü için vazgeçilmezdir? Yöntemler, öğrenilecek şeyin içeriği ile öğrenen kişi arasında arabulucu rolü oynar. Çatışma bağlamları ve sebepleri, tarafların çıkarları ve ihtiyaçları, belli davranışların sonuçları ya da siyasal eylem gibi karmaşık öğrenim süreçleri gerektiren konular için öğrenim kapasitesini etkinleştirir ve öğrenmeyi mümkün kılar. Çalışmalar, kural koyucu yaklaşımların (ezberleyerek öğrenme gibi) etkili olmadığını ortaya koyarken akran eğitimi, diyalog ve takım çalışması içeren, yani açığa çıkarıcı (*elicitive*) yaklaşımları benimseyen yöntemlerin etkililiğini göz önüne sermiştir.

Nörobijolojik araştırmalar, öğrenmeyi – her biri öğrenen kişiye özgü olan – çeşitli öğrenme koşullarını ve öğrenme tarzlarını (görsel, işitsel, iletişimsel, devin-duyumsal) kapsayan bireysel bir süreç olarak gören kavrayışımızı destekleyen kanıtlar sunar. Bunun için yöntemlerin uygun şekilde seçilip uygulanması esastır. Tiyatronun çatışma okuryazarlığı için bir sahne olarak kullanılmasıyla beraber bu durum daha da aşikâr hale geldi. Augusto Boal, 1960 ve 1970’lerde “Ezilenlerin Tiyatrosu”nu geliştirirken farklı bakış açılarından oluşan geniş kapsamlı bir müfredat oluşturdu, monoloğun yerine diyalogu koydu ve değişim enerjisini harekete geçirdi. Bugün bu yöntem dünya çapında “Toplumsal Değişim Yöntemi” olarak bilinmektedir.

Yöntemlerin “teknik” bir şekilde kavramsallaştırılıp uygulanmasına direnmek önemlidir. Bir yöntem öğrenmenin ne olduğuna dair özgün bir anlayışa sahip olmalıdır. Bu anlayış öğrenen kişiye özerk bir varlık olarak saygı duymalıdır: Öğreneni desteklemek yöntemin temel amacıdır. Demek ki, konuya dair uzman bilgisi ve grup dinamiklerine vakıf olmanın yanında, öğretmenin kişiliği de son derece önemlidir. Aynı durum, çatışma dönüşümünde çalışan kolaylaştırıcılar için de geçerlidir. Olumlu ve başarılı bir öğrenme deneyimini oluşturan, öğretmen ya da kolaylaştırıcının

bilgi ve deneyimi içselleştirmesidir. Öğrenciler ya da katılımcılar öğretmen ya da kolaylaştırıcıya güvenebilmelidir.

İlkeler

Barış eğitimi yöntemleri keyfi değildir, aşağıdaki yedi ilkeye dayanır:

- ≡ *Örnekleyici öğrenme*: Gerçekliğin karmaşıklığı, çetrefil bir konuda çoğunlukla ilk bakışta görülemeyen çeşitli bağlantıların tespit edilerek ele alınmasıyla azaltılır.
- ≡ *Karşılaştırma ve vurgulama*: Kullanılan yöntemler özgün ya da belirleyici görüş açılarına ve problematik yanlara dikkat çeler.
- ≡ *Bakış açısı değişikliği*: Öğrenenlerin – muhtemelen kalıplaşmış ve derine kök salmış – kendi bakış açılarının, görüşlerin çoğulluğuna izin verecek şekilde genişletilmesi yoluyla empati oluşturulur.
- ≡ *Bağlantıları algılama netliği ve kabiliyeti*: Görselleştirme gibi teknikler kullanılarak problematik konular soyut alandan çıkarılır ve öğrenenlerin kendi somut deneyimleriyle ilişkilendirilir.
- ≡ *Eylem odaklılık*: Konular ve temalar etkinlik ve deneyim temelli öğrenmeyle erişilebilir kılınır.
- ≡ *Akran odaklılık*: Ortak öğrenme, takım çalışması ve karşılıklı destekle teşvik edilir.
- ≡ *Güçlendirme*: Kendine güven ve özerklik aşıl原因an beceriler geliştirilir.

Karşılaşma alanları oluşturma

Eğitimde kullanılan modeller çoğunlukla “makro yöntemler” ve “mikro yöntemler” olarak birbirinden ayrılır. İlki bir bütün olarak öğrenme ortamıyla (simülasyon egzersizi gibi) ilgiliyken, ikincisi tekil etkinliklerle ilgilidir (grup tartışmaları, karakter analizi vb.).

Barış eğitimi için temel yaklaşım karşılaşmalar, fikir değiş tokuşu ve eleştirel tartışma için alan yaratmaktır. Bu alanlar kendi kendilerine oluşup devam etmez, hem tasarlanırken hem de

uygulanırken hassas olunmalıdır. Böyle bir alanın yaratılmasında aşağıdaki yaklaşımlar özellikle öne çıkmaktadır:

- *İletişim ve diyalog* netleşmeyi ve tartışmayı sağlar, daha iyi bir uyuma, anlayışa ve uzlaşmaya varmaya yardımcı olur.
- ≡ Resmi, gayriresmi, ulusal ya da uluslararası *karşılaşmalar*, kültürler arası öğrenmeyi kolaylaştırır, önyargıların ve basmakalıp önkabullerin parçalanmasını sağlar.
- ≡ *Performans odaklı yaklaşımlar* yaratıcı tasarım ve fiziksellik için fırsatlar sağlar ve tüm duyulara hitap eder. Drama (forum tiyatrosu gibi), sanat ve müzik (hiphop projeleri gibi), fiziksel tiyatro, spor ve oyunlar (sokak futbolu gibi) bu kapsama girebilir.
- ≡ *En iyi uygulama örnekleri ve rol modeller*, kimlik ve sınırlar hakkında tartışma ve keşfetme olanakları açabilir (Barış Önemlidir ya da Yerel Kahramanlar Aranıyor gibi).
- ≡ *Medya odaklı yaklaşımlar* basılı ve işitsel-görsel medyanın analizi ya da tasarımından yeni medya (internet) ve sosyal iletişim ağlarının kullanımına dek uzayabilir.
- ≡ *Üst iletişim, geribildirim ve değerlendirme* düşünme, bilgi alma ve ilerleme için elzemdir. Eleştirel değerlendirme yukarıdaki yaklaşımlara içkin olmalıdır, ancak böylelikle bu yaklaşımlar daha iyiye doğru geliştirilebilir.

Sürekli öğrenme

Barış eğitimi yöntemleri birçok günlük eğitim ortamına ve var olan barış uygulamasına (sınıfta öğretim, tek seferlik etkinlikler, seminerler) dahil edilebilir. Fakat en çok, derin bir analizin ardından belgelenebilecek, uygun öğrenme biçimlerine çevrilebilecek ve daha geniş şekilde yaygınlaştırılabilecek uzun dönemli projeler için uygundur. Barış eğitimi yöntemlerinin uygulanması, öğrenmenin ne olduğuna dair özgün bir anlayışa, ilgili beceri ve niteliklere sahip olmayı gerektirir ve uygun olduğu durumda okul müfredatıyla bütünleştirilmelidir.

Şimdilik yöntemlerin ve bunların uygulanmasının anlamlı ilerleyişine dair çok az ampirik kanıt bulunmaktadır. Belli yöntemlerin sonuçlarını araştıran çok az araştırma yapılmıştır. “Zarar

vermeme” ilkesi her zaman uygulanmalıdır. Hiç olmazsa barış eğitimi yöntemleri öğrenme sürecindeki şiddet mekanizmalarını yeniden üretmekten sakınmalı ve kültürel olarak duyarlı ve kapsayıcı bir atmosfer oluşturmalıdır.

Bunlara karşın en önemlisi, bu yöntemlerin barış eğitiminin kavrayışına sadık kalması gerektiğidir. Yöntemlerin uygulanması “kurala dayalı etkileşim” yaratır; ki bu her zaman düşünme ve değerlendirme unsurlarını içermesi gereken profesyonel uygulamanın ayırt edici bir özelliğidir. (→ düşünümsel pratik).

Referanslar ve Ek Okumalar

Boal, Augusto (1979). *Theatre of the Oppressed*. Londra: Pluto Press.

Gugel, Günther (2011). *2000 Methoden für Schule und Lehrerbildung. Das Große Methoden-Manual für aktivierenden Unterricht*. Weinheim und Basel: Beltz.

Matiru, Barbara, Anna Mwangi & Ruth Schlette (haz.) (1995). *Teach Your Best – A Handbook for University Lecturers*. Frankfurt/M.: Verlag für Interkulturelle Kommunikation.

Çevrimiçi Kaynaklar

Barış Önemlidir Turda, www.youtube.com/watch?v=MnFpdU-5BPI [Almanca]

Hannah Reich (2009). *Enacting Places of Change. Interactive Theatre as Instrument for Post-war Peacebuilding in Lebanon*. Berlin: sabisa – performing change, www.sabisa.de/sabisa/picture/upload/File/Report_Enacting_Places-of-%20Change.pdf

Dirk Sprenger (2005). *The Training Process: Achieving Social Impact by Training Individuals?* Berghof Handbook for Conflict Transformation, çevrimiçi versiyon, www.berghof-foundation.org

6 Barış ve Çatışma Dönüşümü Araştırmaları

Kitaplardan başka bir şey üretmeyen araştırma yeterli değildir.

Kurt Lewin

Toplumsal bir fenomen olarak → çatışmalar insani kalkınma ve toplumsal değişimin kaçınılmaz parçalarıdır. Oysa çatışmada şiddet kaçınılmaz değildir ve çatışma dönüşümü araştırmaları, özellikle uzun sürmüş toplumsal ve etno-politik çatışmaların tarafları arasında şiddet içermeyen davranış kalıpları sürdürülebilmenin koşullarını, stratejilerini ve politikalarını araştırmayı hedefler. Çatışan tarafları yapıcı ve adil ilişkiler inşa etmeleri, bu ilişkileri yeniden düzenlemeleri ve sürdürmeleri için desteklemeyi hedefler, böylece güç kullanımının çatışmaya dahil olma aracı olarak görülmesine son vermeyi amaçlar. Bu bağlamda

çatışmalar ve çatışmaların ele alınışı, tüm aktörler ve tüm kesimler için aynı şekilde başlayan, tırmanan ve sonlanan basit doğrusal olgular olarak algılanmamalıdır. Birbirleriyle ilişkili olarak ve sistemik boyutları ve dinamik doğaları içinde kavranmaları gerekir.

Araştırma ve uygulama birbirini besler

Çatışma dönüşümü araştırmaları tek bir büyük teoriden oluşmaz. Bunun yerine, saha araştırmasından ve uygulayıcılar ve çatışan taraflarla girilen yakın etkileşimden teori unsurları oluşturur. Fakat elbette teoriye dayalıdır. Teorileştirme sürecindeki en önemli nokta, kişiler arası ile gruplar arası ve simetrik ile asimetrik çatışmalar arasında → çatışma dönüşümü bağlamındaki farkları dikkate almaktır. Dahası, çatışma dönüşümü araştırmaları, çeşitli disiplinlerden bilgileri içerir (siyaset bilimi, barış ve çatışma çalışmaları, sosyoloji ve sosyal psikoloji, tarih, antropoloji, etnoloji, hukuk, iletişim, eğitim bilimi / barış eğitimi bunlardan bazılarıdır).

Çatışma dönüşümü araştırmaları, barış ve çatışma araştırmalarının, barış inşasındaki pratik ilerlemeye yönelik koşulları oluşturmaya özel önem veren belli bir ayağı olarak düşünülebilir. Başlangıç önermesi, teori ve kavramların uygulama ile sürekli ve eleştirel bir etkileşim içinde ve üzerine düşünülerek geliştirilmesi gerektiğidir. Böyle bir gelişme, kavramları somut düzlemlerde test etmeye ve geçerliliklerini pek çok arka plan ve yerellikten gelen uygulayıcılarla tartışmaya ihtiyaç duyar. Politik alanla güçlü bağlara sahip olmak da başka bir gerekliliktir. Özetle, teorik yaklaşımlar yeni siyasi ve toplumsal stratejiler geliştirmeye katkıda bulunmalıdır ve çatışma dönüşümünün pratik alanı da teorik düşünceye ilham vermelidir.

Ugulayıcıların, çatışan tarafların ve siyaset yapıcılarının araştırmaya yapacağı herhangi bir aktif katılımı, aktörlerin çıkarlarındaki çeşitliliği hesaba katmak gerekir. Aktörler öne çıkarılarak, eylemin ve karar almanın daha derindeki sosyo-kültürel ve dav-

ranışsal boyutları değişim bağlamında incelenebilir. Bu metodoloji uygulandıkça, araştırmanın gündemi onun sonuçlarından doğrudan etkilenenlerce etkilenir ve şekillendirilir. Uygulayıcıların kapsayıcı araştırma kalıplarına dahil olma isteğinin artması araştırma ve uygulama çevreleri arasındaki farkı daraltmaya başladı. Bunu yaparken iki grubu – araştırmacıları ve uygulayıcıları – birbiriyle uzlaştırdı, kolektif öğrenmeye yönlendirdi ve araştırmacıları uygulayıcılarla iş birliği yapmaya, uygulayıcıları da araştırma üzerine düşünerek geribildirim sağlamaya yönlendirdi. Çatışma dönüşümünü desteklemeyi amaçlayan ve araştırmacı ve uygulayıcıların ortak çalışmasına dayanan araştırmalar, farklı aktörler, süreçler ve yapıların barış inşası süreçlerine nasıl katkıda bulunduğu (veya bulunmadığı) konusundaki bilgiyi artırmaktadır. Berghof, kapsayıcı, tabandan tavana, katılımcı ve derin düşünmeye dayalı – önemli bir parçasını da eylem araştırması unsurlarının oluşturduğu- araştırma yöntemlerini, çatışma dönüşümünün sürdürülebilirliği açısından gereken bilgi ve desteği üretmede büyük bir fırsat olarak görür.

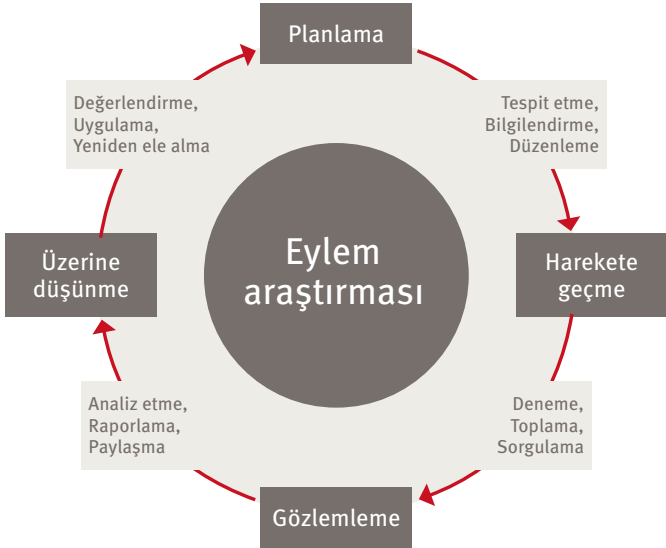
Eylem araştırması: katılımcı, kapsayıcı ve değişim odaklı

Eylem araştırması bu bağlamda çeşitli araştırma yöntemlerinden biri olarak faydalı olabilir. İlk projeler 1970’lerde, temelde üniversite sektöründe ve kentsel bölgelerdeki ötekileştirilmiş gruplarla geliştirildi, fakat Latin Amerika’da çoğunlukla sosyal psikologlar tarafından yönetilen topluluk projelerinde de kullanıldı. Eylem araştırmasının amacı toplumsal eylemin çeşitli biçimlerinin koşullarına ve etkilerine dair çalışmalar yürütmektir. Buna ek olarak, toplumsal eylemi etkilemeye de taliptir; başka bir deyişle normatif bir odağa sahiptir. Spesifik toplumsal sorunları gündeminin merkezine alır.

Araştırmanın temel amacı teorik savları test etmek değil, çalışmaya konu olan sorunsala dair pratikte bir değişikliğe yol açmaktır. Bu, bütüncül bir toplumsal süreç olarak görülür: Bireysel değişkenler “nesnel veri” olarak yalıtılıp toplanmaz, daha ziyade, veri toplamının kendisi toplumsal sürecin parçası olarak yorumlanır.

Eylem araştırması, ampirik toplumsal araştırmaya dayalı niteliksel yaklaşımların kullanımını içerir. Proje raporlarını değerlendirme, katılımcı gözlem, katılımcılar ve hedef grupların üyeleriyle bireysel ya da grup mülakat ve anketleri gerçekleştirme bu kapsama girerken, bununla beraber etnografik yöntemler ve tiyatro çalışması gibi yaratıcı araştırma yöntemleri de kullanılır. Kullanılan yöntemler toplumdaki olayları doğrudan etkilemeyi hedefler. Araştırmacı araştırma nesnesiyle arasındaki mesafeyi geçici olarak terk eder ve çalışılan sürece belli aşamalarda yoğun olarak dahil olur. Gözlemlenen ve çalışılan özneler edilgen bir roldeki oyuncular değildir. Amaçlarla ilgili tartışmalara, veri toplamaya

Eylem Araştırması Süreci

Kaynak: New South Wales Üniversitesi, Eğitim ve Öğrenim Bölümü

ve değerlendirmeye etkin olarak katılırlar. Araştırmacılar için rollerin kesin bir tanımını yapmak ve bunların üzerine devamlı düşünmek esastır.

Öyleyse eylem araştırması sadece bilgi biriktirmeye ve toplumsal etkileşimlerin nasıl işlediğine dair kavrayışı artırmaya çalışmaz; doğrudan ve pratik bir şekilde müdahil olur ve çalışılan aktörleri devamlı bir şekilde sürece dahil eder. Böylelikle akademik bulgular uygulamaya çevrilir ve aynı zamanda araştırma kavramları ile teorik kurgular da uygulamalı teste tabi tutulur. Proje katılımcılarına geribildirim atölyeleri ve ara ve sonuç raporlarının tartışılması yoluyla sürekli geribildirim vermek çok önemlidir. Daha uzun bir zaman çizelgesi için tasarlanan eylem araştırması, barış inşası stratejilerine dair imkanlar ve sınırlarla ilgili önemli bilgiler sağlayabilir.

Pratik ihtiyaçlar uygun araştırma yöntemlerini belirler

Barış uygulamalarına fon sağlayanlar çoğu durumda en fazla kısa dönemli değerlendirmeleri finanse ettiklerinden, her barış inşası sürecinin kapsamlı bir araştırma projesiyle desteklenemeyeceği kesinlikle doğrudur. Bununla beraber, eylem araştırması tek ve biricik yaklaşım ya da yöntem olarak da değerlendirilemez. Yukarıda tanımlandığı üzere, derinlikli bir eylem araştırması uzun dönemli saha araştırmasını gerektirir ve bu genellikle akademik bağış kuruluşlarının bütçe ve fonlama çizgileriyle bağdaşmaz. Fakat, eylem araştırmasının altında yatan fikirler, barış uygulamasına dair bilgiyi geliştirmek amacıyla, kapsayıcı mekanizmalar ve sürdürülebilir şiddet-içermeyen etkileşim pratikleri yaratmayı hedefleyen projeleri tasarlamaya ve uygulamaya yardımcı olabilir. Bunun için her şeyden önce şunlar gerekir: çalışmanın öznelere saygı, araştırmayı yürütenlerin rolleri ve hedeflerinin tanımlanmasında netlik, paydaşları araştırma sorularını ve savlarını geliştirmeye dahil etme ve geribildirim döngüleri yoluyla sonuçlarda şeffaflık sağlama.

Referanslar ve Ek Okumalar

Körppen, Daniela, Norbert Ropers & Hans J. Giessmann (2011) (haz.). *The Non-Linearity of Peace Processes. Theory and Practice of Systemic Conflict Transformation.* Opladen/Farmington Hills: Barbara Budrich.

Reason, Peter & Hilary Bradbury (haz.) (2006). *Handbook of Action Research.* Londra: Sage.

Schlotter, Peter & Simone Wisotzki (Hrsg.) (2011). *Friedens- und Konfliktforschung.* Wiesbaden: Nomos.

Young, Nigel (haz.) (2010). *Oxford International Encyclopaedia of Peace.* (4 volumes.) Oxford: Oxford University Press.

Çevrimiçi Kaynaklar

Martina Fischer (2009). *Participatory Evaluation and Critical Peace Research: A Precondition for Peacebuilding* (Berghof Handbook Dialogue No. 7), www.berghof-foundation.org › Publications › Berghof Handbook

Louis Kriesberg (2011). *The State of the Art of Conflict Transformation*, Berghof Handbook for Conflict Transformation, online version, www.berghof-foundation.org › Publications › Berghof Handbook

Interview with Dieter Senghaas (video), www.berghof-foundation.org › Glossary › 11 peace and conflict transformation research [Almanca]

7 Barış, Barış İnşası, Barış Yapma

Barışın güzelliği birlikte çözüm bulmaya çalışmaktadır.

Dekha Ibrahim Abdi

Barış tanımlanabilir mi? Johan Galtung tarafından ileri sürülen negatif ve pozitif barış arasındaki ayrım, barışın tanımlarıyla ilgili tartışmalarda geniş kabul görür oldu. Negatif barış, barışı savaşın ya da fiziksel şiddetin yokluğu olarak tanımlar. Pozitif barış kavramı toplumsal adalette artışı ve toplum içinde ve toplumlar arasında barış kültürünün oluşturulmasını da içerir. Pozitif barışa sıklıkla getirilen bir eleştiri kavramsal netlikten yoksun olduğudur. Yine de çoğu yazar barışın karmaşık, uzun

vadeli ve çok katmanlı bir süreç olduğunda hemfikirdir. Böyle bir süreçte barışa giden adımları belirlemek, şiddetteki azalmayı ve adalettaki artışı ölçmek mümkündür. Çok katmanlı olması, barışın yalnızca diplomatları ilgilendiren bir konu değil, toplumun her seviyesindeki paydaşlar için süregiden bir görev olması anlamına gelir.

Barış için çalışmak en az üç temel adımı gerektirir: İlk olarak, bir barış vizyonu tanımlanmalıdır. Bireysel düzeydeki barış uluslararası barıştan açık bir şekilde farklılaşmaktadır; araştırmacılar, siyasetçiler ve sanatçıların tümü “barışı” farklı şekillerde tanımlar. Bütün bu yorumlar kültüre göre farklılık göstermektedir. Bazı toplumlarda, barış adına uygulanan baskı deneyimlerinden dolayı “barış” sözcüğü kızgınlığa bile sebep olabilir. Dolayısıyla barış tanımları bağlama özgüdür. Ortak barış vizyonları geliştirmek barış çalışmasının önemli bir ayağıdır.

İkinci olarak, toplum içinde veya toplumlar arasında gerçekleşecek barışın koşullarını, bu koşulları oluşturacak bir bakış açısıyla beraber belirlemek elzemdir. Dieter Senghaas Batı toplumlarında barışın tarihsel olarak ortaya çıkışına dair analizinde altı

Barış yapma çoğunlukla çatışan taraflar arasındaki şiddeti bitirmeye ve bir barış anlaşmasına ulaşmaya yönelik diplomatik çabalara işaret eder. Uluslararası ya da ulusal barış anlaşmaları, terhis taahhüdü ya da çatışan tarafların gelecekteki statüsüne ilişkin düzenlemeler içerebilir. Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’nde belirtildiği üzere, barış yapma stratejileri müzakere, arabuluculuk ve barıştırmadan, hakem kararıyla çözme ve adli çözüme kadar uzanabilir. Bazen bir çatışmada güç kullanımını sona erdirmek için dayatılan ekonomik yaptırımlar ve hatta askeri müdahaleler bile barış yapmanın parçası kabul edilir. Barış yapmaya dahil olan sivil toplum örgütleri çoğunlukla müzakere ve arabuluculuk gibi şiddet-içermeyen stratejileri temel alır.

temel koşul belirler: güç tekeli, hukukun üstünlüğü, karşılıklı bağımlılık ve etki kontrolü, demokratik katılım, toplumsal adalet ve yapıcı bir çatışma kültürü (“medenileştirme altıgeni”, → barış eğitimi – ilkeler). Bu koşulların Batı dışı toplumlardaki dönüşüm süreçlerinde faydalı olup olmayacağı ya da ne derecede faydalı olacağı dikkatlice değerlendirilmelidir. Barış kırılgan olmaya da yatkındır. Batı toplumlarında bile savaşa tekrar dönülmeyeceğinin garantisi yoktur. Bundan dolayı, barışın devamlı bir dikkate ve desteğe gereksinimi vardır.

Üçüncü olarak, verili bir toplumdaki güncel gerçekliği sahip olunan barış vizyonu ile kıyaslamak, neyin eksik olduğunu bulmak için zaruridir. Barışı yapmak, korumak veya inşa etmek için farklı aktörler düzeyinde geniş bir stratejiler ve yöntemler yelpazesinden yararlanılmaktadır.

John Paul Lederach’a göre bu aktörler üç kulvarda incelenebilir. Üst liderlik yüksek görünürlüğe sahip askeri, siyasi ve dini liderlerden oluşur (*Kulvar 1*). *Kulvar 2*, akademisyenler, entelektüeller veya dini figürler gibi orta ölçekli liderleri içerir. Hükümet yetkilileriyle yakın bağlantıları bu grubun siyasi kararları etkilemelerine olanak verir. Ünleri sayesinde kitlesel düzeyde de saygı

Geleneksel anlamıyla barış koruma terimi silahlı güçlerin bir tampon bölge görevi görmek, bir ateşkes anlaşmasını desteklemek ve savaş sonrası toplumlarda barış süreçlerini izlemek amacıyla konuşlanmasını tarif eder. En yaygın olanları Birleşmiş Milletler tarafından yürütülen barış koruma operasyonlarıdır. Barış koruma adı altında yetki verilen faaliyetler giderek genişlemiş, günümüzde savaş sonrası çeşitli barış inşası tedbirlerinden bir kısmını da içerir hale gelmiştir. Bazı sivil toplum örgütleri ateşkes anlaşmalarını inceleyerek ya da koruyucu refakatçilik yaparak, askeri barış korumaya mukabil silahsız “sivil barış koruma” yürütmektedir.

görürler. *Kulvar 3*, şiddet-içeren çatışmaların nüfus üzerindeki etkilerine en detaylı şekilde hâkim olan yerel topluluk ya da yerli liderlerden oluşur.

Kimi zaman toplumun kendisi de dördüncü bir düzeyde aktör kabul edilir. Barış çabaları tüm düzeylerde ve çeşitli kulvarlarda gerçekleştirilebilir.

Barış İnşası

Barış inşası, eski BM Genel Sekreteri Boutros Boutros-Ghali'nin *Bir Barış Ajandası*'nda (1992) savaş sonrası durumlarda barışı güvenceye almak için temel bir araç olarak tanımlanmıştır. Daha genel olarak, çatışmanın tüm aşamalarında ve görece barışçıl toplumlarda önleyici bir önlem olarak uygulanabilir. Barış inşası bir toplumda barışı teşvik etmeyi ve şiddetin üstesinden gelmeyi amaçlayan tüm faaliyetleri içerir. *Kulvar 2* ve *Kulvar 3*'deki çoğu etkinlik sivil toplum aktörleri tarafından gerçekleştirilse de bunların *Kulvar 1* ile bağlarını kurmak toplumların sürdürülebilir şekilde dönüştürülmesi için elzemdir. Dış aktörler barış inşasını kolaylaştırabilir ve destekleyebilirse de, nihayetinde bu süreç çoğunlukla barışçıl dönüşümün faileri olarak adlandırılan iç aktörler tarafından yürütülmelidir. Dışarıdan empoze edilemez. Uluslararası ya da Batılı örgütler tarafından yapılan bazı barış inşası çalışmaları fazlaca bürokratik, kısa dönemli ve resmi → donörlere finansal olarak bağımlı oldukları, dolayısıyla tabandaki halka değil onlara hesap verdikleri gerekçesiyle eleştirilmektedir. Bu nedenle yapısal eşitsizliklerin derinden dönüştürülmesini talep etmekten çok statükoyu sağlamlaştıran gibi görünmektedirler. *Berghof El Kitabı Diyalog Serileri No. 7'deki* tartışmalarla da bunun üstünde durulmuştur. Dönüştürücü barış inşası bu nedenle toplumsal adalet konularını ele almalı ve ortaklık, çok taraflılık ve kapsayıcılığa saygı göstermelidir. Barış inşası, şiddet-içeren çatışmaların barış anlaşmasının imzalanması ya da barış koruma güçlerinin konuşlandırılmasıyla otomatik olarak bitmediği kanısına dayanır. Acil müdahale aracı olmaktan ziyade, şu üç boyutta devam eden uzun dönemli bir çalışma sürecidir:

Yapısal çelişkileri değiştirmek uzun süreli barışın ayrılmaz parçası addedilmektedir. Önemli unsurları devlet inşası ve demokratikleşme tedbirleri, çatışmayı yeniden üreten yapıların reformu (eğitim sistemi gibi), ekonomik ve sürdürülebilir kalkınma, toplumsal adalet ve insan hakları, sivil toplumu güçlendirme ve yapıcı gazeteciliktir.

Çatışan taraflar arasındaki ilişkileri iyileştirme, çatışan taraflar arasında savaşa bağlı düşmanlıkların ve sekteye uğramış iletişimin etkilerini azaltma noktasında barış inşasının ayrılmaz bir parçasıdır. Uzlaşma, güven inşası ve geçmişle hesaplaşma programları zarar görmüş ilişkileri onarmayı amaçlar (→ geçiş dönemi adaleti). Şiddet-içeren çatışmanın maddi olmayan etkilerini ele alırlar.

Barış inşası

Kaynak: Berghof Vakfı

Bireysel tutum ve davranışları değiştirme, barış inşasının üçüncü boyutudur. Bireysel barış kapasitelerini güçlendirme, basma-kalıp yargıları kırma, eski dezavantajlı grupları güçlendirme ve savaşın psikolojik yaralarını ve travmaları iyileştirme anlamına gelir. Bireysel barış kapasitelerinin güçlenmesi için sıklıkla kullanılan bir yöntem, insanları şiddet-içermeyen eylem ve çatışma çözümü konusunda eğitmektir. Birçok barış inşası tedbiri, üç boyutu birden içeren stratejileri birleştirerek (örneğin, daha önce çatışan tarafları ekonomik durumlarını iyileştirmek ve böylece bireysel tutumları değiştirmek için çalışmak üzere biraraya getirmek) daha büyük bir etki oluşturmayı amaçlar.

Fakat barış inşası aktörleri ve örgütleri hala işlerini daha etkili hale getirerek toplumsal düzeyde barışa gerçekten “katkı yapmak” için mücadele etmektedir [Mary Anderson ve çalışma arkadaşları bunu Barış Apaçık (*Peace Writ Large*) olarak tanımladı]. Barış inşası yaklaşımlarının çeşitliliği düşünüldüğünde, en iyi örnekleri belirlemek, sınıflandırmak ve yayımlamak, şimdiki ve gelecekteki barış inşacılarına öğrenme imkanları yaratmak için oldukça önemlidir.

Referanslar ve Ek Okumalar

- Galtung, Johan (1996).** *Peace by Peaceful Means – Peace and Conflict, Development and Civilization*. Oslo: PRIO.
- Lederach, John Paul (1997).** *Building Peace – Sustainable Reconciliation in Divided Societies*. Herndon, VA: USIP Press.
- Senghaas, Dieter (2007).** *On Perpetual Peace: A Timely Assessment*. New York/Oxford: Berghahn Books.

Çevrimiçi Kaynaklar

- Mary B. Anderson & Lara Olson (2003).** *Confronting War: Critical Lessons for Peace Practitioners*. Cambridge, MA: CDA, www.cdainc.com/cdawww/pdf/book/confrontingwar_Pdf1.pdf
- Beatrix Schmelzle & Martina Fischer (2009).** *Peacebuilding at a Crossroads? Dilemmas and Paths for Another Generation*. (Berghof Handbook Dialogue Series No. 7), www.berghof-foundation.org > Publications > Berghof Handbook
- Interview with Dieter Senghaas (video)**, www.berghof-foundation.org > Glossary > 10 Peace, Peacebuilding, Peacemaking [Almanca]

8 Çatışma

Çatışma kaçınılmazdır, fakat savaş tercihe bağlıdır.

Max Lucade

Çatışma, birbirine zıt fikirlerin ya da çıkarların çarpışmasıdır; bir kişinin kendi içinde veya birbiriyle uyuşmayan amaçlara sahip iki veya daha fazla kişinin, grubun ya da devletin arasında olabilir. Tüm toplumsal olgular gibi çatışmalar da genellikle karmaşık bir yapıya sahiptir ve farklı seviyelerde ortaya çıkabilir. Bazıları yalnızca içseldir, bazıları kişiler arasındadır ve bazen de toplumun tüm katmanlarında çatışmalar mevcuttur. Çatışmalar bazen ağırlıklı olarak sivil ya da ülke içi bir karaktere sahip olabilir veya bazen de uluslararası, hatta küresel biçimler alabilir. Her bir çatışma kendine has bir tarihe, özelliklere ve dinamiklere sahiptir. Toplumsal bir olgu olması sebebiyle, insani etkileşimin kaçınılmaz bir parçasıdır. Eğer çatışan taraflar sürece dahil olan

tüm öznelerin farklı çıkar ve ihtiyaçlarının meşruiyetini tanırsa, çatışmanın toplumsal değişime götüreceği bir faktör olarak yapıcı olduğu düşünülebilir. Çatışmaya yapıcı yaklaşımlar, çatışmanın temel nedenlerinin ele alındığı ve güç kullanımına şiddet-içermeyen ve sürdürülebilir alternatif yolların geliştirilmesine olanak veren toplumsal ve siyasi bir çevre oluşturmayı amaçlar. Yıkıcı yaklaşımlarsa, çatışan tarafların çatışmayı tek taraflı olarak ve diğerlerine rağmen çözme çabaları olarak tanımlanabilir.

Çatışmalar davranış ve eylem yoluyla dışa vurulabilir ya da uyumsuzlukların açık açık ifade edilmediği veya yapıların (siyasal sistem, kurumlar vb.) parçası olduğu durumlarda bir süre aktif olmayarak örtük de kalabilir. Benzer aktörler arasındaki simetrik çatışmalarda çatışan tarafların koşulları, kaynakları ve bağlamlar aşağı yukarı eşittir. Üzerinde anlaşılabilir toplumsal, siyasi veya yasal kurallara göre bir çatışmayla nasıl baş edeceklerine dair uzlaşmaya varabilirler ve böylece iş birliğine dayalı angajman kurallarını dönüştürebilirler. Güç, uzlaşının yapısını etkileyebilir fakat sonuçta önemli olan güvenilirlik ve karşılıklıdır. Fakat asimetrik

Marton Deutch çatışmanın potansiyel olarak bireysel ve toplumsal önemi olduğuna hükmetti. Temel sorusu çatışmaların yıkıcı olmasının nasıl engelleneceğiydi. Johan Galtung çatışmayı birbiriyle yarışan amaçlara, birbirine zıt çıkar ve ihtiyaçlara sahip, iki veya daha fazla kişi ya da grupla ilişkili olarak tanımladı ve çatışmanın yapısal, davranışsal ve tutumsal yönleri arasındaki bağı vurguladı.

Friedrich Glasl toplumsal çatışmayı en az iki tarafı (kişi, grup, devlet) içeren ve taraflardan en az birinin algıda, düşünmede, hayal etmede, yorumlamada, hissiyatta (sempati – kaçınma, güven – güvensizlik) ve isteklerde (ihtiyaçlar, hedefler, maksatlar, amaçlar), diğer tarafa, fikirlerinin gerçekleşmesi potansiyeli etkilenenmiş gibi hissettirecek şekilde farklılıklar (farklar, çelişkiler, uyumsuzluklar, vb.) deneyimlediği bir etkileşim olarak tanımladı.

Çatışma Analizinin Bileşenleri

Seviyeler	Birey	Toplum
Nedenler	Çıkar çatışmaları Maddi kaynaklar, güç, etki	İhtiyaç çatışmaları Maddi olmayan, temel ihtiyaçlar: fiziksel ve fiziksel olmayan unsurlar. Örneğin: güvenlik, sevgi, öz saygı, katılım, kimlik veya özgürlük
	örtük	
Karşıt grupların gücü	simetrik	

çatışmalar, kökünde yatan çoğunlukla orantısız ilişkiler dikkate alınmazsa kolayca dönüştürülemez. Örneğin devlet içi düzeyde, asimetrik çatışmalar eşitsiz toplumsal statü, eşitsiz zenginlik, kaynaklara eşitsiz erişim ve eşitsiz güçten kaynaklanır. Bu da ayrımcılık, işsizlik, yoksulluk, baskı ve suç gibi sorunları doğurur.

Tek taraflı üstünlük, çatışan taraflar arasında yapıcı bir etkileşim olması önünde ciddi bir engel teşkil edebilir. Fakat bunun genel bir kural olduğu sonucuna varmak yersiz bir çıkarım olur, çünkü tarih bize hem öne çıkan hem de kendi halinde aktörlerin çatışmanın sorumluluk almayan taraflarını ehlileştirbildiğini öğretmektedir. Yine de yapıcı iş birliği için, çatışan tarafların tümünün zayıflıkları ve güçlülüklerinden bağımsız olarak gönüllü olması gerekir. Ayrıca, temel nedenleri ele alınmadan bir çatışmanın dönüştürülmesi beklenemez.

		Uluslararası	
	Değer çatışmaları Maddi olmayan, kolektif kurallar	Kimlik çatışmaları Benlik algısı	
		İdeoloji çatışmaları İnanç ve felsefe	
		Yorum çatışmaları Yeterliliği değerlendirme	
		dışa vurulmuş	
		Asimetrik	

Çatışma Analizi

Birleşik Devletler Barış Enstitüsü (The US Institute of Peace), çatışma analizini çatışmanın profili, sebepleri, aktörleri ve dinamiklerinin sistematik olarak çalışılması şeklinde tanımlar. Bu, çatışma dönüşümünün ve barış inşasının ilk adımıdır. Çatışma analizi, çatışmanın muhtemel gidişatına dair dikkatli bir araştırma yürütür, böylelikle dönüşüm için yol haritası belirlenebilir. Sağlam bir analizin temel nedenleri saptaması gerekir, ki bu nedenler açık uçlu çatışma yönetim biçimlerinde bazen örtülü olabilir (→ çatışma dönüşümü → sistemik çatışma dönüşümü). Çatışma dinamikleri ve ilişki kalıpları da çatışma analizinin bir o kadar önemli bileşenleridir.

Çatışmanın Tırmanması

Çatışmaların can alıcı bir boyutu, o çatışmaların tırmanma riskidir. Gerilimler derinleştikçe savaş da şiddetlenir ve çatışmayı

Friedrich Glasl'a Göre Çatışmanın Tırmanmasında Dokuz Seviye

1. Somutlaştırma

Bakış açıları daha sabit hale gelir ve birbiriyle çarpışır. Yine de, çatışmanın tartışarak çözülebileceğine dair bir inanç vardır. Uzlaşması olanaksız taraflar ya da konumlar henüz oluşmamıştır.

2. Tartışma

Düşünce, duygu ve istekte kutuplaşma:
Siyah-beyaz düşünme, üstünlük/ aşağılık olarak algılanan konumlara dayanan bakış açıları.

3. Edimler

“Konuşmak faydasız”.

“Oldubittiler” (*fait accomplis*) üzerinden karşı karşıya gelme stratejisi. Empati kaybı ve yanlış yorumlama tehlikesi.

4. İmgeler, Koalisyonlar

Farklı taraflar birbirlerini olumsuz rollere iter ve açıkça savaşa girer. Destekçi toplanır.

kontrol altında tutmak zorlaşır (→ şiddet & şiddetsizlik). Friedrich Glasl'ın işaret ettiği gibi, tırmanma kademeli olarak gerçekleşir ve etkili bir müdahalenin uygun kademeye denk getirilmesi gerekir. Çatışmanın tırmanmasının 9 aşamasını çizdiği model, insanları çatışmanın dinamiklerine duyarlı hale getirmek için yararlı bir tanı aracıdır. Duyarlı hale getirme, tırmanmanın risklerine direnmek için gereken potansiyel eylemler hakkındaki farkındalığı arttırabilir.

Çatışmalar çok cepheli ve çok katmanlıdır. Çıkara, ihtiyaçlara, değerlere ve kimliğe dayalı çatışmalar vardır. Genellikle, etno-politik anlaşmazlıklarda olduğu gibi, çatışmanın kökenindeki nedenler, görünüşteki gerilimler şekline bürünür. Etnisite ya da kültür mutlaka çatışmaya sebep olmaz, fakat ikisi de toplumsal akranlar arasında oldukça etkili toplumsallaşma ve özdeşleşme alanları kurar. Derine kök salmış çatışmalar kolektif belleğin bir parçası haline gelir ve bu nedenle dönüşüme karşı çoğunlukla daha çok direnç gösterir.

→ Toplumsal cinsiyetin çatışmaların inşası ve dönüşümündeki rolü de daha incelikli bir kavrayışı hak eder. Kadınlar genellikle savaş ve çatışmanın yalnızca temel mağdurları olarak görülür. Fakat bu yaklaşım fazlaca basite indirgeyicidir: Kadınlar barış yapma ve toplumsal dönüşümde çoğu zaman önemli roller oynamakla beraber saldırgan, asker, savaşçı ya da askeri müdahale ve savaş kararından sorumlu siyasetçiler de olabilir. Toplumsal değişimin yapıcı ve yıkıcı unsurları olarak potansiyelleri çok az araştırılmakta ve sıklıkla da ihmal edilmektedir.

Referanslar ve Ek Okumalar

- Deutsch, Morton (1973).** *The Resolution of Conflict*. New Haven CT: Yale University Press.
- Galtung, Johan (1996).** *Peace by Peaceful Means – Peace and Conflict, Development and Civilization*. Oslo: PRIO.
- Glasl, Friedrich (1999).** *Confronting Conflict: A First-Aid Kit for Handling Conflict*. Stroud: Hawthorn Press.

Çevrimiçi Kaynaklar

- Véronique Dudouet (2006).** *Transitions from Violence to Peace: Revisiting Analysis and Intervention in Conflict Transformation*. (Berghof Report No. 15.), www.berghof-foundation.org > Publications > Conflict Research Publications
- Friedrich Glasl ile mülakat (Video)**, www.berghof-foundation.org > Glossary > 01 Conflict [Almanca]
- Governance and Social Development Resource Centre**, UK, www.gsdrc.org/go/conflict

9 Çatışma Dönüşümü – Teori, İlkeler, Aktörler

Çatışma dönüşümü ... şiddeti ve adaletsizliği mümkün kılan sistemleri, yapıları ve ilişkileri dönüştürmeye ilişkindir.

Responding to Conflict

Şiddetle karşılaşıldığında verilen üç temel tepki vardır. Birincisi acil olandır – şiddeti durdurmak. İkincisi orta vadelidir – şiddetten kaynaklanan yaralarla ilgilenmek. Son olarak üçüncüsü ise uzun vadelidir – şiddete yol açan ve tekrar yol açabilecek olan ve şiddetin temelinde yatan koşulları değiştirmek. Çatışma dönüşümü bu üç amaçtan sonuncusuna ulaşmak için uğraşan, fakat diğerlerini de yok saymayan kapsamlı bir yaklaşımdır.

Farklı aktörlerin (ya da yazarların) çatışmayı ele alan farklı yaklaşımları (→ çatışma önleme, çatışma yönetimi, çatışma çözümü) tanımlamasında ciddi ölçüde terminolojik çeşitlilik, çakışma ve hatta çelişki bulunmaya devam etmektedir. Berghof’un çatışma dönüşümünü rehber bir kavram olarak seçme nedeni, adil bir barış inşa etmek için gereken yapıcı değişikliklerin en derinlikli ve bütüncül şekilde bu kavramla ifade edilmesidir.

Dönüşüm kavramı

Çatışma dönüşümü kavramı en iyi biçimde, şiddete yatkın çatışma ortamlarında ilişkileri, tutumları, davranışları, çıkarları ve söylemleri yapıcı olarak değiştiren bir karmaşık süreç olarak tanımlanabilir. Başka bir önemli yanı ise, şiddet-içeren siyasi ve toplumsal çatışmayı teşvik eden ve koşullandıran temel yapıları, kültürleri ve kurumları ele almasıdır. Terim, barış ve çatışma çalışmalarındaki çeşitli “kurucu figürlerin” çalışmalarında geçmektedir (Adam Curle, Johan Galtung, Louis Kriesberg, Kumar Rupesinghe, Raimo Väyrynen), fakat en derinlemesine incelenildiği çalışmalar John Paul Lederach ve Diana Francis’indir.

Véronique Dudouet’e göre çatışma dönüşümü, “örtük ve aleni şiddeti yapısal ve kültürel barışa” evriltirken birçok farklı aktörü dahil eden, çok boyutlu, doğrusal olmayan ve tahmin edilemez bir süreçtir. Toplumsal adalet meselelerini de içeren uzun süreli ve asimetrik çatışma koşullarına özellikle uygundur. Özellikle böylesi durumlarda uzun vadeli uğraş ve siyasi yetenek gerektiren bir yaklaşımdır.

Peki uygulamada bu ne anlama gelir? Örnek olarak Kenya’yı ve 2007/2008’deki tartışmalı seçimlerin ardından yaşanan şiddeti ele alalım. Dekha İbrahim Abdi bu bağlamı, meseleyi yalnızca belli siyasi aktörleri ve harekete geçirdikleri gençliği kontrol altına almak şeklinde düşünmeye sevk eden bir bağlam olarak tanımladı. Fakat şunun da altını çizdi: “Buna bir siyasi kriz olarak bakıp sadece siyasi bir analiz yapamazsınız; belli unsurlar siyasi olsa bile, çevresel etmenlere, toplumsal ilişkilere, ekono-

Çatışmayı Dönüştürenler

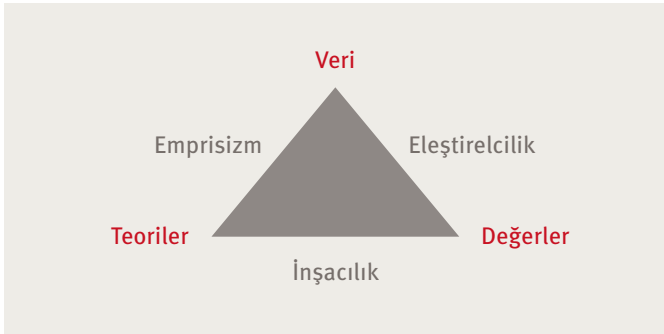
Tür	Örnekler
1. Bağlam dönüşümleri	<ul style="list-style-type: none"> ≡ Ulusal veya bölgesel ortamda değişim
2. Yapı dönüşümleri	<ul style="list-style-type: none"> ≡ Asimetrikten simetrik ilişkilere doğru değişim ≡ İktidar yapılarında değişim ≡ Şiddet piyasalarının değişimi
3. Aktör dönüşümleri	<ul style="list-style-type: none"> ≡ Liderliğin değişimi ≡ Hedeflerin değişimi ≡ Grup içi değişim ≡ Grubun bileşenlerindeki değişim ≡ Değişen aktörler
4. Konu dönüşümleri	<ul style="list-style-type: none"> ≡ Tartışmalı konuların aşılması ≡ Yapıcı uzlaşma ≡ Değişen konular ≡ Konular arasındaki bağlantıyı koparma ya da yeniden bağlantı kurma
5. Kişisel/elit dönüşümleri	<ul style="list-style-type: none"> ≡ Bakış açılarının değişimi ≡ Duyguların değişimi ≡ İradenin değişimi ≡ Uzlaşma jestleri

Kaynak: H. Miall 2004. Conflict Transformation: A Multi-Dimensional Task, in: Berghof Handbook for Conflict Transformation, çevrimiçi versiyon

mik sektörlerde de iyice bakmanız gerekiyor [...] – ve halk dedi ki evet, seçimden kaynaklı şiddete bir çözüm bulmalıyız, ama başka çözümler de bulmamız gerekiyor”. Böyle olunca sistemi bütün olarak ele alan, hem yerel toplum düzeyindeki aktörlerle hem de uluslararası arabulucu Kofi Annan’la çalışan bir yaklaşıma ihtiyaç duyuldu. Bu yaklaşım şiddeti bitirmeye dönük kısa vadeli bir odakla beraber genç erkekleri silahlanmaya karşı daha çekinceli bir duruma getirmek için ne yapmak gerektiğine kafa yormayı da kapsıyordu. Uzun vadede kurumsal ve yapısal dönüşüme ulaşmayı hedefleyerek, sosyal adalet konularını, kimliği, geçim derdini ve siyasi güç paylaşımını da ele aldı.

Teori, uygulama ve ilkeler

Çatışma çözümü büyük ve her şeyi kapsayan bir teoriden gelmez ve böyle bir teori üretmeyi de amaçlamaz. Daha ziyade saha araştırması ve uygulayıcılarla etkileşim vesilesiyle teorik önermeler oluşturur ve var olanları test eder. Denebilir ki, her ne kadar ampirik yaklaşımları ve niteliksel yöntemleri temel alsada teori güdümlü ve değer odaklıdır.

Kaynak: J. Galtung 1996

Teori ve uygulamayı sürekli birbiriyle test etme isteği Berghof'ta son yıllarda yapılan çalışmaların temel ilkesidir ve hem *Berghof Çatışma Dönüşümü El Kitabı*'nda, hem de sistemik çatışma dönüşümü, çatışma araştırması, barış desteği ve barış eğitimi faaliyetlerinde kullanılmaktadır.

Çatışma dönüşümü özgün ilkelere dayanır. Bu ilkeler araştırmacılar ve uygulayıcılar için davranış kuralları oluşturur ve proje yönetiminin gerçek dünyasında bunlara ulaşmak kolay olmayabilir. İlkelerin bir kısmı çatışma dönüşümü için birlikte çalışacaklarımızla nasıl ilişkilennemiz gerektiğini tarif eder: Yerel kapasitelere ve yerel olarak sahiplenmeye saygıyı, sürecin kapsayıcılığını ve çok taraflılığını ve adil olmayı içerir. Bir kısmıysa, çatışma dönüşümü ve barış inşasına dahil olmak için gereken kişisel nitelikleri tanımlar: empati, tevazu, kendi üzerine düşünme ve genellikle ciddi aksiliklere rağmen uzun dönemde artan bir değişikliğe ulaşabilmek için azim ve sebat.

Dönüşümün Failleri

Bütün uzun sürmüş çatışmalarda şiddete başvuran değişim ya da direniş failleri olduğu kadar barışçıl değişim failleri de vardır. Çatışma dönüşümü süreçleri, barışçıl değişim unsurlarını bulmalı ve onlarla ilişkilennmelidir, fakat şiddet ve savaş unsurlarını, yani barış süreçlerinin “oyunbozanlarını” da anlamalıdır. Yeniden Dekha İbrahim Abdi'nin sözleriyle: “Onları bir sorun olarak değil, anlaşılmaya ihtiyaç duyan insanlar olarak görün [...] ve böylece onlar da strateji geliştirmenin parçası haline gelsin.” Çatışma dönüşümü çabalarının birçok seviyeyi, kulvarı ve sektörü kapsaması gerektiği iyice açık hale gelmiştir: diasporadakiler, hükümetler, devlet dışı aktörler, kadınlar ve erkekler, çatışmanın tarafları ve barış elçileri. Bir çatışma ortamının üst, orta ve taban düzeyleri arasında bağ kurmak önemlidir. Barışın dışarıdan gelip müdahale eden uzmanlar tarafından değil, çatışmalı toplumun içinden yapıldığını akılda tutmak gerek; ilkinin fikirleri ve desteği daha fazla karşılık bulsa ve daha iyi karşılan-sa bile.

Açık sorular

Çatışma dönüşümü zorluklar ve eleştirilerden muaf değildir. Toplumsal dokuda geniş kapsamlı ve derine ulaşan değişimleri gerektirir. Bu değişimler inançlara, ilişkilere, güce, konulara ve statülere değen (ve tehdit eden) rahatsızlık verici bir değişim süreci önererek kısa vadede çatışmayı yoğunlaştırabilir. Kimileri çatışma dönüşümünün bütünüyle uygulacak bir programdan ziyade sadece rehberlik edici bir kavram olabileceğini ileri sürer. Başkalarıysa, örneğin ilişki geliştirmeye odaklanılması gibi, önceliklendirmeye gidilmesini önerir. Ne olursa olsun, çatışma dönüşümü yalnızca bir aktör tarafından planlanıp uygulanamaz – çok çeşitli katkıların yapılması gerekir. Peki bunları ortaya çıkarmak, koordine etmek ve biraraya getirmek nasıl mümkün olur? Bu durumda yerel aktörlerin dışarıda bırakılması “toplum mühendisliği” yapıldığı ve Batı tahakkümünün örtük biçimlerinin uygulandığı şüphelerini uyandırır. Sistemik yaklaşımlar, bu karmaşıklığı yönetmenin yollarından biri olarak geliştirildi (→ sistemik çatışma dönüşümü).

Referanslar ve Ek Okumalar

- Francis, Diana (2010).** *From Pacification to Peacebuilding. A Global Call to Transformation.* Londra: Pluto Press.
- Galtung, Johan (1996).** *Peace by Peaceful Means. Peace and Conflict, Development and Civilization.* Londra: Sage Publications.
- Lederach, John Paul (1997).** *Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies.* Washington, DC: United States Institute of Peace Press.

Çevrimiçi Kaynaklar

- Dekha Ibrahim Abdi ile röportaj (podcast),** www.berghof-foundation.org › Glossary › 03 Conflict Transformation
- Berghof Handbook for Conflict Transformation,** çevrimiçi versiyon, www.berghof-handbook.net
- Véronique Dudouet 2006.** *Transitions from Violence to Peace. Revisiting Analysis and Intervention in Conflict Transformation.* (Berghof Report No. 15.), www.berghof-foundation.org › Publications › Conflict Research Publications

10 Çatışma Önleme, Çatışma Yönetimi, Çatışma Çözümü

Bariş için ne kadar çok ter dökersek, savaşta o kadar az kan kaybederiz.

Vijaya Lakshmi Pandit

Çatışma insan varoluşunun gerekli – hatta biçimlendirici – bir parçası olabilir, fakat şiddet-içeren çatışmalar kaçınılmaz değildir. Öyleyse bir çatışmanın şiddet-içeren bir hale gelmesini önlemek nasıl ve ne zaman mümkündür? Ya da bunun için çok geçse, şiddetin yıkıcı etkileri nasıl azaltılabilir?

Çatışma önleme kısa ve orta vadede dört ayaktan oluşur: şiddetle sonuçlanabilecek durumları tanımlamak, açıkça ortada olan gerilimleri azaltmak, var olan gerilimlerin tırmanmasını engellemek ve tehlike kaynaklarını şiddet oluşmadan önce ortadan kaldırmak. Dolayısıyla amaç, gündemde olan konuları yok saymak değil, onları ele almanın şiddet-içermeyen yollarını bulmaktır. Bu nedenle pek çok uygulayıcı “krizi önleme” ya da “şiddeti önleme” kavramlarını tercih eder. → Şiddetin çeşitli türlerini ve neden ortaya çıktıklarını anlamak bu yüzden önemlidir. İdeal olarak, önleme faaliyetlerinin önceden tedbir almaya dayanması gerekse de, bunların çoğu savaş sonrası durumlarda, savaşın yeniden canlanmasını önlemek için uygulanır. Araç ve yöntemleri genellikle erken uyarı, güven ve güvenlik inşası önlemleri, önleyici diplomasi ve önleyici barış koruma ve son olarak da barış eğitimini içerir.

Çatışma yönetimi, var olan bir çatışmanın nasıl kontrol edileceğine, ele alınacağına ve yatıştırılacağına odaklanır ve çatışmanın tırmanmasından doğacak zararı sınırlamanın yollarına kafa yorar. Önleme gibi yönetim de askeri ve askeri olmayan bileşenleri içerebilir. Temel olarak, bir çatışmayı çözemese bile kontrol altına almaya, daha iyi bir seçenek olaraksa uzlaşmaya varmaya çalışmak olarak anlaşılır. Bunun anlamı, çatışmayı yapıcı şekilde ele alacak yollar aramak ve çatışan tarafları, farklılıklarını idare edebilecek bir sistem kuracak şekilde iş birliğine dayalı bir sürece dahil etmeye çalışmaktır.

Çatışma çözümü, çatışmanın derinlere kök salmış nedenlerine odaklanır. Bunun içine yapısal, davranışsal ve hepsinden öte tutumsal boyutlar girebilir. Çatışma yönetiminde olduğu gibi burada da birçok farklı anlayış mevcuttur. Uygulayıcılar ve araştırmacılar bunları birbirinden ayırmakta uzun zamandır zorluk çekmektedir. Özellikle Anglo-Amerikan literatürde olmak üzere tüm alanı kapsayan genel bir şemsiye terim olarak kullanılır. Genel olarak çatışma çözümü; çatışmayı aşma yöntemi olarak tarafların kendi konum ve çıkarlarını keşfetmesi, analiz etmesi, sorgulaması ve yeniden bir çerçeveye oturtması için yardımcı

olmayı hedefler. Çoğunluk için bir çatışmayı çözmedeki öğrenme süreci sonuçta varılması hedeflenen yer kadar önemlidir. Geleceğin çatışmadan azade olacağı düşünülmez. Fakat çatışan tarafların şiddete başvurmaktansa farklı çözümler bulabilmesini sağlayan bağların ve modellerin var olacağı düşünülür.

Bu kimin işidir?

Burada sunulan üç kavram da çatışmanın taraflarınca değil, dışarıdan özneler tarafından geliştirilmiştir. Üçü de bir müdahale biçimini önerir ve çatışma içindeki temel paydaşların tırmanmayı geri döndürecek bir rol oynamaları amaçlanır. Bu esnada BM sisteminin gözetimi altında, çift taraflı ve uluslararası diplomasi kurulu geleneklerine dayanarak çok çeşitli yapılar geliştirilmiştir. Son yıllarda ASEAN, AfB ve AB gibi bölgesel örgütler ve hatta askeri iş birlikleri barış, insani güvenlik ve kalkınma arasındaki bağlantıyı ele alma konusunda inisiyatif aldı. Bu farklı aktörler arasındaki koordinasyonun ve politika uyumunun acilen geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Bu ihtiyaç, örneğin Avrupa Konseyi'nin kapsamlı Göteborg Programı'nda da yer almaktadır.

Müdahalelerin çoğu siyasi liderler ve toplumsal elitler tarafından kasten ele alınmış ve teşvik edilmiştir. Ancak, yalnızca devlet adamlarına, askeri aktörlere ve dış müdahalelere odaklanmak, başka pek çok paralel eylem kollarına adil davranmayı engellemektedir. İyi hizmetler ve güvenli alanlar sağlamak, bağımsız izleme yapmak ya da medyayla etkin ve yapıcı bir çalışmaya girmek sivil toplum örgütlerinin üstlendiği rollerden yalnızca bazılarıdır. Sonuncusuna dair öne çıkan bir örnek, basın muhabirlerinin başarılı barış inşacılarının yaptığı işleri betimlemek için çatışma bölgelerine gittiği “Barış Önemlidir Turda” (“*Peace Counts on Tour*”) olmuştur. Ortaya çıkan fotoğraflar ve hikayeler yerelde barışın nasıl inşa edileceğiyle ilgili olumlu örnek ya da model olarak yaygınlaştırılmaları amacıyla çatışma bölgelerine geri getirilir. Aynı zamanda taban hareketlerinin ve hatta “oyunbozanların” kalıcı barış sağlamada sahip olabilecekleri yapıcı etki de giderek daha fazla kabul edilmektedir. Bireysel seviye-

de, barış eğitimi, güçlendirmeyi ve çatışma duyarlılığını teşvik etmek çatışma önlemenin yerinde biçimleri olarak görülebilir. Esasında herkesin oynayacağı bir rol vardır.

Hiç Yeterli Olur mu?

Çatışmadan kaynaklanan gerçek kayıplara ve zarara dikkat çekmek bunların tersine çevrildiği başarılı örneklerden bahsetmekten hep daha kolay olacak. Belki Sovyetler Birliği'nin çöküşünü takiben Doğu Avrupa'da gerçekleşen büyük oranda barışçıl geçişlerin bazıları AGİT ya da Avrupa Birliği tarafından yürütülen başarılı önleme faaliyetleri olarak gösterilebilir. Taban düzeyinde, Berghof gibi daha küçük STÖ'ler de çatışma önlemeye katkıda bulundu. Çavuşesku sonrası Romanya'daki hassas geçiş süresince düzenlenen diyalog atölyeleri buna örnektir. BM'nin *Barış Ajandası (Agenda for Peace)* (1992) tepkisel önlemlerden önceden önlem almaya geçişi yansıtan bir dönüm noktasıdır. Ne yazık ki, dünya hala “kanamaları” acil ilgi bekleyen akut çatışmalarla karşı karşıya.

Hızlı ve kararlı bir şekilde eyleme geçme ihtiyacından doğan çatışma yönetimi, çoğunlukla derin yaraları kapamak için sadece “yara bandı yapıştırdığı” gerekçesiyle eleştirilir. Çatışma çözümünün de kendi sınırları vardır. Aciliyet ve yerindelik, köklerdeki nedenlerin yeterince ele alınmamasına ya da önemli paydaşların müzakerelerden dışlanmasına yol açabilir. Dahası, taraflardan biri ya da daha fazlası iş birliğine yanaşmayabilir. İtici gücün ya da çözüm için siyasi iradenin olmaması sıklıkla rapor edilen engellerdir. Çatışan taraflar barışı savaşa tercih etse bile, güvenliklerine dair risklerden ya da çözüm öncesine kıyasla daha zararlı çıkma korkusundan dolayı görüşmelere katılmayı reddedebilir. Barış anlaşmaları neredeyse her zaman silahlı gruplar arasında gerçekleştiğinden, çatışma çözümünün son kertede bu grupları toplumdaki diğer gruplardan imtiyazlı tutması tehlikesi de mevcuttur.

Hem yönetim hem de çözüm yaklaşımlarına sıkça getirilen bir eleştiri, hedeflerinin yeterince geniş olmadığı şeklindedir. Uzun

süredir devam eden çatışmaların karmaşıklığı, asimetrisi ve tekrar tekrar ortaya çıkmasıyla karşılaşan akademisyenler ve uygulayıcılar daha kapsamlı bir hedefler kümesinden yana olmaya başladı. Bu değişim sürecinin → çatışma dönüşümü kavramıyla daha iyi karşılandığını düşünüyorlar.

Bugün bu alan, hala belli aktörler ve onların Batı'da yaygın olan ve liberal düşünceye dayalı olarak tasarlanan ve uygulanan yaklaşımlarının egemenliğinde olabilir. Fakat eldeki sonuçlar arzulanan pek çok şeyi karşılamadığı için, dünya genelinde uygulamaya geçirilen diğer fikirleri dinleme ve onlardan öğrenme yönündeki istek giderek artmaktadır. Güney Afrika xotla'sından Japonya'nın Fukuda doktrinine, Kolombiya'nın San José de Apartadó "barış köyüne" kadar, toplumun tüm seviyelerinden pek çok insan barış inşası çalışmalarında sessizce "ter döküyor".

Referanslar ve Ek Okumalar

Haumersen, Petra, Helmolt Rademacher & Norbert Ropers (2002).

Konfliktbearbeitung in der Zivilgesellschaft. Die Workshop-Methode im rumänisch-ungarischen Konflikt. Münster: LIT Verlag (Almanca).

Lund, Michael S. (1996). *Preventing Violent Conflicts: A Strategy for Preventive Diplomacy.* Washington, DC: USIP Press.

Ramsbotham, Oliver, Tom Woodhouse & Hugh Miall (2011). *Contemporary Conflict Resolution. The Prevention, Management and Transformation of Deadly Conflicts. (Third edition.)* Cambridge, UK; Malden, MA: Polity.

Çevrimiçi Kaynaklar

An Agenda for Peace, www.un.org/Docs/SG/agpeace.html

Gothenburg Programme, www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/fora/122911.pdf

Peace Counts on Tour, www.youtube.com/watch?v=MnFpdU-5BPI [Almanca]

11 Diyalog

Gerçek diyalogda, tarafların ikisi de değişmeye isteklidir.

Thich Nhat Hanh

Diyalog, çatışmayla yapıcı bir şekilde ilişkilenenin – klasik olanı değilse – bir aracı olarak görülebilir. Hep söylendiği gibi, konuştuğun sürece dövüşemezsin. Bir çatışmayı çözmek için – başka bir sağduyulu gözleme göre – dürüst bir fikir alışverişinden daha iyi bir yöntem ne olabilir?

Diyalog başlatmak, örgütlemek ve kolaylaştırmak barış inşasının temel yöntemlerinden biri olmuştur. Araştırmacılar, eğitmenler ve uygulayıcılar diyalogların karşı tarafla meydan okuma içermeden ilişkilenecek, etkileşimi “insanileştirmek” ve çatışmayı önlemek, yönetmek ya da çözmek için de önemli bir unsur olduğunu

Diyaloğun modern anlamının kökleri antik çağda ve Orta Çağ'dadır. Terim şimdilerde temel olarak iki ya da daha fazla kişi arasındaki sözlü veya yazılı sohbet takası olarak tanımlanmaktadır. Yunanca *diá* ve *logos*'a dayanan kavram, birden fazla kişi tarafından ortaya çıkarılan "sözcüklerin akışı" ya da "anlam" olarak yorumlanabilir.

Ağırlıklı bir sohbetin içeriğine odaklanan "tartışma" ve "münazara" kavramlarının aksine "diyalog" kelimesi kişiler arasındaki ilişkiye eşit önem verir. Başka bir farksa bu kavramların genellikle fikirlerden birinin üstünlüğünü vurgulamak adına rekabetçi bir yanının olmasıdır. Diyalog kavramıysa karşılıklı anlamayı ya da ortak bir zemin bulma isteğini ifade eder. Buna rağmen, çatışma esnasındaki ya da çatışma hakkındaki sohbetlerin tartışma, münazara ve diyalog boyutları sıklıkla birbirine karışır ve birbirinden ayrılmaları ancak analitik olarak mümkündür. Yine de başarılı bir diyalogun özü, çatışan tarafların bir diğerine insan olarak saygı duyduğu ve bir diğerini çatışma dönüşümüne katkı sunabilecek türden bir tutum değişikliğine ya da öğrenmeye sevk edebilecek kadar derinden dinlemeye hazır olduğu yüz yüze etkileşimdir.

söyler. Buradaki kilit nokta, farklı bir iletişim türü yaratma ve hem kendi hem de karşı tarafın ihtiyaç ve çıkarlarına dair daha derin bir anlayış geliştirme çabasıdır. Bununla beraber, diyaloglar ilişkileri dönüştürme, empati kurmayı teşvik etme ve sorun çözme konusunda ilham verici olsa da, yapısal nedenlere dikkat çeken ve çatışmanın iktidar ve siyasete ilişkin boyutlarını ele alan çabaların yerine geçmez.

Umut vaat eden bir diyalogun unsurları

Diyalog, 30–40 yıldır çeşitli disiplinlerden yaratıcı düşünürlerin favori konusu oldu. Teolog Martin Buber, kolektif öğrenme süreci olarak diyalog teorisi ile katkı yapan fizikçi David Bohm ve Willi-

am Isaacs ve bu yöntemi örgütsel öğrenme aracı olarak araştıran diğer sistemik düşünürler bu alana önemli katkılarda bulundu. Bu ve başka katkılar, sürece dahil olan kişileri dönüştürme potansiyeli olan bir dizi faktörün ortaya çıkmasını sağladı:

- ≡ Bütün diyalog katılımcılarına saygı göstermek ve kendilerine has arka plan ve fikirleriyle beraber eşit olduklarını kabul etmek.
- ≡ Tüm diyalog ortaklarından gelen katkılara karşı empati göstermek ve etkin dinleme becerileri geliştirmek.
- ≡ Yeni tepkilerin ortaya çıkmasına izin vermek için kişilerin kendi varsayımlarını, fikirlerini, duygularını ve görüşlerini bir süreliğine askıya almasını sağlamak.
- ≡ Yürekten konuşmak ve herkesin kendi hakikatini sahici bir şekilde ifade etmesini sağlamak. Sonuca değil, kişisel konuları etkileyen sürece vurgu yapmak.
- ≡ İletişim ve etkileşim sürecini yavaşlatmak, yeni görüşlere yer açmak ve beraber öğrenme imkanlarını keşfetmek.

Elbette bu listede toplanan ideal gerekliliklere ulaşmak, fazlaca tırmanmış çatışma durumlarında pek de mümkün olmayabilir. Bu tür durumlarda çatışmadan etkilenen kişiler birbirlerine nefretle ya da en iyi ihtimalle derin bir güvensizlikle bakarlar. Siyasi kızışma “düşmanla” karşılaşmaya “ahlaki”, yasal ve/veya fiziksel engeller yarattığında birbirleriyle yüz yüze gelmek bile istemeyebilirler. Yine de temel zorluklar daha derine gömülü bir şekilde katılımcıların kimlik kavramları ve birbirlerine ilişkin algı, korku ve hislerinde saklıdır. Umut vaat eden bir diyalogun temel gerekliliklerinden biri, bu görüşmeler için bazen “konteynır” olarak da anılan “güvenli alanlar” oluşturmaktır. Bu, bahsi geçen yüz yüze karşılaşmalar için zemin hazırlamak ve anlamlı sohbetleri mümkün kılmak için ihtiyaç duyulan üçüncü tarafların temel görevlerinden biri olabilir.

Arabuluculuk çabalarıyla birlikte, kolaylaştırılmış diyaloglar barış inşasının ve çatışma dönüşümü çalışmalarının kilit araçları haline gelmiştir (→ kolaylaştırma, arabuluculuk, müzakere). Bunların bazıları tek seferlik düzenlense de, barış çalışmacılarının çoğu, etkili diyalogların nispeten devamlılık sağlayan bir

katılımcı grubuyla uzun dönemli olarak planlanması gerektiği kanaatinde dir.

Toplumsal değişimi teşvik etmek ve katılımcı öğrenmenin yaratıcı biçimlerini geliştirmek için geniş bir yelpazeye yayılan diyalog yöntem ve araçları geliştirilmiştir. şu yaklaşımları içerirler:

≡ Katılımcıları birbirleriyle farklı ortamlarda ilişkilenmeye yöneltmek (açık hava teknikleri ya da Dünya Kahvesi (*World Café*) yaklaşımı gibi);

≡ Katılımcıları birbirleriyle çatışmaya bağlı deneyimleri, öfke-leri ve beklentileri hakkında daha yapıcı bir etkileşimi mümkün kılacak şekilde konuşmak için cesaretlendirmek (Marshall Rosenberg'in “şiddetsiz İletilişim” (*Nonviolent Communication*) ya da Dan Bar-On'un “Düşün ve Güven” (*Reflect and Trust*) girişimi gibi);

≡ Empati ve bakış açısında değişimi teşvik edecek yaratıcı yöntemler kullanmak (tiyatro çalışmaları, değişim laboratuvarları ya da rol değiştirme gibi);

≡ Alternatif gelecek üzerine düşünmek (senaryo oluşturma, gelecek atölyeleri vb.).

Sınırlı sayıda katılımcı için olan bu özgün yaklaşımların dışında bazı diyalog çabaları çok daha geniş bir kitleye ulaşmayı hedefler. “Ulusal Diyaloglar” ölkeleri iç savaş ya da başka şiddet-içeren travmatik deneyimlerin ardından biraraya getirmek için oluşturulur. “Demokratik diyalog” kültürü oluşturma kavramı özellikle Latin Amerika'da, siyaseten keskin bir bölünme yaşayan ölkelerde yaygınlaşmıştır.

Bu iki kavramın arkasındaki en temel fikirlerden biri; seçimler, siyasi parti rekabeti, yarışan siyasi elitler ve meclis tartışmaları gibi geleneksel demokratik araçların, bölünmüş ve çokça politize olmuş toplumlardaki ortak yarar için etkin siyasi karar almada yeterli olmayabileceğine dayanır. Bu nedenle bunların diyalog mekanizmaları ve yaklaşımlarıyla tamamlanmaları gerekir. Bu biçimdeki kapsamlı diyalogları desteklemek ve nitelendirmek için “barış destek mekanizmaları” geliştirildi. Lübnan'daki “Fikir Bir-

liğine Varmak ve Bilgi Üretmek için Ortak Alan” (*Common Space for Consensus Building and Knowledge Generation*) bunun bir örneğidir.

Diyalog projelerinin eleştirisi

Barış inşası ve çatışma dönüşümü alanlarındaki diyalog projelerinin eleştirisi çoklukla bu projelerin stratejik açıklarına ve etkilerini ölçmedeki zorluklara odaklandı. Pek çok diyalog girişimi, çatışmalı tarafların temsilcilerini biraraya getirmenin kendi başına yeterince iyi olduğu ve herhangi bir zarara sebep olamayacağını varsaymışa benziyor. Katılımcıların, “düşmanla” yüz yüze geldikleri için kendi taraflarındaki sabit fikirliler tarafından saldırıya uğradığı bir sürü örneğin ışığında, bu varsayım artık geçerliliğini yitirmiştir. Yine de, tabandaki ve orta düzeydeki pek çok diyalog projesinin barış adaları oluşturulmasına ve barış kültürü yaratılmasına büyük katkıda bulunduğuna şüphe yoktur – fakat bu çoğunlukla makro düzeyde bir siyasi etki yaratmamıştır. Başka bir eleştiri ise asimetrik çatışmalardaki diyalogların, “simetrik diyalog” yapıldığına dair biçimsel bir izlenim yaratarak alanda var olan eşitsizlikleri örtbas edip zararlı olabileceğidir. Daha güçlü temsilciler “zor” konularda diyaloga açık olmalarını yüceltirken, daha az güçlü temsilciler çoğunlukla bu karşılaşmaları zaman kaybı ya da, daha da kötüsü, eşitsiz durumun pekiştirilmesi olarak algırlar.

Barış inşası ve çatışma çözümünün diğer tüm araçlarındaki gibi, diyalogu da stratejik bir bağlam ve bariz bir değişim teorisi içinde kavramsallaştırmak hayati önem taşır. Buna ek olarak, çatışmanın yapısal unsurlarını da ele alacak paralel çabaları gerektirecek uzun dönemli bir süreç için hazırlıklı olunmalıdır.

Referanslar ve Ek Okumalar

- Bohm, David (1996).** *On Dialogue*. Londra / New York: Routledge.
- Bojer, Marianne Mille et al. (2008).** *Mapping Dialogue. Essential Tools for Social Change*. Chagrin Falls, Ohio: Taos Institute Publications.
- Halabi, Rabah (haz.) (2000).** *Israeli and Arab Identities in Dialogue: The School for Peace Approach*. New Brunswick, NJ: Rutgers UP.
- Hartkemeyer, Johannes & Martina (2005).** *Die Kunst des Dialogs. Kreative Kommunikation entdecken. Erfahrungen, Anregungen, Übungen*. Stuttgart: Klett-Cotta.

Çevrimiçi Kaynaklar

- Lebanon National Dialogue Support Project**, www.commonspaceinitiative.org
- Norbert Ropers (2004).** *From Resolution to Transformation. The Role of Dialogue Projects*, Berghof Handbook for Conflict Transformation, çevrimiçi versiyon, www.berghof-foundation.org > Publications > Berghof Handbook
- Oliver Wolleh (2006).** *A Difficult Encounter – The Informal Georgian-Abkhazian Dialogue Process*. (Berghof Report No. 12.), www.berghof-foundation.org > Publications > Conflict Research Publications

12 Geçiş Dönemi Adaleti & Geçmişle Hesaplaşma

Şiddet-içeren çatışmalar toplumsal sözleşmeye olan güveni yerle bir eder ... Uzlaşma süreci ... yeniden güven ve itimat inşa etmek zorundadır.

Dan Bar-On

Geçtiğimiz yirmi yılda araştırmacılar ve uygulayıcılar ülkelerin ve toplumların şiddet, savaş ve baskı tarihiyle nasıl yüzleşebileceği sorusuyla gittikçe daha fazla ilgilendi. Özünde insan hakları hareketi tarafından geliştirilmiş olan geçiş dönemi adaleti kavramı (GDA) bu tartışmalarda etkili bir rol oynar hale geldi. Kavram önceleri demokratik geçiş dönemlerinde, baskıcı rejimlerin gerçekleştirdiği insan hakları ihlallerini ele almanın yargısal sürecine işaret ediyordu. Sonraları buna ek olarak şiddet-içeren çatışma-

larda işlenen suçlar ve kitlesel insan hakları ihlalleriyle uğraşma süreci için de kullanılır oldu. Bu süreç boyunca anlamı kademeli olarak genişledi. Bugün bu kavram, mahkeme ve hakikat komisyonlarının kurulması, devlet yönetimlerinin arındırılması (*lustration*), onarım mutabakatı, gerçeği bulmak amacıyla oluşturulmuş siyasi ve toplumsal girişimler, uzlaşma ve hatırlama kültürü gibi alanları kapsar. Yine de geçiş dönemi adaleti literatüründe *hesap verilebilirlik* üzerinde güçlü bir vurgu vardır. Hukuk uzmanları uluslararası, karma veya yerel mahkemelerin gelişimi ve kapasiteleri üzerine çokça yayın yapmıştır. Dikkatin büyük çoğunluğu eski Yugoslavya, Ruanda, Sierra Leone ve Lübnan için kurulan mahkemelerle Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne yöneltilmiştir. Buna ek olarak, barış ile adalet ve *hakikat ile adalet* arasındaki ikileme de literatürün önemli bir kısmında yer verilmiştir.

İkilemler etrafındaki tartışmalar

Barış-adalet tartışmasının en azından ilk aşamalarında adli kovuşturmalar yerine aklar, çoğunlukla barışa erişmenin en iyi yolu olarak görüldü. Buna temel oluşturan, pek çok savaş sonrası bölgede oyunbozanları kontrol altına alma ihtiyacıydı. O zamandan beri geçiş dönemi adaleti savunucularının çoğu cezasızlık fikrini reddetmeye ve affın, uygulanırsa bile ya kısmen ya da şarta bağlı uygulanması gerektiğini vurgular hale geldi. Yasalcı yaklaşımı savunanlar, gelecekteki insan hakları ihlallerine dair caydırıcılık oluşturmanın aracı olarak cezai adaletin üstünde durdu. Ayrıca mahkemelerin bireysel ve kolektif suçu ayırarak şiddet döngüsünü kırmaya yardım ettiğini iddia etti. Yasalcılar mahkeme çalışmalarının barış inşasına genel bir katkı olduğunu varsayarken, konuya şüphyle yaklaşanlar cezai adaletin tüm bunları başarabileceğinden kuşku duymaktadır. Özellikle uluslararası cezai adaletin etkileri tartışmalı bir konu olmaya devam etmektedir. Bazı uzmanlar adaletin barışın yerleşmesinden önce değil sonra gelmesi gerektiğini söyleyen düşünceye dayanarak, yerel cezai kovuşturmayı savunur. Diğerleri ise hukuken hesap verebilirliği, barışçıl ilerlemenin ön koşulu olarak görür.

Hakikat-adalet tartışması mahkemelerin değerini diğer hesap verebilirlik mekanizmalarına karşı dengeledi. Güney Afrika Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu (HUK) ve Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin (ICTY – *International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia*) kurulması nedeniyle bu ikilem özellikle 1990'lara damgasını vurmuştu. Hakikat komisyonları başlangıçta adli kovuşturmalara alternatif olarak desteklendi. Hakikatin kamusal olarak açığa çıkarılmasının mağdurların kayıplarını tazmin edeceği, inkâr kültürüne karşı duracağı, bireysel ve toplumsal iyileşmeye katkı sunacağı ve tüm toplumu → diyaloga geçireceği için bölünmüş topluluklar arasındaki uzlaşmayı destekleyeceği varsayıldı. Latin Amerika'daki ilk hakikat komisyonlarını hesap verebilirlik anlamında büyük bir ilerleme olarak görmüş olan insan hakları topluluğu, o gün bugündür bu araçlara daha şüpheli bakar hale geldi. Bunun bir nedeni komisyonların toplumsal reformlara dair ayrıntılı öneriler geliştirme yetkisi ile bu önerileri alan hükümetlerin onları uygulamaması arasındaki devasa uçurumdur. Hakikat komisyonlarıyla ilgili düş kırıklığı, söylemin genişletilmesine ve ikilemlerin yerleşmesi ile başa çıkmaya katkıda bulundu.

Geçmişle hesaplaşmaya bütüncül bir yaklaşıma doğru

Bugün çok daha fazla insan savaş ve baskı dönemlerini geride bırakmakta olan toplumların hem hukuki araçlara hem de iyileştirme ve ilişki geliştirmeye yönelik teşviklere ihtiyacı olduğunda hemfikir. Cezalandırıcı adaletin onarıcı yaklaşımlarla tamamlanması gerektiği öne sürüldü. Alexander Boraine (Güney Afrika, HUK ve Uluslararası Geçiş Dönemi Adaleti Merkezi, ICTJ kurucusu) geçiş dönemi adaletinin 5 esas ayak üzerinde temellenecek bir bütünlük içinde yorumlanması gerektiğini kuvvetle savunmaktadır: hesap verebilirlik, hakikati geri kazanma, onarımlar, kurumsal reform ve uzlaşma.

Hesap verebilirlik hiçbir toplumun hukukun üstünlüğüne uymadan özgür ya da demokratik olamayacağı gerçeğinden ileri gelir; yok sayılmalarına uygarlığın tahammül edemeyeceği kadar yıkı-

cı kitlesel zulümler yaşanmıştır. Fakat geniş ölçekli insan hakları ihlallerinde herkesi adli kovuşturmaya tabi tutmak imkansızdır ve hakikati geri kazanmaya odaklanacak ilave çalışmalara ihtiyaç vardır.

Hakikati geri kazanma bünyesinde dört farklı kavram bulunur: *nesnel ve adli hakikat* (insan hakları ihlalleri ve kayıplarla ilgili kanıt ve olgular), *anlatsal hakikat* (mağdur ve faillerin hikaye anlatıcılığı ve kişisel deneyimlerin daha geniş bir kamusal alana iletilmesi), *toplumsal ya da diyaloga dayalı hakikat* (etkileşim ya da tartışma yoluyla kurulur) ve mağdurlar ve hayatta kalanlara itibarlarını geri kazandırmak ve iyileşmeyi desteklemek amacıyla *onarıcı hakikat* (olguların belgelenmesi ve tanıma).

Onarımlar da mağdurlar için önemli bir rol oynar, fakat yukarıda bahsedilen hakikatin geri kazanılması süreçleriyle bağlantılı olması gerekir.

Kurumsal reformlar hakikatin geri kazanılması ve uzlaşma için ön koşuldur; dolayısıyla hakikat komisyonları yalnızca bireysel duruşmalar şeklinde tasarlanmamalı, bir devletin çöküşünden veya insan hakları ihlallerinden sorumlu kurumları hesap vermeye çağırmayı ve dönüştürmeyi amaçlamalıdır.

Uzlaşma, geçmişteki adaletsizliğin tanınmasına, sorumluluğun kabullenilmesine ve (yeniden) güven inşa etmeye dönük adımları temel almalıdır. Her ne kadar kavram değişkense de (ve Hristiyan çağrışımları nedeniyle biraz şüpheyle karşılanırsa da), Boraine'in öne sürdüğü üzere en azından bir uzlaşma adımı atmak gerekir. Bunun yolu adaletsiz bir sistemi uygulayanların, ona karşı savaşılanların ve seyirci kalanların kabul edebileceği bir "ortak hafıza" yaratmaktan geçer.

Teori ve uygulamayı geliştirme ihtiyacı

Çoğu araştırmacı ve uygulayıcı cezalandırıcı ve onarıcı adalet unsurlarını biraraya getirmenin savaştan barışa geçişlerde bir

zorunluluk olduğu konusunda hemfikir olacaktır. Buna ek olarak bazıları “toplumsal cinsiyet” bakış açısının uygulanması gerektiğini savunur. Feminist araştırmalar çatışma ve şiddetin nedenlerini, dinamiklerini ve sonuçlarını uygun biçimde tahlil etmek için → toplumsal cinsiyet, kültür ve iktidar yapılarının daha iyi anlaşılmasının gerekli olduğunu açığa çıkardı. Uluslararası Geçiş Dönemi Adaleti Merkezi, GDA mekanizmaları tasarlanırken kadınlara daha fazla danışılmasını salık verir ve savaş sonrası toplumsal programları, özellikle de tazminatı toplumsal cinsiyete duyarlı bir şekilde yapılandırmanın gerekliliğine dair güçlü argümanlar sunar.

GDA mekanizmalarının barış inşasına katkıda bulunduğu yaygın olarak kabul görse de mağdurlar, failer ve bir bütün olarak toplum üzerindeki etkisi hakkında güçlü sonuçlara ulaşmak için hala çok az ampirik temel vardır. Berghof Vakfı bu nedenle GDA mekanizmalarının meşruiyetini analiz ederek Bosna-Hersek, Sırbistan ve Hırvatistan’da uzlaşma için çalışan farklı aktörlerin etkileşimlerine bakan “Batı Balkanlar’da Geçmişle Hesaplaşma ve Barış İnşası” adlı bir proje yürüttü.

Referanslar ve Ek Okumalar

- Boraine, Alexander (2006).** *Transitional Justice. A Holistic Interpretation*, in: Journal of International Affairs, Vol. 60, No. 1, 17–27.
- Kritz, Neil J. (haz.) (1995).** *Transitional Justice. How Emerging Democracies Reckon with Former Regimes.* (3 volumes.) Washington, DC: USIP.
- Thoms, Oskar N.T. et al. (2008).** *The Effects of Transitional Justice Mechanisms. A Summary of Empirical Research Findings and Implications for Analysts and Practitioners.* Working Paper. University of Ottawa (CIPS).

Çevrimiçi Kaynaklar

- David Bloom eld (2006).** *On Good Terms. Clarifying Reconciliation.* (Berghof Report No. 14.), www.berghof-foundation.org > Publications > Conflict Research Publications
- Martina Fischer (2011).** *Transitional Justice and Reconciliation – Theory and Practice*, in: Berghof Handbook for Conflict Transformation, çevrimiçi versiyon, www.berghof-foundation.org > Publications > Berghof Handbook
- Peace Research Institute Middle East (2009).** *Das Historische Narrativ des Anderen kennen lernen. Israelis und Palästinenser*, www.berghof-foundation.org > Publications > Conflict Research Publications

13 Güçlendirme

Görmek istediğimiz değişimin kendisi olmalıyız.

Mahatma Gandhi

İnsanlar nasıl kendi tayin ettikleri şekilde yaşayabilir ve çatışmalarla şiddetsiz başa çıkma ve eyleme geçme yetisi kazanabilir? Güçlendirmeye dair çeşitli yaklaşımların merkezi sorusu budur. Burada iki farklı boyuttan söz edilebilir: kendi kendine güçlenme anlamında güçlendirme, dışarıdan uzman yardımı ya da üçüncü taraf müdahalesinin parçası olarak güçlendirme. İki boyut birbiriyle örtüşür ve karşılıklı olarak birbirine bağımlıdır. Çatışma ve savaş bölgelerindeki birçok insanın ve toplumun koşulları düşünüldüğünde, güçlendirmenin ne kadar temel olduğu görülür. Yoksulluğa, baskıya, ötekileştirmeye, şiddete ve savaşa şiddete başvurmadan direnmek, cesaret, kararlılık ve güven gerektirir. Çatışmanın güçsüz tarafları genellikle kendi durumları, hakları

ve kendilerini örgütlenme ve eyleme geçme kapasiteleri konusunda farkındalıktan yoksundur. Kendi çıkarlarını ifade etmede ya da eşit koşullarda katılım ve müzakere haklarını talep etmede başarısızdırlar. Bu bağlamda gerekli olan süreçler nasıl desteklenebilir? Güçlendirme ve çatışma dönüşümünün ele almak istediği soru budur.

Bağlamlar, Yaklaşımlar, Beklentiler

Güçlendirme konusu birbiriyle yakından ilintili çeşitli bağlamlarda karşımıza çıkar. Güçlendirme aşağıdaki şekillerde düşünülebilir:

- ≡ topluluk düzeyindeki kültürler arası çalışmalarda kullanılan psikososyal yaklaşım (topluluk çalışması);
- ≡ toplumsal cinsiyeti anaakımlaştırma ve toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etme yöntemi;
- ≡ sosyal ve medeni haklar hareketlerinin bir boyutu;
- ≡ yoksulluğu azaltmaya odaklanan bir kalkınma aracı ve
- ≡ barış inşası, barış eğitimi ve çatışma dönüşümü bağlamında bir yaklaşım.

Güçlendirme bir hedef, yöntem, strateji ve süreç olarak anlaşılıp tartışılır. Birey temellidir: Bireylerin kendi çıkarlarını algılamak ve ifade etmesine olanak vermekle ilgilenir. Güçlü bireyler toplumsal değişimin anahtarıdır. Psikososyal çalışmada bir paradigma değişikliğinden söz edilebilir: Güçlendirme eskisi gibi insanların sözde rahatlatma ihtiyacıyla ilgili değildir; var olan becerilerine, güçlerine inanma ve kişisel özerklik ve kendi kaderini tayin etmeye duyulan saygıya ilişkindir. Öyleyse, güçlendirme öncelikle bireysel, sonra kolektif kendine güvenme süreçleri ve sorumluluk sahibi bir vatandaş olma kapasitesi oluşturmayı hedefler.

Burada başa çıkılması gereken zorluk, var olan ya da gizlenmiş kişisel kaynakları etkinleştirmek ve güçlendirmek, toplumsal destek ağları kurmak ve siyasi katılımı teşvik edip hak talep etmektir. Vatandaş katılımı ve kendi kendine örgütlenme alanları yaratmak, topluluk çalışmasındaki güçlendirme yaklaşımla-

rıyla ilişkilidir. Güçlendirmeye ilişkilendirilen sosyopolitik beklentiler, bireyler ve kolektiflerin (ezilen ve ötekileştirilen gruplar gibi) yalnızca kendi haklarını tanıması değil, bununla birlikte çatışmanın baskın ve yönetici taraflarıyla eşitlik temelinde etkileşime girmeyi de öğrenmesidir.

Geliştirme dayanışmasında topluluk temelli kendi kendine yardım programları, dezavantajlı grupların bireysel kalkınmaya yönelecek şekilde inisiyatif almasını sağlamak üzere tasarlanır. Güçlendirme, yoksulluğu azaltmak ve insanların siyasal uğraşılara girme kapasitesini artırmak anlamına gelir. Temel amaç taban grupları geliştirmek ve kapasite geliştirme yoluyla adalet farkındalığı oluşturmaktır.

Toplumsal cinsiyet çalışmalarının itici gücü

Güçlendirmeye ilgili bazı kavramlar kaynağını bu alana sağlam bir itici güç sağlamış olan kadın hareketi ve toplumsal cinsiyet çalışmalarından almaktadır. Toplumsal cinsiyet odaklı güçlendirme süreçleri bağlamında Sussex Üniversitesi Kalkınma Çalışmaları Enstitüsü'nde öğretim üyesi olan Naila Kabeer güçlendirmeyi şöyle tanımlıyor:

“Bana göre güçlendirme ... bireysel bilinçle başlar. Bireysel bilinçle başlar, çünkü dünyanın benim geldiğim kısmında kadınlar için mümkün olan şeyler çok çok sınırlıdır. Öyle ki, kadınların sözde seçenekleri çok dardır ve sınırlandırılmıştır. Bana göre güçlendirme kendi iç gücünün önemini, bilinçliliğin önemini, kendi değerinin farkında olma yetisini, yani başkaları tarafından tanınma ve saygı talep etme kabiliyetini ifade ediyor. Fakat elbette bu sonradan kolektif eyleme, yapısal değişime ya da kamusal politikaya dönüşmeli. Ya da, bilirsiniz, bütün kadınları etkileyen daha geniş bir yapıda fark yaratan ve kamusal alanda gerçekleşen şeylere dönüşmeli.”

Kabeer için güçlendirme, şu anda farklı olma ve yapma biçimleri arasında seçim yapma fırsatından yoksun olanlar (güçsüzleş-

tirme) için seçme özgürlüğü yaratmakla ilgilidir. Dikkat çektiği üzere, bir güçlendirme stratejisi geliştirilmeden önce, güçsüzleştirilenin yapısı ve boyutu analiz edilmelidir (çatışma analizi).

Güce dair bir kavrayış, güçlendirme kavramları için hayati derecede önemlidir. Güçlendirme kasıtlı ve ezici güce ilişkin değildir. Naila Kabeer gücü, kişinin kaynaklar ve kendi hayatı üzerindeki kontrolü kazanması süreci olarak tarif eder: “İçteki güç”. Bu bakış, Birleşmiş Milletler’in insani → güvenlik kavramının altında yatan güç tanımıyla örtüşür: “...’in üzerinde güce sahip olmak” yerine “...’a gücü yetmek” kullanılır.

Çok-katmanlı bir yaklaşım olarak güçlendirme

Savaş sonrası barış inşasındaki işlerin özel bir kolu şiddet ve savaşın mağdurlarını ve hayatta kalanları güçlendirmeye odaklanır. Barış Vakıfları Ağı tarafından düzenlenen Mağdur Güçlendirme Programı bunlardan biridir. Savaş sonrası toplumlarda mağdurların kendine güveni ve mağdur hakları güçlendirilmeksizin barış kültürünün oluşması düşünülemez. Barış Vakıfları Ağı üyeleri, çatışmanın mağdurlarını/hayatta kalanları güçlendirmeyi desteklemek üzere kullanılacak 4 farklı strateji belirlemiştir:

- ≡ Mağdurlar/hayatta kalanlarla tabanda çalışma
- ≡ Mağdurlar/hayatta kalanları toplumun daha geniş kesimiyle ilişkilendirme
- ≡ Farklı taraflardan mağdurlar/hayatta kalanları birbirleriyle ilişkilendirme
- ≡ Mağdurlar/hayatta kalanlarla siyaset ortamı arasında bağ kurma

Güçlendirme tedbirleri mağdurluğu pekiştirmemeli, etkilenen insanları bu rolden çıkarmaya yönlendirmeye uygun olmalıdır. Geçmişle eleştirel bir şekilde yüzleşmek bu sürecin bir ayağıdır (→ geçiş dönemi adaleti). Diğerleriye barış eğitimi ve sosyo-psikolojik yaklaşımlar (travma iyileştirme) ya da mesleki eğitim önlemleridir. Ancak mikro düzeydeki bu yaklaşımlar toplumsal

düzye de güçlendirmenin sağlanmasında yetersizdir ve mezo ve makro düzeydeki süreçlerle tamamlanmaları gerekir. Yapısal ve siyasi koşulları geliştirmek siyasal katılıma, kaynaklara ve emek piyasasına erişimi güçlendirir.

Çatışma dönüşümü bağlamında güçlendirme, ancak bütüncül bir yaklaşım ve çok düzeyli bir süreç olarak tasarlanırsa umut vadeder. Aynı şey gruplar arası şiddet-içeren ve asimetrik çatışmaların çözüm süreçlerindeki güçlendirme için de geçerlidir. Genel olarak kapasite geliştirme, özel olarak ise daha dengeli bir barış inşası süreci için gücü az olan grupları müzakere seçenekleri hakkında eğiten üçüncü tarafların zor rolü hakkında bu söylenebilir. Güçlendirme yalnızca sesi duyulmayan, ezilen, daha zayıf grupları kendi çıkarlarını uygun ve şiddetsiz bir yolla dile getirmek ve harekete geçme seçeneklerini belirlemek için desteklemekle kalmamalıdır. Aynı zamanda ilgili diğer grupları değişim, direniş ve çatışmanın yoğunlaşma ihtimali için hazırlamayı da içermelidir.

Referanslar ve Ek Okumalar

- Foundations for Peace Network (2008).** *Victim Empowerment and Peacebuilding*. Belfast: Foundations for Peace.
- Kabeer, Naila (2003).** *Gender Mainstreaming in Poverty Eradication and the Millennium Development Goals: A Handbook for Policy-Makers and Other Stakeholders*. London: Commonwealth Secretariat, CIDA & IDRC.
- Commission on Human Security (2003).** *Human Security Now*. New York: United Nations.

Çevrimiçi Kaynaklar

- Diana Francis (2011).** *New Thoughts on Power. Closing the Gap between Theory and Action*, Berghof Handbook for Conflict Transformation, çevrimiçi versiyon, www.berghof-foundation.org > Publications > Berghof Handbook
- Interview with Naila Kabeer (podcast)**, www.berghof-foundation.org > Glossary > 07 Empowerment
- International Museum of Women**, www.imow.org
- Luxshi Vimalarajah & R. Cheran (2010).** *Empowering Diasporas: The Dynamics of Post-War Transnational Tamil Diaspora*. (Berghof Occasional Paper No. 31.), www.berghof-foundation.org > Publications > Peace Support Resources

14 Güvenlik

Dünyadaki tüm insanlar potansiyellerini gerçekleştirebilmek için özgürlük ve güvenliğe ihtiyaç duyarlar.

Aung San Suu Kyi

Güvenlik kelimesinin İngilizce karşılığı olan *security*, kelimenin gerçek anlamıyla bakıma muhtaç olmamak (*lat. se cura*) anlamına gelir. 16. yüzyılda ilk ulus-devletlerin ortaya çıkmasından 2. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar güvenlik, devletlerin dışarıda egemenliğini korumak ve başta diğer devletlerden gelen askeri tehditler olmak üzere her türlü tehdidi engellemek için duyduğu temel kaygıyı ifade ediyordu. Fakat son 30-40 yılda bu anlayış bir hayli değişmeye başladı.

Geleneksel güvenlik anlayışının aşınması

Tarih, “güvenlik” arayışının savaşları ve baskınları meşrulaştırdığı, insanları baskı altına alıp kolonileştirmeye yaradığını gösteren sayısız örnekle dolu. Güvenlik politikası birinin kazanıp diğerinin kaybettiği, güçlü olanın kuralları belirlediği bir alandı ve güçlüünün güvenliğinin daha az güçlü olanın güvensizliği üzerine kurulmasıydı. Güvenliğin bu dar – egemenlik ve devletin korunması- anlamıyla ele alınışı insanlığın nükleer çağa girişiy-le sorgulanmaya başlandı. Nükleer silah kullanımının herhangi bir biçimi kontrolsüz bir yıkımla sonuçlanabileceğinden, siyasi mesele, ona “sahip olanlar” ve “sahip olmayanların” güvenliğinin birbirine bağımlı olmasıydı. Nükleer bağımlılığa dair artan farkındalık bilinçlenmenin artmasını da beraberinde getirdi. Artık güvenlik yalnızca askeri bir mesele veya devletlerin ayrıcalığı olmaktan çıktı. Yapısal bağımlılıkların fiziksel varlığa dönük diğer – askeri olmayan – riskler veya tehditlerden de kaynaklanabileceği; çatışmada eşitsiz güce sahip olan toplumsal aktörlerin – örneğin kırılgan devletlerde işlevsiz hükümetler ve onlara karşı örgütlü muhalefet – arasında da mevcut olabileceği anlaşıldı. Bu yüzden yapısal karşılıklı bağımlılık → çatışma dönüşümünde çıkarlar bağlamında çok güçlü bir itici güç sağlayabilir.

Daha geniş bir güvenlik kavramı

1970’lerde ve 80’lerde, aslen küçük ölçekli bir uzman tartışması, iklim değişikliği, kaynak yetersizliği, az gelişmişlik ve çağın salgın hastalıkları gibi askeri olmayan “global risklerin” silahlı çatışmaların tetikleyicisi olacağını, devletlerin ve insanların güvenliği için neredeyse savaş kadar tehlikeli olduğunu öne sürünce kamuoyunun dikkatini çekti. O zamana kadar mutlak surette askeri tehditlere odaklanan klasik güvenlik anlayışı bulanıklaşmaya başladı. Dünya Çevre ve Gelişme Komisyonu’nun 1987 tarihli raporunda (Brundtland Raporu) da belirtildiği gibi:

“Çatışmalar yalnızca ulusal egemenliğe dönük siyasi ve askeri tehditlerden kaynaklanmaz; çevresel bozulma ve kalkınma seçeneklerinin önünün alınması da çatışmalara

sebeb olabilir. ... Güvenliğe dönük çevresel tehditleri azaltmak ulusal ve global düzeyde önceliklerin yeniden tanımlanmasını gerektirir. Böylesi bir yeniden tanımlama çatışmanın askeri, siyasi, çevresel ve başka kaynaklarını içeren daha geniş bir güvenlik analizinin yaygın kabulüyle ortaya çıkabilir.”

Askeri olmayan risk ve tehditleri göz önünde bulunduran bir güvenlik politikası askeri savunma dışında yaklaşımlara ve başka araçlara muhtaçtır. Kaldı ki, doğası gereği global ölçekte olan risklerin ulus-devlet temelli politikalarla değil çözülmesi, yatıştırılması bile olası değildir. Uluslararası hatta çoğunlukla uluslar ötesi iş birliği gerekir. Teoride, sonuç basit olduğu kadar zorludur: Devletlerin ortak politikaları ve menfaatleri diğer devletlerin güvenliğini tehdit ediyorsa, o devletler meşru egemenliklerini kaybedebilir. Yine de geleneksel güvenlik düşüncesinin siyasi alandaki baskınlığı, güvenlik yaklaşımlarının yapıcı gelişiminin önünde engel oluşturmaya devam etmektedir. İklim değişikliği, su kıtlığı ve biyolojik çeşitlilik gibi global riskler üzerine yapılan tartışmalar, bir yandan global iş birliğine büyük ihtiyaç duyulurken, diğer yandan çakışan menfaatlere rağmen anlaşmaya varmanın ulus devletler açısından oldukça güç olduğunu gösteriyor. Daha güçlü devletler üstünlük sağlamak adına harcadıkları çabada kendi politikalarının “güvenliğini sağlamaya” daha yatkınlar; mesela daha adil düzenlemeler yapmak yerine, kendi menfaatlerini korumak gibi. Başkalarının pahasına güvenlik politikası yürütmek, eninde sonunda karşılıklı dayanışma yerine herkes için daha fazla güvensizlik getirecektir.

Genişletilmiş Güvenlikten İnsani Güvenliğe

Soğuk savaş sonrası tüm dünyada art arda yaşanan radikal siyasi ve toplumsal değişimler, güvenlik kavramının algılanma şeklini dünya çapında etkiledi. Küresel risklerin etkisiyle de birleşince, siyasi ve toplumsal değişimler herkesin hayatını etkiledi. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı 1994'teki yıllık raporunda “insani güvenlik” terimini her birey için yoksulluktan kurtulma özgürlüğü ve korkudan kurtulma özgürlüğü olarak tanımladı. Devrimci

Güvenlik Kavramları	
	Geleneksel Güvenlik
Amaç	Devletin başka devletlerden gelecek askeri tehditlere karşı korunması
Aktörler	Devletler
Araçlar ve Yaklaşımlar	Savunma politikaları, devletler arası ittifaklar, uluslararası insancıl hukukun ve milletlerarası hukukun kanunlaştırılması ve yürütülmesi.

Kaynak: Berghof Foundation

yanı, yalnızca insan merkezli bir güvenlik anlayışını savunması değil, aynı zamanda insani güvenliği devletlerin bunun için gerekli koşulları sağlama yükümlülüğüyle ilişkilendirmesiydi. İlk defa, hükümetlerin evrensel insan hakları ve özgürlüklere alenen aykırı davranması durumunda devletlerin içeride istedikleri gibi davranma egemenliği sorgulanabilir hale geldi. BM Müdahale ve Devlet Egemenliği Uluslararası Komisyonu 2001 senesinde “koruma sorumluluğu” (*responsibility to protect*, R2P) kavramını geliştirdi ve işi daha da ileri götürerek, hükümetlerin kendi vatandaşlarını tehlikeye sokamayacağı ve eğer bunu yaparlarsa uluslararası kamuoyu tarafından gereğince yaptırım uygulanacağını belirtti.

Kapsamlı Güvenlik	İnsani Güvenlik
Devletlerin ve vatandaşlarının askeri ve askeri olmayan (geleneksel olmayan) tehditlere karşı korunması	Tehlikenin kaynağına bakılmaksızın bütün insanların tehlikeden korunması (yoksulluktan kurtulma özgürlüğü ve korkudan kurtulma özgürlüğü)
Devletler	Devletler, sivil toplum örgütleri, toplumsal gruplar, bireyler
Tüm politika alanlarında, askeri ve sivil unsurlar da dahil olmak üzere bütüncül ve iş birliğine dayalı stratejiler, politikaların güvenlikçi hale getirilmesi	Herkesin barış, itibar ve refah içinde yaşadığı koşulları sağlayacak sivil stratejilerin hakimiyeti

Büyük güçler “sorumluluk” adı altında bencil sebeplerle müdahale etmeye yatkın olacağı için, R2P himayesinde hareket eden devletlerin meşruiyeti ve hesap verebilirliği endişe konusu olsa da, insani güvenliğin yeniden yorumlanması ve nüfusun devletin keyfi davranışlarına karşı korunması çatışma dönüşümü için her halükarda önemli ve olumlu bir dayanak. Eğer devletler insani güvenliği güvence altına almaktan sorumlu tutulabilirse – sürdürülebilir kalkınma ve adil barış insani güvenliğin için koşulları olduğu için – toplumsal ve siyasi ilişki biçimlerinin daha barışçıl olma ihtimali yükselir. İnsani güvenlik kavramı, çatışma dönüşümünün birincil meselesi olan şiddet-içeren

çatışmanın derin köklerine işaret eder ve şiddeti sürdürülebilir şekilde önlemeye dikkat çeker. Diğer taraftan, çatışma dönüşümü, güvenlik sektörünü dönüştürmeyi ve güvenlik davranışı şablonlarını değiştirmeyi ve böylece yapısal ve kişiler arası çatışmaları yapıcı ilişkilere çevirmeyi hedeflediğinden, insani güvenlik hedefini desteklemek için vaatkar bir yaklaşımdır.

Referanslar ve Ek Okumalar

- Buzan, Barry et al. (1998).** *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder: Lynne Rienner Publishers.
- Daase, Christopher (2010).** *Wandel der Sicherheitskultur*, in: *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 50/2010, 9–15.
- International Commission on Intervention and State Sovereignty (2001).** *The Responsibility to Protect. Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*. Ottawa: International Development Research Centre.

Çevrimiçi Kaynaklar

- Institut für Friedenspädagogik (2004).** *Friedensgutachten 2004 didaktisch*, www.berghof-foundation.org > Publications > Peace Education Resources [Almanca]
- Our Common Future (1987).** *Report of the World Commission on Environment and Development (Brundtland Report)*. UN Documents A/42/427, www.un-documents.net/ocf-11.htm#II
- United Nations (haz.) (2003).** *Human Security Now. Protecting and Empowering People*. New York: Communications Development Inc., www.reliefweb.int/sites/reliefweb.int/les/reliefweb_pdf/node-21617.pdf

15 Haysiyet ve Güven

Barıña giden yol haysiyet taşlarıyla döşelidir.

Donna Hicks

Haysiyet kavramı tüm insanların devredilemez bir saygı görme ve etik davranılma hakkına sahip olduğunu ifade eder. Aydınlanma sırasında ve 20. yüzyılın insan hakları hareketinde anahtar bir kavram haline gelmiştir. 1948’de benimsenen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 1. Maddesinde en gelişmiş halini almıştır:

“Bütün insanlar özgür, haysiyet ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler, birbirlerine karşı kardeşlik anlayışıyla davranmalıdırlar.”¹

1 Toplumsal cinsiyete daha duyarlı bir dil benimsenmesi gerekmektedir. (ç.n: Bildirge’nin İngilizce metninde erkek kardeşlik anlamına gelen “brotherhood” kelimesi kullanılmaktadır.)

Güven, insanların başka insanların niyet ve davranışları hakkında ilkesel olarak olumlu beklentilere sahip olmasını ifade eder. Bu olumlu beklentiler bir ailede arkadaş grubundaki gibi yakın, yüz yüze etkileşimlere ya da bağlara dayanabilir veya yerleşmiş toplumsal ve kültürel normlar çerçevesinde, grup ve topluluklara ortak üyeliği temel alabilir. Güvenin türü ve seviyesi oldukça karmaşık konuları gündeme getirebilir, fakat ister etno-millî, ister dini, isterse de kültürel olarak tanımlanmış başka gruplar olsun, genellikle farklı kimlik grupları içindeki güvenle bu grupların kendi arasındaki güvenin önemli zıtlıklar taşıdığı kabul edilir.

Hem haysiyet hem de güven, kişiler arası ve kolektif şiddet-içeren çatışmaların tırmanmasında, uzun sürmesinde ve dönüştürülmesinde hayati bir rol oynar. Bunun en iyi göstergesi haysiyet ve güvenin zıddı olan aşağılama ve güvensizliktir.

“Aşağılama” kavramı, tüm insanların eşit haysiyetini tanımak yerine insanlar arasında üstün ve aşağı konumlar içeren dikey bir boyutu esas almayı ifade eder (en bariz örneği Naziler tarafından kullanılan Almanca “*Übermensch*” (üstinsan) ve “*Untermensch*” (altinsan) kelimeleridir). Buna uygun olarak, Evelin Lindner aşağılamanın özünü “aşağıya indirmek ve aşağıda tutmakla ilgili” şeklinde tanımlar. Tarihe bu gözle bakıldığında, en azından Aydınlanma’ya kadar, aşağılamanın pek çok toplumda üstünler ve alttakilerden oluşan “doğal düzenin” bir parçası gibi yorumlandığını görürüz. Trajik bir biçimde, bu temel “doğal düzen” hala birçok ülkede hüküm sürmektedir. “Yukarıdan aşağıya çözümleri” çatışmanın karmaşıklığıyla uğraşmayı basitleştirecek bir yöntem olarak dayatmak genellikle cazip gelmektedir.

Çatışma durumlarında, kolektif siyasi şiddet ile aşağılama arasındaki yakın ilişki, kavga düşmanın sadece fiziksel olarak imha edilmesi ya da “etkisiz hale getirilmesini” amaçlamakla kalma-
yıp, kimlik sembollerini, saygı, onur, itibar ve kolektif başarılarını da hedef aldığı barizdir. Genellikle ilk şiddet eylemleri bu sembellere yönelir, tıpkı Kasım 1928’de Holokost’un baş-

langıcını simgeleyen “Kırık Camlar Gecesi” boyunca Nazilerin 1500’den fazla sinagoga saldırıp yakması gibi. Uzun sürmüş pek çok çatışmada, karşı tarafın ibadet ve kültürel gurur mekanları gibi (kütüphaneler, müzeler) sembollerine yönelik şiddet ile insanlara yönelik şiddet çok yakından bağlantılıdır. Düşmanın fiziksel ve ahlaki bütünlüğünü aşağılamayı amaçlayan kolektif cinsel şiddette bu daha da dramatik şekilde görülür.

Trajik bir şekilde savaş ve şiddet bağlamındaki kolektif aşağılama kendini yeniden üretme yönünde sistemik bir eğilim gösterir. Özellikle de galip gelen taraf geçmişin acılı anlatılarını kabul etmek için hiçbir çaba göstermezse, → geçiş dönemi adaleti konularını ele almazsa ve bir tür samimi uzlaşma süreci için kolları sıvamazsa. Öyleyse, çatışmayı etkili bir şekilde dönüştürmek için aşağılama ve karşı aşağılama döngüsünün üstesinden gelmek ve insanlık onuruna dair kapsamlı bir kavrayış geliştirmek elzemdir.

Bir tarafın aşağılanması ya da karşılıklı aşağılama zincirince şekillendirilen ve devam ettirilen çatışmaları dönüştürmedeki temel zorluk, var olan derin güvensizliği kırmanın yollarını bulmaktır. Özellikle de uzun sürmüş çatışma durumlarında güvensizlik tarafların duygu ve tutumlarının o kadar derinine sinmiştir ki, nadiren ortaya çıkan uzlaşma jestleri bile çoğunlukla taraflardan birinin ayağını kaydırmak için geliştiren bir hile gibi algılanır. Dolayısıyla çatışma dönüşümünün gerçek süreçlerini başlatmak için itimat ve güven tesisi stratejileri geliştirmek hayattır.

1989’a kadarki Doğu-Batı çatışması boyunca güven tesisi barış araştırmalarının ve uygulamalı barış girişimlerinin en önemli alanlarından biriydi. Bu bağlamda güven tesisine yapılan önemli bir katkı, psikolog Charles Osgood tarafından 1962’de geliştirilen “gerginliğin karşılıklı olarak kademeli şekilde azalması” (GRIT – *Gradual Reciprocal Reductions in Tension*) stratejisiydi. Osgood, böylesi çatışmalarda çatışmayı geriletebilecek tekil engelleyici önlemlerin halkla ilişkiler numarası olarak kolayca reddedilebileceğini, bu nedenle pek kıymetinin olmayacağını iddia ediyor-

du. Bunun yerine taraflardan biri inisiyatif almalı ve karşı tarafın tepkilerinden bağımsız olarak, kamuya duyurulan ve adım adım uygulamaya konan küçük uzlaşma jestleri serisi oluşturmalıdır. Eğer karşı taraf da benzer önlemlerle karşılık verirse daha büyük adımlar atılmalıdır. Ana fikir, uzun dönemli bir bakış açısıyla ve tek taraflı girişimler vasıtasıyla çatışmayı geriletme döngüsünü tetiklemek ve bu süreci karşılıklı anlamayı teşvik ederek, ortak analizi kolaylaştıracak bir tür diyalogla desteklemektir.

Bu yaklaşımın uluslararası olarak tanınan devletlerle devlet dışı silahlı gruplar (ya da özgürlük ve direniş hareketleri) arasındaki iç çatışmalara uygulanıp uygulanamayacağı sorusu hala cevaplanmaya muhtaçtır. Bu durumlardaki sorun yalnızca taraflar arasındaki derin güvensizlik değil, genellikle bununla beraber var olan siyasi düzenin meşruiyeti üzerine de temel bir anlaşmazlıktır. Genel algı güven tesisinin çok boyutlu bir süreç olduğu ve bu süreçte rasyonel olarak tanımlanmış ortak çıkar unsurlarının, şeffaflığın ve öngörülebilirliğin duygusal ve ilişkisel etmenler kadar önemli bir rol oynadığıdır. Güven, çatışan gruplara dayatılabilecek bir şey değildir, ayrıca iş birliği olmadan da gelişemez. Aşağılama ve travmatik şiddet deneyimi durumunda güven tesisi, geçiş dönemi adaleti ve uzlaşma konularını ele almalıdır. En azından acı dolu geçmişin bir şekilde tanınması gerekir. En iyi durumda bile, çatışma dönüşümüne girişmek için gereken güven için ilişki tesis etme fırsatlarına, zamana ve alanlara ihtiyaç vardır.

Haysiyet ve güven – tıpkı karşıtları aşağılama ve güvensizlik gibi – barış projeleri üzerine kafa yorarken belirgin bir rol oynamaz. Fakat bu çatışmalara dahil olan insanlar arasında ve onların kendi iç dünyalarında oldukça önemli yer tutar. Öyleyse bu faaliyetleri desteklemeyi isteyen herkesin bu boyuta duyarlı olması ve bu alanda çalışmak için elzem olan saygı ve empatiyi geliştirmesi son derece önemlidir.

Referanslar ve Ek Okumalar

- Hicks, Donna (2011).** *Dignity. The Essential Role It Plays in Resolving Conflict.* New Haven, CT & London: Yale University Press.
- Lindner, Evelin (2006).** *Making Enemies. Humiliation and International Conflict.* Westport, CT & London: Praeger.
- Maringer, Eva & Reiner Steinweg (1997).** *Konstruktive Haltungen und Verhaltensweisen in Institutionellen Konflikten. Erfahrungen, Begriffe, Fähigkeiten.* (Berghof Report No. 3.). Berlin: Berghof Research Center.
- Summy, Ralph & Bertram Wyatt-Brown (haz.) (2006).** *Humiliation and History in Global Perspectives.* Special Issue of Social Alternatives, Vol. 25, No. 1.

Çevrimiçi Kaynaklar

- Human Dignity and Humiliation Studies Network,** www.humiliationstudies.org
- Roy J. Lewicki & Edward C. Tomlinson (2003).** *Trust and Trust Building,* www.beyondintractability.org/essay/trust_building/
- Step-by-Step De-Escalation (GRIT).** *International Online Training Project on Intractable Conflict,* www.colorado.edu/conflict/peace/treatment/grit.htm

16 Kolaylaştırma, Arabuluculuk, Müzakere

Her zaman istediğini elde edemezsin/ ama denersen, bazen ihtiyacın olanı bulabilirsin/alabilirsin.

Rolling Stones

Müzakere kabaca sorun ya da çatışma olarak algılanan bir durum hakkında anlaşmaya varma amacıyla yapılan yüz yüze tartışma olarak tanımlanabilir. Roger Fisher ve William Ury bunu şöyle tanımlıyor: “Hayatın bir gerçeği. ... Müzakere başkalarından istediğin şeyi almanın temel bir aracıdır. Sen ve karşı tarafın ortaklaşan ve çatışan çıkarları olduğunda bir anlaşmaya varmak için tasarlanan, bir ileri bir geri yürüyen iletişimdir.” Sonuç olarak, müzakere sürecine dahil olan kişilerin anlaşmaya girme yetkisi ve gücü olmalıdır.

Arabuluculuk da müzakere yoluyla taraflar arasında anlaşmaya varmayı amaçlar. Temeldeki fark, arabuluculukta iletişimin gidişatını yönetmek ve desteklemekten sorumlu ek bir tarafın daha bulunmasıdır. Doğal olarak, arabulucu taraflarca tanınmalıdır. Bu da genellikle tarafsızlık ya da çok taraflılık için bazı tedbirler alınması anlamına gelir. Fakat özellikle uluslararası düzeyde, arabulucuların taraflarından birinin pozisyonuna daha yakın olduğu hesaba katılır (örneğin BM'nin Güvenlik Konseyi kararlarıyla bağlı olması). Yine de, bunlar sürece karşı tarafsız davranışları ve siyasi temayül gereği tüm taraflardan kabul görürler. Uzun sürmüş çatışmalarda, arabuluculuk rolünün dışarıdan gelen aktörlere verilmesi eğilimi vardır. Fakat güvenilirlik kazanır ve bunu sürdürürlerse içeriden aktörler de bu rolü yerine getirebilirler.

Kolaylaştırma da arabuluculuk gibi iletişimden sorumlu bir "üçüncü taraf" içerir. Arabulucular gibi kolaylaştırıcılar da grubun etkin iletişim kurmasına ve karşılıklı olarak birbirlerini daha iyi anlamalarına yardım eder. Sorumlulukları, arabuluculuk kavramlarında olduğu gibi, içerikten ziyade süreçle ilişkilidir. Fakat kolaylaştırıcılar tartışmayı zenginleştirmek amacıyla bir dereceye kadar yaratıcı içerik sağlayıcılar gibi de davranabilir. Kolaylaştırma süreçleri, müzakere ve arabuluculuğun aksine, mutlaka anlaşmaya varmaya çalışmaz. Bir anlaşma ya da fikir birliğine varma hedefi tamamiyle gözardı edilmese de, kolaylaştırma öncelikli olarak taraflar arasındaki ilişkinin geliştirilmesini amaçlar. Sonuç olarak, kolaylaştırılmış görüşmelerde katılımcılar bağlayıcı bir anlaşmaya girmeye zorlanmak durumunda değildir.

Gelişimsel bir süreç olarak dönüştürme

Dönüştürme modelleri bir çatışmanın örtük aşamadan görünür bir aşamaya doğru ilerlediği varsayımı üzerine inşa edilmiştir. Çünkü çatışmanın tarafları zamanla evrilir ve olgunlaşır: "Çatışmanın tarafı" açısından daha ileri bir aşamada "müzakerenin tarafına" dönüşmek gelişimsel bir süreçtir. Başka bir deyişle,

(anlamalı) müzakere ve arabuluculuk, ancak taraflar gerçekten bir çatışma olduğunu ve diğer tarafların çözüme ulaşmadaki rolünü kabul ettiğinde gerçekleşip ilerleyebilir.

Taraflardan bir veya birkaçı müzakere ihtiyacını kabul etmediği için müzakerenin imkânsız olduğu ya da resmi müzakere biçimlerinin mevcut olduğu fakat sürecin dinamik olmadığı ve açmaz giriminin işaretlerini taşıdığı durumlarda, açık uçlu olması ve katılımcıların esnek bir şekilde seçilmesi nedeniyle, kolaylaştırma tarafların bir araya gelmesi, karşılıklı görüş alış veriş ve (muhtemel) → diyalog alanı yaratmada iyi bir araç olabilir.

Kolaylaştırma ve kolaylaştırmanın müzakere ve arabuluculuk süreçlerindeki rolü

İki genel yaklaşımdan bahsedilebilir, biri anlaşma odaklı, diğeri ilişki odaklıdır. Kolaylaştırmanın bu iki türü, müzakere süreçleriyle çok farklı biçimlerde ilişkilendirir.

John Burton ya da Herb Kelman tarafından uygulanan sorun çözme atölyeleri gibi kolaylaştırma süreçleri, çatışmaya dair ortak bir anlayış ve çerçeve geliştirerek müzakere edilmiş bir anlaşmaya katkı sunmak için tasarlanmıştır. Bu tür kolaylaştırılmış süreçlerde, katılımcılar karar alıcılara ve müzakerelerdeki güven düzeyini etkileyebilecek kişilere erişimi olan etkili bireylerdir.

Zamanla, çatışma çözümü atölyelerinde uygulanan yöntemler çeşitlenmiştir. Şimdi çok geniş bir katılımcı yelpazesine uygulanır: özel yetkilerle donatılmış karar alıcılar (gayriresmi *Kulvar 1* süreci), sivil toplumdaki etkili bireyler ve analistler (*Kulvar 2* süreçleri) ya da sivil toplum ve karar alıcıların karışımı (*Kulvar 1.5* süreçleri).

Kolaylaştırmaya dair başka bir yaklaşım ise çatışan taraflar arasındaki ilişkiyi iyileştirmeyi merkeze alır. Bu anlamda kişiler arası ilişkileri iyileştirmeyi ve dönüştürmeyi amaçlayan pek çok arabuluculuk modeliyle ortaklık taşır. Fakat bu yaklaşım, müza-

kere edilen konuları çözmeyi amaçlamadığı ve müzakerecileri içermesi gerekmediğinden ilk bakışta biraz belirsiz görünebilir.

Diyalog üzerine yazan Harol Saunders “sürdürülmüş diyalogun”, “sebebi ne olursa olsun, kökleri derinde olan insani çatışma veya gerginlik içindeki gruplar, topluluklar ve örgütler için tasarlandığına” dikkat çeker. Saunders’e göre insanlar statüleri ya da karar alma düzeyindeki etkileri nedeniyle değil, net bir tasavvurları ya da gündemleri olmasa bile “bir şey yapılması gerektiğine” ikna olarak “hakiki bir diyalog” içinde olmaya hazır oldukları için katılırlar.

Robert A. Baruch ve Joseph P. Folger tarafından geliştirilen “dönüştürücü arabuluculuk” yaklaşımı çok benzer bir düşünceye dayanır, fakat üçüncü tarafın rolüne vurgu yapar. “Arabuluculuk” diye adlandırılrsa da, acil sorunları ya da müzakere edilen meseleleri çözmeyi hedeflemez. Bunun yerine, odak ilişkisel düzeydedir ve insanlar kendi sorunlarını ve (umut edilen odur ki) kendi çözümlerini tanımlamakta özgürdür (ya da özgür olurlar).

Yapısal değişimi kolaylaştırmak

Kolaylaştırılmış süreçler, grup içinde farklı yerlerde durarak ortak bir anlayışa sahip olan ama aynı zamanda tüm ilişkinin değişmesi ve ortak eyleme geçilmesi ihtiyacında anlaşan birey gruplarını biraraya getirme ve güçlendirme imkânı sunmaktadır.

Tüm ilişkideki değişiklikleri düşünmek, çatışmanın siyasetçiler ve kara alıcılar tarafından bilerek ya da bilmeyerek ele alınmayan yapısal taraflarına odaklanmak anlamına gelir.

Kolaylaştırma yalnızca çatışan taraflardan insanların ortak zemin için etkileşime geçtiği “barış adaları” ve “çatışma hatları üzerinden koalisyonlar” üretmek için alan sağlamakla kalmaz. Sadece bir tarafta toplumsal ve siyasal reforma da yönelebilir. Fakat, katılımcıları “diğer tarafın” görüşleri, umutları ve sorunlarından etkilenen reformları savunmak için güçlendiren de bu kolaylaş-

tırma sürecidir (→ güçlendirme). Ortak anlayış, saygı ve tanıma, insanların kendi sorunlarını tanımlayabileceği çerçeveyi yaratır.

Referanslar ve Ek Okumalar

- Bush, Robert A. Baruch & Joseph P. Folger (2004).** *The Promise of Mediation: The Transformative Approach to Conflict.* (Revised edition.) San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Fisher, Roger & William Ury (1981).** *Getting to Yes. Negotiating Agreement Without Giving In.* New York: Penguin Books.
- Saunders, Harold H. (2001).** *A Public Peace Process – Sustained Dialogue to Transform Racial and Ethnic Conflicts.* New York: Palgrave.

Çevrimiçi Kaynaklar

- Simon Mason (2009).** *Insider Mediators – Exploring Their Key Role in Informal Peace Processes.* (Berghof Peace Support Report.), www.berghof-foundation.org › Publications › Peace Support Resources
- Oliver Wolleh (2006).** *A Difficult Encounter – The Informal Georgian-Abkhazian Dialogue Process.* (Berghof Report No. 12.), www.berghof-foundation.org › Publications › Conflict Research Publications
- Oliver Wolleh (2010).** *Coloured Pencil Workshop Reports on the Georgian – Abkhaz & Georgian – South Ossetian Dialogue,* www.berghof-foundation.org › Publications › Peace Support Resources

17 Düşünümsel Pratik: İzleme, Değerlendirme ve Öğrenme

Yine dene, yine yenil, daha iyi yenil.

Samuel Beckett

Yapılacak onca şey varken üzerine düşünmek neden? Karmaşık bir düzlemde, mesela uzun sürmüş çatışma ortamında, durumu düzeltmeye çalışan uygulayıcılar karmaşayı azaltmaya ve temel dinamikleri belirlemeye çalışır. Bu zorlu bir iştir ve genellikle sonradan daha iyisini yapabileceğimizi anlarız. Bu yüzden zorlu koşullara uyum sağlama yetimiz de baştan hesaba katılmalıdır. Öğrenmenin yolu ise geçmişte ne yaptığımıza, yaptıklarımızın ne kadar işe yaradığına bakmaktan ve mevcut uygulamaları göz-

lemleyerek ilerleme imkanlarını değerlendirmekten geçer. Çatışma ve barış alanında çalışan bireyler ve kurumlar için değerlendirme ve öğrenme sürecinin eksikliği sürekli aynı hataların tekrarlanmasına ve uygun fırsatları kaçırmaya yol açabilir.

“İ & D” – İzleme ve Değerlendirme – tahlil etme ve öğrenmenin temel unsurlarındandır ve → çatışma dönüşümüne içkindir.

İzleme, “kademeli öğrenme” üzerine kurulu gündem ve faaliyetler sayesinde, müdahale sonucu ortaya çıkan ile gerçeklik arasındaki “boşluğu” düzenli olarak inceleyip analiz etmek anlamına gelir. Bu sebeple açıkça belli amaçlara ve onların nasıl gerçekleştirildiğine derinden bağlıdır. Çatışma durumlarında, proje ve programlar çevresel izleme bileşenini de içermelidir ki hem projenin o bağlam üzerine yaratabileceği olumsuz etkileri hem de çatışma durumunun proje için oluşturabileceği riskleri saptamak mümkün olsun. Bundan dolayı çatışmaya duyarlı ve çatışma dönüştürücü bir izleme sistemi istenilen etki ve sonucu yaratmak ve riskleri analiz etmek için göstergelere ihtiyaç duyar.

Değerlendirme projenin uygulanmasını takiben ya da projenin bir aşaması olarak pek çok aralıkta devreye girer ve uygulanan projenin sürekli izlenmesinin bir tamamlayıcısıdır. Değerlendirme içsel (kendini değerlendiren) veya başkalarından gelen değerlendirmeyi ilgili geribildirimlerle harmanlamak suretiyle dışsal olabilir, genelde de bu ikisinin bileşimi kullanılır. Değerlendirme, istenen amaçlar, değerlendirici ve ekip arasındaki etkileşim (içsel, dışsal veya ikisinin birleşimi) veya odak/zaman bağlamında kategorize edilebilir. Biçimlendirici değerlendirme o zamana kadarki sürece bakıp ilerleme önerileri yapar; genel değerlendirme ise çoğunlukla bir müdahale sonrasındaki bütün başarıyı ölçer. Etki değerlendirmesi müdahaleden bir süre sonra yapılıp ve projenin çatışma bağlamında ortaya çıkardığı değişimlere odaklanır.

İzleme ve değerlendirmenin temelindeki belirgin savlar

Üzerine düşünme ve özellikle de izleme ve değerlendirme açıklığa/netliğe dayanır. Varsayımlar ve savlar projenin planlanma aşamasında açıkça belirlendiyse ve belgelerde, sonuç zincirlerinde ve göstergelerde açıkça ifade edildiyse İ & D yapmak kolaylaşır. İletişimin kültür, dil ve mekân farklılıklarını aşması gereken kutuplaşmış ortamlarda, bu netlik arayışı daha da önem kazanır. Bu da kişinin kendisini ve ortaklaştığı insanları sürekli sorgulamasını sağlar: Hedeflerimize dair ortak bir algımız var mı ve bu hedeflere nasıl ulaşmayı umuyoruz?

Belirgin savların daha iyi bir çatışma dönüşümü deneyimi için ne kadar yardımcı olduğu, Berghof'un Bolivya'daki eğitim sistemiyle ilgili çalışmasından örneklendirilebilir. Örneğin bir faaliyetin (bir sorun çözme atölyesi gibi) çıktıları olur (çoklu bakış açılarını anlama kabiliyeti) ve bu çıktılar da bir sonuç (insanların birbirleriyle ilişkilene şekilde değişim) doğurur. Uzun vadede bunun daha geniş kapsamlı etkileri ortaya çıkar (kutuplaşmış bir toplulukta şiddetin azalması gibi).

Herkesin gerçeklik algısı sınırlıdır. Hal böyle olunca, doğrusal bir önermenin kesinliğini hesaplamak önemli hale gelir: "A hareketi B ile sonuçlanır." Diğer önemli faktörlerin iskanmış ya da gözden kaçmış olması olası mı? Bolivya ile çalışırken, Barış Kültürü programı Anayasa ve sektörel yasalara dahil edildikten sonra bile bakanlığın Barış Kültürünü kendi yönetmeliklerine nasıl geçirdiğini izleyebilmek için Eğitim Bakanlığı ile temasta kalmak gerektiği açıkça anlaşıldı.

Çatışma dönüşümünde, barış inşası amacıyla yapılacak faaliyetler için ölçümleme kriterleri OECD-DAC (Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü- Kalkınma Yardımları Komitesi) tarafından belirlenmiştir. Bunlardan bazıları ancak proje/program bitişinden bir süre sonra gerçekleştirilebilir. Önemli olan, "bunu yapıyor muyuz/bunu doğru yaptık mı?" diye sormak, ardından *verimlilik* (amaç araç dengesi) ve *etkinlik* (hedeflere ulaştık mı?) bağlamında incelemektir. Üzerine düşünürken, projenin etki-

siyle ortaya çıkan değişimin *sürdürülebilir* olup olmadığı da göz önünde bulundurulmalıdır. Başarının önemli bir göstergesi de projenin değerlendirilmiş *etkisidir*; örneğin proje nüfuz alanının ötesindeki amaçlara katkıda bulundu mu? *Tutarlılık* ise müdahalenin başka müdahalelere katkıda mı bulunduğu yoksa onları etkisizleştirdiği mi sorusuyla ilgilidir. Bir organizasyonun herhangi bir faaliyetinin *uygunluğu* üzerine düşünmesi özellikle önemlidir (“doğru şeyi mi yaptık?”). Bir müdahalenin herhangi bir bağlamda uygunluğu üzerine düşünmek genel düşünme pratiklerinin ötesine geçer ve dolayısıyla izleme çerçevesi sunmaktan uzaktır. Özellikle çatışma dönüşümü alanında, heyecan verici, enteresan ve görünürde barışa katkı sağlar olmakla beraber, uygulayıcıların (sınırlı sayıda katılımcıdan çok, verili durumda gerçek bir değişiklik yaratmak için elzem olan) diğer projelerle tutarlılıktan ve örgütsel bütünlükten mahrum proje ve programlar uygulama tehlikesi vardır;

İzleme ve değerlendirmenin ötesi: üzerine düşünme ve öğrenme

Adaptasyon, yoğun düşünmenin farklı düzeylerine dayanır. En kolay ve en yaygın değişim, faaliyeti değiştirmektir: Eğer A sonuç vermezse, ya A’yı yeniden uyarlamak ya da B’yi denemek. İkinci düzey, hipoteze daha yakından bakmamızı sağlar: Neden A’nın en iyi seçenek olduğunu düşünmüştük? A’yı doğru yaptık mı? Ve daha da çetrefil bir soru olarak, neden B’yi göremedik: B neden kör noktada kaldı ve bundan sonra kör noktaların oluşmasını nasıl önleriz? Bu sorular üzerinde yoğunlaşmak ve cevapları doğrultusunda harekete geçmek örgütsel yapılanma ve rutinin değişimini beraberinde getirebilir.

Üzerine düşünmenin en derin düzeyinde, “dönüşümsel öğrenme” dediğimiz, temeldeki şablonları değiştirmeyi hedefleyen yeni öğrenme süreçlerini tasarlamak vardır. Burada vurgu, sahanın içerikle ilgili daha ne öğrenmesi gerekirden (“ne yapmalı”) çok, öğrenmeyi öğrenme ve o doğrultuda hareket etme üzerindedir, ki barış inşası ve çatışma dönüşümü alanları için bu çok

önemlidir. Bu “öğrenmeyi öğrenme” durumu can alıcı önem taşır çünkü eğer çıkarmamız gereken dersi çıkaramazsak, en büyük çabalarla gerçekleştirilen dönüştürücü barış çalışması bile etkisiz hale gelir. Üzerine düşünmek erişim, dil becerileri, fon kaynakları, kadro ve etkili kurumsal yapılar gibi bütün unsurları kapsamaludur: Etkin ve sürdürülebilir değişim için bütün bunların başarılı bir bileşimi gereklidir.

Geliştirmeye Devam

Daima değişen bir çevrede olaylara hızlıca karşılık verme mantığı uygulamadaki en temel zorluklardandır, mesela şiddet-içeren bir çatışmaya müdahale etmek aynı esnada üzerine düşünmeye müsaade etmez. Öyle görünüyor ki, dışarıdan bir itici güce ihtiyaç var, bir kişi veya grubun özel olarak üzerine düşünmeye sevk edici bir görevi olmalı ki, sıkışık tempoda buna gereken aralığı yaratabilsin ve vurguyu uygulamadan analize kaydırabilsin. Barış inşası çalışmalarında ya da herhangi başka bir alanda, düşünümselliğe ve öğrenmeye olanak sağlayan bir kurumsal kültür belirli zaman dilimlerinin, yöntemlerin ve yükümlülüklerin düşünümsel pratiğe tahsis edilmesini gerektirir; hatta, iş arkadaşlarıyla bir çay içmek veya proje ortağıyla iş çıkışı yol arkadaşlığı yapmak kadar enformel ve spontan toplantıların bile önemini takdir eder. Kurumlar olağan işlerin dışına çıkan etkinliklerden çok yarar sağlarlar; bir süre beraber inzivaya çekilmek, merkezi konumdakileri veya dış değerlendiricileri ağırlamak gibi. Çatışma dönüşümü alanında içselleştirilmiş bir düşünümsellik ve öğrenme kültürü geliştirebilmek için yöntemlerin (başarılar ve başarısızlıklar üzerinden) tespit edilmesi gerekir. Liderlik düzeyinde taahhütün bunun için hayati önemde olduğunu söylemeye bile gerek yok.

Referanslar ve Ek Okumalar

- Argyris, Chris & Donald A. Schoen (1978).** *Organizational Learning: A Theory of Action Perspective*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- OECD (2008).** *Evaluating Conflict Prevention and Peacebuilding Activities. Factsheet*. Paris: OECD.
- Scharbatke-Church, Cheyanne (2011).** *Evaluating Peacebuilding – Not Yet All It Could Be*, in: Beatrix Austin et al. (haz.). *Advancing Conflict Transformation. The Berghof Handbook II*. içinde Opladen/Farmington Hills: Barbara Budrich Publishers, 459–482.

Çevrimiçi Kaynaklar

- Berghof Peace Support (2010).** *Space for Peace (incl. CD)*. Berlin, www.berghof-foundation.org › Publications › Peace Support Resources
- CDA Collaborative Learning Projects.** www.cdainc.com/cdawww/project_project.php?pid=RPP&pname=Reflecting%20on%20Peace%20Practice
- Ulrike Hopp & Barbara Unger (2008).** *Time to Learn: Expanding Organisational Capacities in Conflict Settings*. (Berghof Handbook Dialogue No. 7), www.berghof-foundation.org › Publications › Berghof Handbook

18 Sistemik Çatışma Dönüşümü

Öngörülemezliğe güvenin.

Louise Diamond

Çatışma dönüşümüne sistemik yaklaşım, barış inşası ve çatışma çözümü alanındaki en iyi örneklerle dayanır ve bu örnekleri aile terapisi, örgütsel gelişim ve sibernetik alanında kullanılan yöntemlerle birleştirir. Barış inşası ve çatışma çözümü alanında halihazırda çok değerli fikirler mevcut olduğu için, sistematik anlayışın amacı tekerleği en baştan icat edip yepyeni şeyler söylemek değil, zorlu alanlarda ileriye götürecek yöntemler önermektir.

Çözüm arayışında karmaşayı azaltma ve yaratıcılık

Günümüzde uzun sürmüş (etno) politik çatışmaların karmaşık doğasına seslenebilmek için çok katmanlı ve birden fazla aktörü içerebilen yaklaşımların gerektiği su götürmez bir gerçektir. Fakat, çatışma çözümüne bütüncül ve kapsamlı yaklaşımlar, sıklıkla odağını kaybeden, temel meselelerini kaçırarak fazla karmaşık ve bunaltıcı stratejilere evriliyor. Çatışma sistemindeki bütün aktörler ve meselelere ve onların birbiriyle ilişkilerine dair derinlemesine düşünmek çok önemli olsa da, asıl zorluk anlamlı sonuçlar çıkarabilmektir. Peter Senge'nin de söylemiş olduğu gibi, sistemik düşünme sanatı, karmaşanın içinden bakarak değişim yaratacak yapıyı görmekten geçer. "Karmaşanın içinden bakarak görmek" çeşitli araçlarla desteklenebilir, ancak kesinlikle sistemik sezgiye ihtiyaç vardır, çünkü barış süreçlerinin belirsizliği, doğrusal olmaması ve beklenmedik yapısıyla baş edebilmek gerekir. Bu sebeple daha sistemik bir bakış açısıyla, barış süreçlerinin yalnızca belli bir ölçüye kadar modellenebileceğini söyleyebiliriz.

Her sistemik kavramın teorik arka planı barış süreçlerinin dışarıdan ne kadar etkilendiğini farzettığımızı kuvvetli bir biçimde etkiler. Sistemik düşünmenin belli bazı dallarında, mesela Jay W. Forrester'ın sistem dinamiğinde olduğu gibi, toplumsal süreçlerin kendisinin modellenebileceği ve çatışma sistemindeki belli dinamiklerin önceden tahmin edilebileceği kabul edilir. Bir çatışmanın belli bir ölçüye kadar "nötr" bir şekilde gözlemlenebileceği ve etkilemeden ya da etkileşime girmeden bilgi toplanabileceği öne sürülür.

Sistemik-yapılandırmacı (konstrüktivist) bakış açısına göre, bir sistemin nötr gözlemi veya analizi mümkün değildir, çünkü gözlemciler de gözlemledikleri sistemin bir parçası haline gelir. Yanısıra, gözlem sonuçları da kişinin perspektifine bağlı olarak değişir. Bu arkaplana bağlı olarak, sosyal süreçlerin yalnızca dolaylı şekillerde etkilenebileceği düşünülür, mesela sistemin tahribine veya dönüşümüne yol açan bir bağlam değişikliği yaşandığında. Buna paralel olarak, çatışma dönüşümü stratejisi

geliştirebilmek için yankılama ilkesi çok önemlidir. Bunun anlamı, strateji oluşturmanın süregelen olaylar ve bunlar üzerine düşüncelerden oluşan açık, yaratıcı ve dinamik bir süreç olduğudur. En baştan bütün bir stratejiyi oluşturup onu uygulamak yerine, strateji sürecin içinde şekillenir. Bu tarz bir sistemik yaklaşım, yeni basılmış olan Barış Süreçlerinin Doğrusal Olmayışı kitabında özetlendiği gibi, problemleri önceden tanımlamaktan ziyade, farklı paydaşların ihtiyaç ve menfaatleri ile yankılanan meseleleri görebilmek ve enerjinin sistem içindeki akışını keşfedebilmektir.

Etkileşim kalıpları ve ilişkiler düzeyinde düşünmek

Çatışma sistemlerinde bütün sistemik yaklaşımların temel varsayımı, çatışma sistemindeki her bir unsurun birbiriyle etkileşiminin doğrusal olmayan bir seyir izlediğidir. Dolayısıyla sistemsel düşünme temelinde inşa edilmiş çatışma analizinin odağında, sistemin aktörlerinin karakter özelliklerinden ziyade o aktörlerin ilişki dinamikleri ve etkileşim biçimleri vardır. Ne sürdürülebilir barışı sağlamak ne de çatışmanın yükselmesi yalnızca bir etmenin niteliğine bağlıdır. Önemli olan farklı etmenlerin nasıl etkileşime girdiği ve bu etkileşimin nasıl bir bağlamda gerçekleştiğinin anlaşılmasıdır. Karmaşık çatışma sistemlerinde farklılaşmış parçalar daha büyük bir bütünün parçası olmalarından kaynaklanan özellikler sergilerler. Dolayısıyla A ve B – ya da sebep ve sonuç –, doğrusal tek-nedenli biçimde değil, karşılıklı olarak birbirine bağlanır.

Bu dinamik, çatışmanın temel nedenlerinin saptanmasının ve değişimin önündeki engelleri tanımlamanın genellikle ihtilaflarla dolu olan barış ve çatışma süreçlerinde elzem bir rol oynar. Çatışmanın taraflarının ve analistlerin her biri çatışmanın kökenleri ve şiddetin başlamasının sorumlusu konusunda kendi varsayımlarının peşinden gider. Dolayısıyla farklı anlatılar, çatışma durumlarının – ve dönüşümünün – önemli bir bileşenidir. Çoğunlukla, anlatılar gün yüzüne çıkarılmazsa taraflar birbirine karşı sertleşmeye başlar.

Çatışma dönüşümünün sistemik yöntemleri

Sistemik terapide kullanılan *döngüsel sorgulama* gibi araçlar çatışma çözümü için de kullanışlıdır. Bu yöntemin temel mantığı, görüşülen kişinin başkasının rolüne geçmesine yardımcı olmaktır. Bu sayede belli bir sistemin içinde yeni bir bilgi üre-

Tetralemma		
<i>Bunların hiçbiri – ama bu da değil</i>	A Pozisyonu	Hem A hem de B
	Ne A ne de B	B Pozisyonu

Tetralemma Örneği		
<i>Bunların hiçbiri – ama bu da değil</i> <i>İstikrar ve çıkış terimleri herkese başka şeyler ifade eder, belki bu konuda ortak bir anlayış geliştirmeye ihtiyaç vardır?</i>	A Pozisyonu Çıkış	Hem A hem B Strateji değişimi: Bağlantıda kal ama başka şekilde
	Ne A ne de B Kaynak meselesine daha fazla odaklanırsak, çıkış sorusu hemen ortaya atılmayacaktır	B Pozisyonu Sonsuza kadar bağlantıda kal

Kaynak: Körppen et al. 2008

tilmiş olur. “Barış inşası programınızdaki temel zorluklar nelerdir?” gibi doğrudan sorular içeriğe dair bilgi toplamaya yardımcı olurken, dairesel sorgulama iyi bilinen bir duruma dair yeni perspektifler geliştirmeye ve durumun iç yüzünü anlamaya yardımcı olacaktır. Örneğin görüşülen kişiden bir meslektaşının, çatışmanın taraflarından birinin veya bir donörün rolüne geçmesi istenebilir:

A kişisi senin planlarını ve programındaki aktiviteleri nasıl tanımlardı?

İkinci önemli araç ise *tetralemma*'dır. Bu “aracın” kökleri geleneksel Hint düşüncesine ve Budist felsefesine dayanır, günümüzde “at gözlüklerini çıkarmayı” tetiklemek için aile terapisinde ve organizasyonel gelişimde kullanılır. Dünyanın iki kutuplu algılanmasını ve sorunların “iki-lem” olarak görülmesini geride bırakmayı amaçlar. “Batılı” veya “Avrupalı” mantıkta “ya ... ya da” diyen ikili çerçeve hakimken, tetralemma'nın merkezi önermesi algılanan her soruna en az dört farklı cevap seçeneğinin mevcut olduğudur.

Beşinci pozisyon “bunların hiçbiri – ama bu da değil” anlaşılması kolay bir yol değildir. Göstermeye çalıştığı şey, sorunla alakalı daha fazla seçenek ve mesele olduğu ama bütün bunların ancak eylem ve yoğunlaşma süreci sonunda keşfedebileceğidir. Tetralemma, Güney Afrika'da bir programın değerlendirmesi sırasında, gelecekteki program aktiviteleri için gizli ve daha az bilinen meseleleri de kapsayarak farklı fikirler bulmakta kullanılmıştı:

Tetralemma süreç içinde kullanılacak bir araçtır ve şu anlama gelir, en başından oluşabilecek bütün pozisyonları bilemeyiz: tetralemma ile çalışırken yaratılıp şekil alırlar.

Referanslar ve Ek Okumalar

- Körppen, Daniela, Norbert Ropers & Hans-Joachim Giessmann (2011) (haz.).** *The Non-Linearity of Peace Processes. Theory and Practice of Systemic Conflict Transformation.* Opladen/Farmington Hills: Barbara Budrich Publishers.
- Senge, Peter (1990).** *The Fifth Discipline.* New York: Doubleday/Currency.
- Varga von Kibéd, Matthias & Insa Sparrer (2005).** *Ganz im Gegenteil – Tetralemmaarbeit und andere Grundformen Systemischer Strukturaufstellungen für Querdenker und solche, die es werden wollen.* Heidelberg: Carl Auer Verlag.

Çevrimiçi Kaynaklar

- Edward Aspinall (2005).** *Aceh/Indonesia. Conflict Analysis and Options for Systemic Conflict Transformation.* (Berghof Peace Support Report.), www.berghof-foundation.org › Publications › Peace Support Resources
- Daniela Körppen, Nhlanhla Mkhize & Stephanie Schell-Faucon (2008).** *Evaluation Report: Peace Building Programme of Sinani – KwaZulu-Natal Programme for Survivors of Violence South Africa.* (Wfd, Sinani & Berghof Peace Support.), www.berghof-foundation.org › Publications › Peace Support Resources
- Norbert Ropers (2008).** *Systemic Conflict Transformation: Reflections on the Conflict and Peace Process in Sri Lanka.* (Berghof Handbook Dialogue Series No. 6.), www.berghof-foundation.org › Publications › Berghof Handbook

19 Şiddet & Şiddetsizlik

Şiddetsizlik her zaman işe yaramayabilir- şiddetse hiçbir zaman işe yaramaz.

Madge Micheels-Cyrus

Şiddet kavramı ve tanımı hakkındaki akademik tartışmalar barış ve çatışma araştırmaları alanının doğuşunda ve savaşı önlemeyi esas alan “minimalist” odaktan, (Johan Galtung tarafından tanımlandığı biçimiyle) doğrudan, yapısal ve kültürel şiddet biçimlerini de içeren daha geniş “maksimalist” programa evrilmesinde büyük bir rol oynadı. Günümüzde şiddetin, kişilerin başkalarının beden ve malını yok etme eylemi gerçekleştirmek amacıyla fiziksel güç kullanmasından fazlasını içerdiği yönünde genel bir kabul vardır. Adil olmayan ve baskıcı siyasi sistemler, toplumsal eşitsizlik ya da besin yetersizliği gibi yapısal koşullar ve bunların kültür ya da ideoloji yoluyla meşrulaştırılması şiddet

ve savaşın başlıca kaynakları olarak görülmektedir. Çatışmaya Müdahale Etmek (*Responding to Conflict*) adlı STÖ'den bir grup, şiddete dair şöyle bir kapsamlı tanım örneği sunmaktadır: “Şiddet fiziksel, psikolojik, toplumsal ya da çevresel zarara neden olan ve/veya kişileri bütün bir insani potansiyellerine ulaştırmaktan alıkoyan eylemler, kelimeler, tutumlar, yapılar ya da sistemlerden oluşur.”

Barış ve çatışma araştırmaları şiddetin kökenlerine, özellikle de örtük çatışmanın, sıkıntı yaşayan grupların ya da “risk altındaki azınlıkların” etno-politik olarak hareketlenmesi yoluyla şiddetli çatışmalara doğru tırmanması olgusuna ışık tutmaya çalıştı. Berghof Vakfı 2006'dan beri, radikalleşme ve radikalleşmenin geriye çevrilmesi fenomenlerini daha iyi anlamak için direniş ve özgürlük hareketleri üzerine araştırmalar yürütüyor. Radikalleşme ve radikalleşmenin geriye çevrilmesi şiddetsiz çatışmadan şiddetli çatışma stratejilerine geçişi ve bunun tersini ifade ediyor. Şiddet ile çatışma arasındaki ayrıma dair anlayışımızın merkezinde → çatışma dönüşümünü, mevcut ya da potansiyel şiddetli çatışmalardan toplumsal değişimin şiddetsiz süreçlerine geçiş olarak ele almamız yer alıyor.

Şiddetin tüm biçimlerinin karşı savı olarak şiddetsizlik

Şiddetsizlik, hem güç kullanımını ahlaken ve siyasi olarak gayrimeşru ya da amaca zarar verici olduğunu savunan bir felsefe, hem de toplumsal değişime ulaşmak ve baskıya karşı direnme pratiği olarak tanımlanabilir.

Şiddetsizliğin temel ilkeleri, şiddetin ister fiziksel ister kültürel, isterse de yapısal olsun her biçimine karşı çıkma taahhüdüne dayanır. Bu nedenle terim, yalnızca bir amaca ulaşmak için fiziksel güç kullanılmasından sakınmayı değil, aynı zamanda tahakküm, eşitsizlik, ırkçılık ve başka her türlü adaletsizlik ya da “gizli” şiddete bütünüyle direnmeyi kapsar. Destekçilerinin nihai amacı şiddet ve savaş en baştan bir seçenek haline getiren iktidar yapılarını, askeri sistemleri ve ekonomik ağları parçalamaktır.

Fikirleri ve eylemleri yirminci yüzyılda şiddetsizliğin gelişimini temelden etkileyen Gandhi, kendi ahlak felsefesini dini bir kavram olan *ahimsa*'dan almıştır. Sanskritçe kelime, düşüncede ve eylemde şiddetten bütünüyle feragat etmeyi anlatır. Fakat bu tanım, şiddet-içermeyen tüm eylemlerin mutlaka şiddetten arınmış olduğunu ima etmez. Şiddetsizlik, iki ya da daha çok hasım taraf arasındaki bir çekişme bağlamında gerçekleşebilecek şiddetten bilinçli ve kasti bir kaçınmayı içerir. Daha açık olmak adına akademisyenler *şiddetin yokluğu (non-violence)* ve *şiddetsizlik (nonviolence)* arasında bir ayrım yapmıştır: İkisi de şiddet içermeyen eylemlerden bahseder, fakat ikincisi aynı zamanda barışçıl direniş stratejisi ya da felsefesine aleni bir taahhüt vermeyi de kasteder.

Şiddetsizliği savunma saiklerine baktığımızda, iki farklı akıl yürütmenin tespit edilebileceğini görürüz. “İlkeli şiddetsizlik”, Tolstoy, Gandhi, Martin Luther King ya da Dostların Dini Derneği (*quakers*) gibi şiddet-içeren araçlara, şiddetin gereksiz bir acıya sebep olduğu, hem mağduru hem de faili insandışılaştırıp canavarlaştırdığı ve yalnızca kısa dönemli çözümler getirdiği gibi dini ya da etik sebeplerle karşı çıkanlar tarafından geliştirilen yaklaşımdır. Fakat günümüzdeki şiddetsizlik kampanyalarının çoğu şiddetsizliğin şiddetten daha fazla işe yaradığı temelinde pragmatik saiklerden beslenme eğilimindedir. Barışçıl yöntemler lehindeki seçim, onların değişim getirmekte daha verimli olmasından kaynaklanır ve şiddetsizlik etiğine duyulan inancı işaret etmez.

Eylemde şiddetsizlik: çatışma dönüşümü için bir katalizör

“Şiddet-içermeyen direniş” ya da “şiddet-içermeyen eylem” terimleri çoğunlukla, müzakere ya da → diyalog gibi diğer yöntemlerin yanı sıra, barış ve adalete şiddetsizlik yoluyla ulaşmanın yöntemlerine ve sürecine işaret etmek üzere kullanılan genel nitelikler olarak iş görür. Şiddet-içermeyen stratejiler özellikle çatışmadaki iki taraf arasında bariz bir güç eşitsizliği olduğu zaman önemli addedilir. Bu durumlarda azınlıkların ya da

tahakküm altına alınmış grupların elinde (“zayıf takım”) harekete geçme ve → güçlenme ve güçlü karşıtlarıyla (güç sahipleri ya da statüko yanlısı güçler) ilişkilerini yeniden kurma yönünde eyleme geçmenin aracı olarak kullanılır. Amaç hem diyalog hem de direniştir – diğer taraftaki insanlarla onları ikna etmek üzere diyalog ve değişimi zorlamak için yapılara karşı direniş.

Tarihsel olarak şiddet-içermeyen uygulamalar, doğrudan eylemin farklı yöntemlerini içermiştir. 1973 tarihli ufuk açıcı el kitabında Gene Sharp 198 farklı şiddet-içermeyen eylem biçimini belgelemiştir. Bunlar sembolik protestodan insanları toplumsal, siyasi ve ekonomik iş birliğini reddetmek için ikna etmeye, sivil itaatsizlik eylemlerine, şiddet kullanmadan karşı gelmeye ve alternatif kurumlar inşa etmeye kadar uzanıyordu. Şiddet-içermeyen yöntemler son 30–40 yılda dünya çapında “halk gücünün” üretken bir şekilde ortaya konmasıyla, Birleşik Devletler, Filipinler, Şili, Doğu Avrupa, Güney Afrika, eski Sovyetler Birliği ve en son Kuzey Afrika’da diktatörlükler ve insan hakları ihlallerine karşı başarıya ulaştı. Küresel adalet, toprak hakları, nükleer silahsızlanma, kadın hakları vb. ulus ötesi pek çok başka kampanya şiddet-içermeyen araçlarla ve şiddet-içermeyen bir dünya yaratmakla uyumlu bir vizyonla seslerini duyurmak için mücadele etmeyi sürdürüyor.

Şiddet-içermeyen direniş, mevcut bir sistem altında kendi avantajlarını korumak isteyenlerin daha fazla bedel ödemesini zorlayarak toplumsal ve siyasi gerilimleri artırsa da, çatışma dönüşümünün başlatıcısı olarak tanımlanabilir. Sürekli yinelenen “güçsüzlerin gücü” ibaresi, ötekileştirilmiş toplulukların hayatları üzerinde daha büyük kontrol sahibi olmaları ve etkili bir müzakere süreci için yeterli güce ulaşmalarını mümkün kılacak şiddet-içermeyen tekniklere işaret eder. Dahası, şiddet-içeren devrimleri devletin mutlak iktidarında bir artış takip ederken, şiddete başvurmayan hareketler iktidarın topluma yayılmasına katkı sunarak, demokratik ve ademi merkezîyetçi uygulamalara yol açmaya daha meyillidir. Bunun gibi birçok hareketin parçası olan yapıcı programlar demokrasinin daha katılımcı biçimleri-

ni kolaylaştırıyor. Tıpkı Doğu Avrupa'daki 1989 forumları, Gandhi'nin Hindistan'daki kendine yeterlilik programı ya da barış aktivistlerinin Kolombiya ve Filipinler'deki şiddetli savaşların ortasında oluşturdukları "barış alanları" gibi. Erica Chenoweth ve Maria J. Stephan tarafından yakın zamanda yapılan istatistiksel çalışmalar şiddet-içermeyen kampanyaların şiddet-içeren isyanlara kıyasla özgürlük ve demokrasiyle daha olumlu bir şekilde ilişkili olduğunu teyit ediyor.

Fakat pratikte, çatışmalar derinden kutuplaşmış kimlik gruplarını müzakere edilemez konularda karşı karşıya getirdiğinde, nispi güç dengesine ulaşmakla otomatik olarak pozitif barış elde edilmez ve şiddet-içermeyen mücadeleler taraflar arasında yanlış algıları ve düşmanlığı önlemede her zaman etkili olmaz. Bu gibi durumlarda müzakere ve süreç odaklı çatışma çözümü, ilgili herkesin çıkar ve meşru ihtiyaçlarının adil, pratik ve karşılıklı olarak kabul edilebilir çözümlere tercüme edilmesi için gerekli olmaya devam eder. Bu nedenle, şiddetsizlik ve çatışma çözümü mekanizmaları, adalet ve barışı sağlamak için ardışık ya da eş zamanlı uygulanabilecek, tamamlayıcı ve karşılıklı olarak birbirini destekleyecek mekanizmalar olarak görülmelidir.

Referanslar ve Ek Okumalar

- Galtung, Johan (1969).** *Violence, Peace and Peace Research*, in: Journal of Peace Research, Vol. 6, No. 3, 167–191.
- Sharp, Gene (1973).** *The Politics of Non-Violent Action*. Boston: Porter Sargent.
- Stephan, Maria & Erica Chenoweth (2011).** *Why Civil Resistance Works: The Strategic Logic of Nonviolent Conflict*. New York: Columbia University Press.

Çevrimiçi Kaynaklar

- Véronique Dudouet (2011).** *Nonviolent Resistance in Power Asymmetries*, Berghof Handbook for Conflict Transformation, çevrimiçi versiyon, www.berghof-foundation.org > Publications > BerSghof Handbook
- People Power and Protest Since 1945: A Bibliography of Nonviolent Action.** Compiled by April Carter, Howard Clark ve Michael Randle (der.) regularly updated at: www.civilresistance.info/bibliography adresinde düzenli olarak güncelleniyor.
- Responding to Conflict**, www.respond.org

20 Toplumsal Cinsiyet

Gökyüzünün yansıması kadınlar tutuyor.

Çin Atasözü

Gözlerimi kapatıp “savaş” hakkında düşündüğümde silahlı bir asker görüyorum. Sen ne görüyorsun?

Eğer bir insan görüyorsan, erkek mi kadın mı? Yerde ölü bir şekilde yatan, ağlayan çocukları etrafını sarmış, tecavüze uğramış bir adam mı görüyorsun? AK-47’sini sana doğrultmuş, kirli suratlı genç bir kız mı görüyorsun? Peki ya konferansta, bir barış anlaşması imzalarırken el sıkışan insanlar? Onları kadın olarak mı erkek olarak mı resmediyorsun?

İmgelerle düşünmek, savaş ve barışla ilgili çağrışımlarımızın ne kadar derinden cinsiyetlendirilmiş olduğunu ve her günkü düşünce eylemlerimizin parçası olarak “cinsiyetlendirmekten” hiçbirimizin kaçamadığını anlamak için faydalı bir alıştırmadır. Alışkanlık haline gelmiş düşünceler en az sorguladıklarımızı olduğu için toplumsal cinsiyet çalışmaları tekil kimliklerin nasıl şekillendiği hakkında farkındalık kazanmamıza yardımcı olan bir araçtır. Cordula Reimann’ın dikkat çektiği üzere, imgeler aynı zamanda “erkekliklerin” ve “kadınlıkların” toplumsal inşasını ve savaş ve barış zamanında kamusal ve özel yaşamın cinsiyetlendirilmiş şekilde düzenlenmesini eleştirel şekilde analiz etmeye yarar. Toplumsal cinsiyet çalışmaları, silahlı bir askerin fotoğrafına bakarken, orduda genç erkeklerden “gerçek erkeklerin” oluşturulmasına; erkeklerin “güçlü”, “korkusuz” “koruyucular ve savunucular” olarak imgelerine ya da yalnızca erkeklerin

Latince “genus” kelimesinden gelen toplumsal cinsiyet kavramı, 14. yüzyılda da kadınlar ve erkeklerden insan türünün farklı kategorileri olarak bahsetmek için kullanılıyordu. Fakat ancak 20. yüzyılın ikinci yarısında kavram sosyal bilimlerin ilgi alanına girdi. Simone de Beauvoir’ın 1951’de yayımlanan ufuk açıcı kitabı *İkinci Cins* bir kişinin cinsiyetinin biyoloji ya da doğa tarafından değil, toplumsal-kültürel süreçler tarafından belirlendiği fikrini savunuyor, kadın doğulmadığını, kadın olunduğunu iddia ediyordu. Bunun ardından insanların biyolojik olarak tanımlanan “cinsiyetle” toplumsal olarak inşa edilen “cinsiyeti” arasındaki ayrım zemin kazanmaya başladı. Yeni araştırmalar, “doğal” cinsin bile sonuçta toplumsal inşaya tabi olduğunu iddia ederek bu iki kavram arasında keskin bir ayrım yapılmasını sorgulamaya çağırırsa da, toplumsal cinsiyet hala yaygın olarak “verili bir toplumun erkek ve kadınlar için uygun gördüğü toplumsal olarak inşa edilmiş roller, davranışlar, etkinlikler ve nitelikler” (Dünya Sağlık Örgütü 2011) ve bazı kültürlerde ilave cinsiyet kategorileri (Hindistan’daki *hijra* gibi) şeklinde anlaşılmaktadır.

olduğu bir alan olarak silahlı kuvvetlerin ömrüne yönelik sorular oluşturmaya yardım edebilir. Günümüzde, çatışmaları hem erkekler hem de kadınlar için anlamlı olacak şekilde dönüştürmenin, savaş ve barışın cinsiyetlendirilmiş boyutlarını anlama (araştırma) ve değiştirmeyi (uygulama) içerdiği yönünde ortak bir anlayış vardır.

Toplumsal cinsiyet bakımından barış ve çatışma

Toplumsal cinsiyet kavramları durağan değildir, aksine zamanla değişir ve dönüşür. Bununla beraber, din, yaş, ırk, sınıf ve etnisite gibi diğer toplumsal kategorilerle de bağlantılıdır ve kültürel değişime de tabidir. Barış ve çatışma araştırması barış ve savaş zamanındaki bu değişimleri inceler. Makro düzeyde, patriyarkal yapıları çatışmanın temel bir sebebi olarak ele alır, toplumsal cinsiyet eşit(siz)liği ve ev içi şiddet seviyeleri hakkında, bunları devlet şiddetinin göstergesi olarak ele alan araştırmalar yürütür ve kamusal ve özel şiddet arasındaki bağlantıları araştırır. Çatışma çözümü teorisinin, (kamusal) şiddet senaryosu olarak sadece savaşa odaklanmaktansa barış zamanındaki (özel) şiddetin devamlılığıyla daha fazla ilgilenmesi gerektiğini öne sürerek, savaş sonrası toplumsal cinsiyet alanındaki geri tepme olarak adlandırılan duruma ve savaş sonrası devlet inşasının dar odağına da dikkat çekmiş olur. Mikro düzeyde, toplumsal cinsiyet bakışıyla yapılan barış ve çatışma araştırması, savaş ve barışın anlam ve etkilerinin kişiler üzerinde toplumsal cinsiyetlerine göre nasıl farklılık gösterdiğini inceler. Ciddi miktarda araştırma kadınların savaş deneyimlerine odaklanmıştır. Bu daha detaylı araştırmayı hak etse de, savaşın erkekler için farklılaşan sonuçlarını da daha fazla bilmeye ihtiyacımız var. Buna erkeklerle yönelik (cinsel) şiddet de dahil [örnek için bkz. “Erkeklerle Karşı Toplumsal Cinsiyet” (*Gender Against Men*) filmi]. Buna ek olarak, toplumsal cinsiyet odaklı → barış ve çatışma dönüşümü araştırmaları ikili cinsiyet kategorilerinin (erkeğe karşı kadın) ötesine geçmek ve çoklu toplumsal cinsiyet kimliklerine ve cinsleri ve toplumsal cinsiyet kimlikleri saptanmış toplumsal cinsiyet normlarıyla örtüşmeyen bireylerin yaşadığı toplumsal

dışlanmanın sonuçlarına daha fazla dikkat etmek zorundadır. Fakat bu toplumsal cinsiyeti aşan yaklaşımlar verili ülkenin toplumsal-kültürel ortamı ve siyasi dinamikleriyle uyum içinde geliştirilmek zorundadır. Ve son bir not olarak, savaştan zarar görmüş bölgelerdeki kadın ve erkeklere yapılan güçlü vurgu, çocukların her cinsiyetten yetişkin tarafından şiddete maruz kaldığı gerçeğini gölgede bırakmamalıdır.

Uygulayıcıların bakış açısı

BM Güvenlik Konseyi'nin Kadınlar, Barış ve Güvenlik konulu 1325 sayılı kararı, kadınları hesaba katmak şeklindeki ahlaki zorunluluğu pekiştirerek politika rehberi üretiminde, çıkarılacak dersler raporlarında ve gerekli araçların planlamalarında hızlı bir artışa neden oldu. Toplumsal cinsiyeti anaakımlaştırma, barış inşası müdahalelerini planlama ve uygulamada önemli bir araç olarak yer alıyor. Fakat barış inşasını gerçekten toplumsal cinsiyete duyarlı bir çaba haline getirmek için, hala birçok kavramsal ve yöntemsel zorlukla başa çıkılması gerekiyor. Bu zorluklar, toplumsal cinsiyet analizinin temel olarak “kadın meseleleri” ile ilgili kavramsallaştırılması ve toplumsal cinsiyet uzmanlarının mutlaka kadın olmasından, toplumsal cinsiyetin anaakımlaşmasının müdahalelerin etkililiğini ve sürdürülebilirliğini artıracak ve planlanmasını geliştirecek yardımcı araçlar yerine rahatsız edici bir “mecburiyet” ve ilave iş yükü olarak algılanmasına kadar uzanır. Uygulayıcılar aynı zamanda güvenilirlilik sorunuyla da karşı karşıyadır, zira uluslararası kurumlar vaat ettikleri şeyleri hayata geçirmemekle eleştirilmektedir. Barış koruma misyonlarıyla ilişkili cinsel sömürü ve uluslararası müzakere ve arabuluculuk ekiplerinde eşitsiz toplumsal cinsiyet temsili “Batı'nın” toplumsal cinsiyet bakımından eşit toplum olarak rol model olma kapasitesinin altını oymaktadır. Batı kaynaklı feminist ve toplumsal cinsiyet temelli stratejilerin bu dünyanın başka yerleri için uygun olamayabileceği alenen ortadadır. Bu zorluklar karşısında kendimize, toplumsal cinsiyet ve çatışma dönüşümünün üzerine oturabileceği ortak zemini hatırlatmak faydalı olabilir.

Toplumsal cinsiyet çalışmaları ve çatışma dönüşümü: çok ortaklık var mı?

Toplumsal cinsiyet analizinin geç keşfi ve çatışma dönüşümü araştırma ve pratiğine zor bir şekilde entegre edilmesi iki disiplinin temel unsurları karşılaştırıldığında şaşırtıcıdır. İkisi de akademik disiplin ve toplumsal hareket olarak ikili var oluşlarına dayanan normatif bir taahhüde bağlıdır: Kadın hareketi ve barış hareketi. Bu şekilde iki disiplin de anaakım uluslararası ilişkileri hem tamamlamış hem de ona kafa tutmuştur. Bunu yalnızca yeni bir konu ortaya atarak değil, aynı zamanda kendi üzerinde düşünerek ve tabandan yukarı yaklaşımlara dayanan yeni epistemolojik varsayımları sunarak da yaptılar. → Şiddet ve eşitsizlik yapılarını çatışmanın altındaki nedenler olarak algılayıp, dönüştürmeyi isteyen çatışma dönüşümü ve toplumsal cinsiyet çalışmalarının ikisi de içerme/dışlama süreçlerini incelemeyi amaçlar. Bunu yaparken yapısal şiddeti analiz eder, siyah-beyaz kavramlar (kadınlara karşı erkekler, savaşa karşı barış, mağdurlara karşı failler) yerine rollerin karmaşıklığını ve çoğulluğunu ortaya çıkarır. Bu ortaklıkları temel almak, hem çatışma dönüşümünün cinsiyetlendirilmiş süreçlerine dair teorik anlayışımızı hem de toplumsal cinsiyet açısından adil bir barışla ilgili pratik dahiliyetimizi zenginleştirebilir – böylece bir gün belki gözlerimizi kapatabilir ve savaşı kadınların ve erkeklerin *beraber* engelleyecekleri bir şey olarak düşünebiliriz.

Referanslar ve Ek Okumalar

- Connell, Robert / Raewyn W. (2005).** *Masculinities*. (2nd edition.) Berkeley: University of California Press.
- Francis, Diana (2004).** *Culture, Power Asymmetries and Gender in Conflict Transformation* in: Alex Austin et al. (haz.). *Transforming Ethnopolitical Conflict* içinde. The Berghof Handbook. Wiesbaden: VS Verlag, 91–107.
- Reimann, Cordula (2002).** *“All You Need Is Love” ... and What About Gender? Engendering Burton’s Human Needs Theory*. (Working Paper No. 10.) Bradford: University of Bradford.

Çevrimiçi Kaynaklar

- Humanitarian Dialogue Centre, Gender and Mediation**, www.hdcentre.org/projects/gender-mediation
- Refugee Law Project “Gender Against Men” (Film, 2008)**, www.forcedmigration.org/podcasts-videos-photos/video/gender-against-men or www.youtube.com/
- Women Waging Peace Initiative**, www.huntalternatives.org/pages/82_women_waging_peace_network.cfm & www.huntalternatives.org/pages/8677_across_conflict_lines_women_mediating_for_peace.cfm
- World Health Organization (2011)**, www.who.int/topics/gender/en/

EKLER

I. Fotoğraflar

- Bağışçılar & Fonlama** – Sri Lanka: Barış Önemlidir Raporu “Kuzeyi yeniden inşa etmek. Bir kriz bölgesinde ekonomik kalkınma” / Fotoğraf: Paul Hahn
- Barış Bileşenleri** – Ruanda: Barış Önemlidir Raporu “Soykırımın ardından yüzleşme. Failler ile mağdurlar arasında kişisel temas” / Fotoğraf: Eric Vazzoler / Zeitenspiegel Reportagen
- Barış Desteği – Yapılar ve Süreçler** – Filipinler: Barış Önemlidir Turda. STÖ çalışanlarıyla hikaye anlatıcılığı atölyesi / Fotoğraf: Paul Hahn / laif
- Barış Eğitimi – İlkeler** – Filipinler: Barış Önemlidir Turda. Çocuklarla atölye. / Fotoğraf: Paul Hahn / laif
- Barış Eğitimi – Yöntemler** – Kolombiya: Barış Önemlidir Raporu “Mateo hayatı seçti. Hip-hop vasıtasıyla saygı ve iş” / Fotoğraf: Antonia Zennaro / Zeitenspiegel Reportagen
- Barış ve Çatışma Dönüşümü Araştırmaları** – Barış Gemisi: “Açık Denizde Açık Zihinler. Denizde barış eğitimi.” / Fotoğraf: Uli Reinhardt / Zeitenspiegel Reportagen
- Barış, Barış İnşası, Barış Yapma** – Barış Gemisi: “Açık Denizde Açık Zihinler. Denizde barış eğitimi.” / Fotoğraf: Uli Reinhardt / Zeitenspiegel Reportagen
- Çatışma** – İsrail: Barış Önemlidir Raporu “Talking Beats Fighting! Kutsal Topraklar için İsrail ve Filistin arasındaki çatışma. İki grup arasında konuşmalar” / Fotoğraf: Frieder Blickle
- Çatışma Dönüşümü** – Mali: Barış Önemlidir Raporu “İndigo’da elçiler. Taraflar iş birliğine gönüllü olduğunda kalkınma yardımı erişime açık” / Fotoğraf: Uli Reinhardt / Zeitenspiegel Reportagen
- Çatışma Önleme, Çatışma Yönetimi, Çatışma Çözümü** – Makedonya: Barış Önemlidir Raporu “Elena arabuluculuk yapıyor. Makedonyalılar ile Arnavut azınlık arasındaki boşluk” / Fotoğraf: Uli Reinhardt / Zeitenspiegel Reportagen
- Sistemik Çatışma Dönüşümü** – Güney Afrika: Barış Önemlidir Raporu “Sert Adamlar için Kibar Kelimeler. Mahpuslar ve Gardiyanlar için şiddetsizlik eğitimi” / Fotoğraf: Uli Reinhardt / Zeitenspiegel Reportagen
- Diyalog** – Rusya: Barış Önemlidir Raporu “Kadınların iyiliği için. Tartışma, danışma ve güçlendirme alanları yarat” / Fotoğraf: Jan Lieske

- Geçiş Dönemi Adaleti & Geçmişle Hesaplaşma** – Nijerya: Barış Önemlidir Raporu
“Barış ilahidir! Dinler arası diyalog, arabuluculuk ve erken uyarı sistemi” /
Fotoğraf: Uli Reinhardt / Zeitenspiegel Reportagen
- Güçlendirme** – Afganistan: Barış Önemlidir Raporu “Gelecek ABC’sini biliyor.
Kızlar ve erkekler için cami temelli okullar” / Fotoğraf: Uli Reinhardt / Zeitenspiegel Reportagen
- Güvenlik** – Brezilya: Barış Önemlidir Raporu “Yaşa Rio! Rio de Janeiro’nun yoksul bölgelerinde çete savaşı. Çatışma çözümü, spor, eğitim ve bir internet gazete” / Fotoğraf: Paul Hahn / laif
- İtibar & Güven** – Kenya: Barış Önemlidir Raporu “Öldürmek için değil, sayı yapmak için vur. Futbol turnuvaları ve kadın meclisleri” / Fotoğraf: Frank Schultze / Zeitenspiegel Reportagen
- Kolaylaştırma, Arabuluculuk, Müzakere** – Mısır: Barış Önemlidir Raporu “Eski bir geleneğe yeni hayat. Geleneksek tarzda arabuluculuk” / Fotoğraf: Frieder Blickle / laif
- Pratiğin Üzerine Düşünme: İzleme, Değerlendirme & Öğrenme** – Güney Afrika: Barış Önemlidir Raporu “Sert Adamlar için Kibar Kelimeler. Mahpuslar ve Gardiyanlar için şiddetsizlik eğitimi” / Fotoğraf: Uli Reinhardt / Zeitenspiegel Reportagen
- Şiddet & Şiddetsizlik** – Tayland: Barış Önemlidir Raporu “Gothom’un Barış Yürüyüşü. Gayriresmi görüşmeler ve kamusal eylem” / Fotoğraf: Lucas Coch / Zeitenspiegel Reportagen
- Toplumsal Cinsiyet** – Nijerya: Barış Önemlidir Raporu “Barış ilahidir! Dinler arası diyalog, arabuluculuk ve erken uyarı sistemi” / Fotoğraf: Uli Reinhardt / Zeitenspiegel Reportagen

II. Kısaltmalar

AB	Avrupa Birliği
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı
ASEAN	<i>Association of Southeast Asian Nations</i> , Güneydoğu Asyalı Uluslar Birliği
AU	<i>African Union</i> , Afrika Birliği
BM	Birleşmiş Milletler
DPA	<i>Department of Political Affairs (UN)</i> , Siyasi İşler Dairesi (BM)

ECOSOC	<i>Economic and Social Council (UN)</i> , Ekonomik ve Sosyal Konsey (BM)
GDA	Geçiş Dönemi Adaleti
GRIT	<i>Graduated Reciprocal Reductions in Tension</i> , Gerginliğin Karşılıklı Olarak Kademeli Azaltılması
HUK	Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu (Güney Afrika)
I4P	<i>Infrastructures for Peace</i> , Barış Mekanizmaları
ICTJ	<i>International Center for Transitional Justice</i> , Uluslararası Geçiş Dönemi Adaleti Merkezi
ICTY	<i>International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia</i> , Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi
İ&D	İzleme ve Değerlendirme
MSU	<i>Mediation Support Unit (UN)</i> , Arabuluculuk Destek Birimi (BM)
NSAG	<i>Non-state armed group</i> , Devlet dışı silahlı grup
OECD	<i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i> , Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü
OECD-DAC	<i>Development Assistance Committee of the Organisation for Economic Co-operation and Development</i> , Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü- Kalkınma Yardımları Komitesi
PBC	<i>Peacebuilding Commission (UN)</i> , Barış İnşası Komisyonu (BM)
PBF	<i>Peacebuilding Fund (UN)</i> , Barış İnşası Fonu (BM)
PBSO	<i>Peacebuilding Support Office (UN)</i> , Barış İnşası Destek Ofisi (BM)
PSFG	<i>Peace and Security Funders Group</i> , Barış ve Güvenlik Fon Sağlayıcıları Grubu
PSOs	<i>Peace Support Operations</i> , Barış Destek Operasyonları
PSS	<i>Peace Support Structures</i> , Barış Destek Yapıları
R2P	<i>Responsibility to Protect</i> , Koruma Sorumluluğu
SBT	<i>Standby Team of Mediation Experts (UN)</i> , Arabuluculuk Uzmanları Destek Ekibi (BM)
SIPRI	<i>Stockholm International Peace Research Institute</i> , Stokholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü
STÖ	Sivil Toplum Örgütü
UNESCO	<i>United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization</i> , Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
USIP	<i>United States Institute of Peace</i> , Birleşik Devletler Barış Enstitüsü

III. Berghof Vakfı

Berghof Vakfı, çatışmaların paydaşlarını ve aktörlerini barış inşası ve çatışma dönüşümü yoluyla kalıcı barışa ulaşma çabalarında desteklemek için çalışan, bağımsız, hükümet dışı ve kar amacı gütmeyen bir örgüttür.

Berghof Vakfı'nın vizyonu insanların barışçıl ilişkiler sürdürdüğü ve şiddetin siyasi ve toplumsal bir güç aracı olarak kullanımının üstesinden geldiği bir dünyadır.

Çatışmayı siyasi ve toplumsal hayatın ayrılmaz, çoğunlukla gerekli ve bu yüzden kaçınılmaz bir parçası olarak görmekle birlikte, çatışmalarda güç kullanımının kaçınılmaz olmadığına inanıyoruz.

Çatışma dönüşümü, çatışan tarafların ve şiddetten en çok etkilenenlerin katılımını gerektirir. Fakat bunun yanında şiddetli çatışmaları nihayetinde yapıcı ve sürdürülebilir dayanışmaya çevirmeye yardım edebilecek bilgi, beceri, kaynak ve kurumlara da ihtiyaç vardır.

Vizyonumuz barışçıl değişim dürtülerinin ancak bunun gerçekleşebileceği uygun çatışma dönüşümü alanları var olursa gelişebileceği kanaati üzerine inşa edilmiştir

Misyonumuz

Berghof Vakfı, çatışmanın paydaşlarını ve aktörlerini barış inşası ve çatışma dönüşümü vasıtasıyla sürdürülebilir barışa ulaşma çabalarında destekleyerek şiddetin olmadığı bir dünyaya katkıda bulunur.

Böyle yaparken, çatışma araştırmaları, barış desteği, barış eğitimi ve hibe oluşturma gibi ilerletmek istediğimiz alanlardaki bilgi, beceri ve elverişli kaynaklara itibar ediyoruz. Çatışmalardaki paydaşların ve aktörlerin birbirlerine yapıcı bir şekilde ilişki-

lenmesi ve çatışmadan kaynaklı zorluklara şiddet-dışı cevaplar geliştirmeleri için yardımcı olacağını düşündüğümüz kapsayıcı destek mekanizmaları, süreçleri ve yapılarının oluşumunu kolaylaştırmada ortaklar ve bağışçılarla birlikte çalışıyoruz.

»Çatışma dönüşümü için alan yaratmak«

Ortaklar ve ağlar

Berghof ekibi yerel ortaklarla, uluslararası STÖ'lerin temsilcileriyle, siyasi partilerle, parlamento üyeleri ve bakanlıklarla ve BM ve AB gibi uluslararası örgütlerle yakın bir teması korur.

Konumumuz

Berghof Vakfı Almanya'nın Berlin şehrindeki Berghof Merkezi'ndedir. Bunun dışında Almanya'nın güneyinde bulunan Tübingen'de de bir şubesi bulunur.

İhtiyaca bağlı olarak, projenin gereklilikleri ve ortaklarımızın isteğine dayanarak başka ülkelerde de proje ofisleri düşünülebilir. Şu anda vakfın Lübnan ve Tayland'da proje ofisleri bulunmaktadır.

İletişim

Berghof Foundation

Altensteinstrasse 48a, 14195 Berlin, Germany

Telefon: +49 (30) 844154-0, Fax +49 (30) 844154-99

E-posta: info@berghof-foundation.org

Berghof Foundation / Peace Education

Corrensstrasse 12, 72076 Tübingen, Germany

Telefon: +49 (7071) 920510, Fax +49 (7071) 9205111

Web sitesi: www.berghof-foundation.org

IV. Berghof Vakfı'nın Tarihindeki 10 Dönüm Noktası

Soğuk Savaş'ın doruğunda Profesör Dr Georg Zundel tarafından kurulan Berghof Vakfı, geçmişe baktığında bir başarı tarihi görmektedir. Geçtiğimiz kırk yılda barış inşası Almanya'da (ve uluslararası alanda) araştırmalara, uygulamaya ve eğitime sağlam bir şekilde yerleşmiştir. Yüzlerce projeyi destekleyen ve pek çok kurumun açılmasına yardımcı olan Vakıf, bu tarihin tanımlayıcı bir parçası olmuştur.

1971

Berghof Çatışma Çalışmaları Vakfı, Georg Zundel tarafından, Alman hukukunda hayır kurumlarına özgü bir vergi muafiyetiyle, özel bir limited şirket olarak kurulur. İlk destekler Soğuk Savaş esnasındaki silahlanma yarışının eleştirel analizi için sağlanır.

1977

Tübingen Barış Eğitimi Derneği (sonradan Enstitüsü) için desteğin başlangıcı.

1989

Vakıf Berlin'de bir araştırma birimi kurar: Berghof Vakfı Araştırma Enstitüsü. Silahlanma yarışının dinamiklerini değiştirmeye odaklanır. 1993'te Berghof Yapıcı Çatışma Yönetimi Araştırma Merkezi (sonradan Berghof Çatışma Araştırması) halini alır ve odağını etno-politik çatışmaların çözümüne kaydırır.

1998

Berghof Çatışma Dönüşümü El Kitabı'nın temeli atılır. Balkanlar ve Kafkaslar'da uygulamaya ve teoriye dayalı araştırmalar gerçekleştirilir.

1999

Tübingen Barış Eğitimi Derneği UNESCO Barış Eğitimi Ödülü'nü kazanır.

2001

Çatışma Çalışmaları ve Dönüşümü Kaynak Ağı Sri Lanka'daki çatışmanın taraflarıyla uzun süreli yerel çalışma programını başlatır.

2004

Barış süreçleri için küresel yönelimli destek sağlamak amacıyla Berghof Barış Desteği Vakfı (sonradan Berghof Barış Desteği) kurulur.

2005

Proje çalışması direniş ve özgürlük hareketlerine ve devlet dışı eski silahlı gruplara doğru genişletilir. Ağ artık 20 ülkeyi kapsamaktadır.

2007

Kurucu Georg Zundel ölür. Ailesi vakfın çalışmalarının devam etmesine karar verir.

2012

Bağımsız olarak işleyen üç alan – çatışma araştırmaları, barış desteği ve barış eğitimi – yeni bir oluşumda bütünleşir: Berghof Vakfı.

V. Berghof'un Son Yayınlarından Bir Seçki

Berghof El Kitabı II (Berghof Handbook II)

Berghof Çatışma Dönüşümü El Kitabı'nın yeni cildi, "Çatışma Dönüşümünü İlerletmek. Berghof El Kitabı II" (B. Austin, M. Fischer ve H.J. Giessmann (haz.); 2011, Barbara Budrich Publishers) gruplar arası çatışmayı yönetmenin şiddet-içermeyen yollarına ve pozitif barışın pekiştirilmesi için gerekenlere yeni bir ışık tutar. Yeni veya daha önceden basılı hali bulunmayan ve düzeltilmiş 20 makaleyi biraraya getirir ve araştırmacılarla uygulamacıları bir sohbete sokma geleneğimizi sürdürür. Konuların bazıları şunlardır: örgütlü şiddette küresel eğilimler, çatışmalarda toplumsal cinsiyet ilişkilerinin ve asimetrisinin rolü, üçüncü partilerin araya girmesi ve içeridekilerin yaklaşımları, insan hakları, savaş sonrası toplumlarda geçiş dönemi adaleti ve uzlaşma. Tüm bölümlere www.berghof-handbook.net adresinden ücretsiz olarak erişilebilir.

ISBN: 978-3-86649-327-8

Güvenlik Geçişleri (Security Transitions)

"Savaş Sonrası Güvenlik Geçişleri. Asimetrik Çatışmalar Sonrasında Katılımcı Barış İnşası" (Routledge Barış ve Çatışma Çözümü Çalışmaları içinde, V. Dudouet, K. Planta ve H. J. Giessmann (haz.), Routledge 2012) devlet dışı silahlı grupların (NSAG) hangi koşullar altında savaş sonrası güvenlik ve siyaset yönetimine katıldığını araştırır. Yerel uzmanlar ve devlet dışı eski silahlı grupların temsilcileriyle yapılan beş yıllık katılımcı araştırmaya dayanarak savaş sonrası güvenlik geçişi süreçlerini kapsamlı bir yaklaşımla ele almaktadır. Barış müzakerelerinin başarılarını ve kısıtlarını, terhis, silah kontrolünü, siyaset ya da güvenlik sektörüne entegrasyonu, sosyo-ekonomik yeniden entegrasyonu ve devlet reformunu doğrudan mevcut ve geçmişteki barış inşası süreçlerinin merkezi katılımcıları olmuş çatışmanın paydaşlarının bakış açısından tahlil eder.

ISBN: 978-0-415-68080-6

Barış Süreçlerinin Doğrusal Olmayışı (The Nonlinearity of Peace Processes)

“Barış Süreçlerinin Doğrusal Olmayışı – Sistemik Çatışma Dönüşümünün Teorisi ve Uygulaması” (D. Körppen, N. Ropers ve H. J. Giessmann (haz.); 2011, Barbara Budrich Publishers) bütünleştirici sistemik düşüncenin barış inşası teori ve uygulamasına kattığı değeri tahlil eden ilk kapsamlı yayındır. Bu kitabın amacı barış inşası alanındaki en son tartışmaları (örneğin liberal barış, çatışma dinamiklerinin doğrusal olmayışı ve nitelik farkının kapatılması konularında) pek çok sistemik söylemle ilişkilendirmektir. Bunu yaparken sistemik düşünme ve yöntemlerin var olan çatışma dönüşümü yaklaşımlarını daha da geliştirmede ne kadar yararlı olabildiğini tartışır. Farklı vaka çalışmalarının arka planına karşın, uygulayıcılar ve araştırmacılar kendi sistemik düşünme anlayışlarını çerçevelemlendirir ve sistemler teorisi, sistemik eylem araştırması ve takımyıldızı çalışması (constellation work) gibi sistemik kavramlardan oluşan büyük bir çeşitlilik sunarlar.

ISBN: 978-3-86649-406-0

Uygulamada: Barış Önemlidir Öğrenme Paketi (In Practice: Peace Counts Learning Package)

“Barış Önemlidir Öğrenme Paketi”, çatışmanın yükselmesinin dinamikleri, çatışma dönüşümü ve barış inşası ve barış eğitiminin örnek uygulamaları üzerine karşılıklı etkileşime dayalı ve özlü malzemeler (el kitapları, posterler, DVD’ler) içerir. Tüm eğitim ortamlarında özellikle faydalıdır ve dünyanın farklı bölgelerinden ortaklarla geliştirilmiştir.

Yayın tarihi: 2012

ISBN: 978-3-932444-69-2

